8e Jaargang. — Aflevering 8. — 1 Augustus 1916.

TIJDSCHRIFT
DER
NEDERLANDSCHE HEIDEMAATSCHAPPIJ,

ONDER HOOGE BESCHERMING VAN
H.M. DE KONINGIN, H. M. DE KONINGIN-MOEDER
EN Z.K.H. DEN PRINS DER NEDERLANDEN.

EERE-VOORZITTER:
Z.K.H. DE PRINS DER NEDERLANDEN.

Verschijnt elke maand.

REDACTIE:
F. B. LÖHNIS .... TE SCHEVENINGEN,
A. A. NENGERMAN .... TE DE BILT,
E. D. VAN DISSEL .... TE UTRECHT EN
J. P. VAN LONKHUYZEN TE ARNHEM.

INHOUD

Verslag over het afgeloopen jaar.

FACULTY OF FORESTRY
SEP 20 1916
UNIVERSITY OF TORONTO

GEDRUKT TE UTRECHT BIJ J. ZIMMER.

Meylink's
Fotohandel
is thans gevestigd:
te ROTTERDAM Schiedamsche Singel 6a, Telefoon 344.
te UTRECHT ... Oudegracht T.Z. 13, Telefoon 341.
te ARNHEM .... Rijnstraat 17, Telefoon 446.

ALGEMEENE PAARDEN- EN VEEVERZEKERING-Mij. 's-GRAVENHAGE.
(DE OUDE ZWOLSCHE VAN 1895).
GROOTSTE IN NEDERLAND.
Verzekert tegen elke handelswaarde: Dekhengsten, Dekstieren, Paarden en Runderen, tegen VASTE premie vanaf f 1,50, met schadevergoeding tot 90 %. LINTHOUT, Directeur.
Het risico van mond- en klauwzeer is onder de verzekering begrepen.

Eerste Nederlandsche Onderlinge Paarden- en Veeverz.-Mij. van 1900
's Gravenhage, Laurens Reaelstraat. - Telef. 124.
Verzekert: Dekhengsten, Dekstieren, Paarden en Runderen.
Afzonderlijke afdeelingen. Cornage Dekhengsten; Stamboekdieren; - Werp- en Veulenverzekering. Tarieven worden op aanvraag toegezonden.
Veeartsenijkundig advisour: C. FAUËL, Rotterdam. Directeur: J. FOLKERTS, 's-Gravenhage.

Uittreksel uit de Statuten der Ned. Heidemaatschappij.

De NEDERLANDSCHE HEIDEMAATSCHAPPIJ stelt zich ten doel in Nederland te bevorderen:

1e. het ontginnen van woeste gronden;
2e. het instandhouden van bosschen en beplantingen;
3e. het aanleggen en onderhouden van bevloelings- en grondverbeteringswerken;
4e. de ontwikkeling en de verbetering der zoetwatervisscherij.

Aan Leden wordt het Tijdschrift g r a t i s toegezonden. Leden en Begunstigers hebben recht tot het ontvangen van advies. Het geven van schriftelijke adviezen geschiedt in den regel kosteloos. Gaat daaraan echter een onderzoek ter plaatste vooraf, dan moeten daarvoor reis- en verblijfkosten worden vergoed. Voor het opmaken van begrootingen, plannen enz. wordt eene billijke vergoeding in rekening gebracht.

Leden worden aangenomen door het Bestuur of door de Afdeelingen en Correspondentschappen.

De jaarlijksche contributie der Leden bedraagt ƒ 2.—, terwijl voor de Leden van de Hoofdafdeeling „Zoetwatervisscherij" de contributie ten minste ƒ 1.— bedraagt.

Wie jaarlijks ƒ 10.— of meer betaalt, is Begunstiger en krijgt alle uitgaven der Maatschappij g r a t i s.

Voorts kunnen tegen eene storting in eens aangenomen worden, als Begunstigers zij, die minstens ƒ 250.— en als Leden zij, die minstens ƒ 50.— betalen.

Het Dagelijksch Bestuur der Maatschappij bestaat uit de Heeren

Jhr. Mr G. L. M. H. RUIJS DE BEERENBROUCK, *Voorzitter te Maastricht.*
A. W. J. J. Baron VAN NAGELL, *Onder-Voorzitter te Barneveld.*
F. B. LÖHNIS, te *Scheveningen.*
G. E. H. TUTEIN NOLTHENIUS, te *Apeldoorn.*
Dr. H. J. LOVINK, tijdelijk te *'s-Gravenhage.*
S. C. KORTEWEG, te *'s-Gravenhage.*
A. A. NENGERMAN, te *De Bilt.*
A. STARING, *Secretaris* te *Lochem.*

Directie te Arnhem-Bureau: Apeldoornscheweg 212, Int. Telef. 1870.

Directeur . . . . . J. P. VAN LONKHUYZEN.
Adjunct-Directeur . J. G. BESSEM.
Administrateur . . D. VAN MAASWINKEL.

N. V. Kweekerij „DUINBOSCH",

Directeur A. J. PEECK,

te SCHOORL (Tramlijn Alkmaar-Schagen).

Heeft steeds voorradig alle meestvoorkomende, op zandgrond gekweekte NAALDHOUTSOORTEN, van 1-, 2- en 3-jarigen leeftijd, benevens alle soorten LOOFHOUT in verschillende maten.

CONCURREERENDE PRIJZEN.

Beslist sterk Plantsoen, wegens gunstige ligging der Kweekerijen tot op 3 minuten afstand van de Noordzee.

Thans reeds 25 H.A. in Cultuur.

Prijscourant wordt op aanvrage toegezonden.

Belangstellenden voor bezichtiging der Kweekerijen kunnen bij vooruit bericht steeds op geleide rekenen.

„Almelo"

Onderl. Verz. Mij. van Paarden en Rundvee.

Gevestigd te Almelo. — De oudste in Nederland.

Verzekert:

		Voorl. premie per half jaar.	Schadevergoeding (maximum).
Dekhengsten, Stieren, Luxe- en Officierspaarden, Stamboekmerriën		f 1.25 %	80 %
Landbouwpaarden	tot 12 jaar	- 2 %	100 %
id.	boven 12 jaar	- 2 %	75 %
Bedrijfspaarden (licht bedrijf)	tot 12 jaar	- 2.75 %	100 %
	boven 12 jaar	- 2.75 %	75 %
Bedrijfspaarden (zwaar bedrijf)	tot 12 jaar	- 3 %	100 %
	boven 12 jaar	- 3 %	75 %
Rundvee		- 2 %	100 %

fdeeling Werpverzekering:

		Voorl. premie	Schadevergoeding
Paarden en koeien, veulen of kalf in het moederdier	risico 30 dagen p. jaar	- 1.50 %	100 %
		- 2 %	afhankelijk van den ouderdom.

Waar niet vertegenwoordigd, actieve agenten gevraagd.

Vraagt tarieven en aanbevelingen. De Directeur: **N. Fr. SNEL.**

- Greppelploeg -

OCTROOI No. 719.

Gunstig beoordeeld bij de proefneming, op 3 en 4 November te Hoorn.

VOORDEELEN:

Maakt een greppel ter diepte van 25 cM. en is **onder het werk verstelbaar.** Werkt licht en is in elke grondsoort door 2 paarden gemakkelijk te trekken. Voorzien van zitplaats en stuurinrichting. Snijdt den grond op speciale wijze en werpt dezen op 20 à 25 cM. vanaf den greppelkant. Verstoppen buitengesloten. Prijzen en nadere gegevens verstrekken

BLASS & GROENEWEGEN, de Bilt.

N.V. Crossleij Motoren

's-GRAVENHAGE.

DRIJFKRACHT en VERHITTINGS-GAS

UIT TURF

met CROSSLEY's Speciale Toestellen voor TURF-VERGASSING.

PRACHTIGE REFERENTIEN

GEGARANDEERDE GOEDE WERKING, ZELFS BIJ 60 pCt. VOCHT.

Men leze hierover het werk „TURFVERGASSING" door Ten Bosch & Verschoor, uitgave Kluwer, Deventer.

GRAS-, KLAVER-, MANGELZAAD, enz.

met gegarandeerde kiemkracht,

zuiverheid en schad. onzuiverheid.

Speciale samenstellingen voor den aanleg van

Blijvende en Tijdelijke weilanden.

Uitsluitend Zaden met de **HOOGSTE Garantie.**

Heeren Ontginners

worden op mijn billijke prijzen attent gemaakt.

Hofleverancier.

D.J. van der Have,

KAPELLE bij Goes.

28e Jaargang. Aflevering 8. 1916.

TIJDSCHRIFT
DER
Nederlandsche Heidemaatschappij

ONDER HOOGE BESCHERMING VAN
H. M. DE KONINGIN, H. M. DE KONINGIN-MOEDER
EN Z. K. H. DEN PRINS DER NEDERLANDEN.
EERE-VOORZITTER
Z. K. H. DE PRINS DER NEDERLANDEN.

:-: Stukken gelieve men te zenden aan de Redactie te Arnhem. :-:

Verslag over het afgeloopen jaar.

Het jaar 1915 is voor de Nederlandsche Heidemaatschappij een jaar van beroering geweest. De aanvallen op de Maatschappij, die na het uitbreken van den grooten wereldstrijd eenigen tijd waren gestaakt, werden weder met kracht hervat. Zij hebben er ten slotte toe geleid, dat in overleg met en met volkomen instemming van den Raad van Commissarissen een commissie werd benoemd, die een onderzoek zal instellen naar de grieven, welke tegen de Maatschappij bestaan, en van haar bevindingen, zoo noodig vergezeld van voorstellen, verslag zal uitbrengen aan de Algemeene Vergadering.

Algemeene Vergadering. De gewone 27e Algemeene Vergadering is gehouden op Dinsdag, 5 October 1915, in het gebouw der Maatschappij te Arnhem.

De bespreking van de nota van den Raad van Commissarissen, welke nota mede was opgemaakt naar aanleiding van een schrijven van de heeren Jhr. H. W. de Blocq van Scheltinga, Mr. E. Baron Mackay, L. A. Ruys, Jhr. J. K. W. Schimmelpenninck, J. de Goeyen en P. H. Burgers had tot gevolg, dat toezegging werd gedaan tot het houden eener buitengewone Algemeene Vergadering, indien door een afdeeling een voorstel zou worden ingediend van dezelfde strekking als het schrijven van genoemde heeren.

Deze buitengewone Algemeene Vergadering is gehouden te Arnhem op Zaterdag, 29 April 1916. Daarin werd na overneming van een amendement der afdeeling Amsterdam, dat de bevoegdheid der commissie eenigszins duidelijker omschreef, met algemeene stemmen een voorstel aangenomen, dat door den Raad van Com-

missarissen in overleg met het Bestuur der afdeeling Arnhem was opgemaakt.

Het aangenomen voorstel luidt:

„IN TE STELLEN EEN COMMISSIE VAN ONDERZOEK NAAR DE GRIEVEN, WELKE TEGEN DE MAATSCHAPPIJ BESTAAN, MET OPDRACHT AAN DIE COMMISSIE VAN HAAR BEVINDINGEN, ZOO NOODIG VERGEZELD VAN VOORSTELLEN, VERSLAG UIT TE BRENGEN AAN DE ALGEMEENE VERGADERING."

I. Te bepalen:

a. dat die Commissie zal bestaan uit zes leden, waarvan drie uit en door den Raad van Commissarissen, en drie uit een door Commissarissen op te maken aanbeveling van drie dubbeltallen door de Algemeene Vergadering zullen worden benoemd;

b. dat de Commissie uit haar midden een voorzitter en een onder-voorzitter zal aanwijzen, zullende zij bevoegd zijn, zich een bezoldigd secretaris toe te voegen;

c. dat de Commissie gemachtigd is, bij gebleken noodzakelijkheid, een plaatsvervangend lid buiten den Raad van Commissarissen aan te wijzen.

II. Vast te stellen:

a. dat aan de leden der Commissie het recht zal worden toegekend van hun afwijkende meening te doen blijken;

b. dat aan die leden reis- en verblijfkosten zullen worden vergoed overeenkomstig art. 28 der Statuten.

III. Commissarissen uit te noodigen aan de Commissie alle inlichtingen te verstrekken, welke deze voor de richtige uitvoering van haar taak zal noodig achten.

Raad van Commissarissen. De periodiek aftredende commissarissen, de heeren J. Blom te Meppel, H. B. Blijdenstein te Enschede, K. Czn. de Boer te Assendelft, A. Draisma de Vries te Oosterbeek, A. W. J. J. Baron van Nagell te Barneveld, werden herkozen. In de vacature, ontstaan wegens bedanken van Mr. W. J. van Welderen Baron Rengers, werd voorzien door de verkiezing van Mr. R. A. Fockema te Leeuwarden.

De Raad van Commissarissen bestaat thans uit de heeren:

Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys de Beerenbrouck, Maastricht, *voorz.*
A. W. J. J. Baron van Nagell, Barneveld, *onder-voorzitter.*
A. Blom, Meppel.

H. B. Blijdenstein, Enschede.
K. Czn. de Boer, Assendelft.
J. T. Cremer, Santpoort.
A. Draisma de Vries, Oosterbeek.
Mr. R. A. Fockema, Leeuwarden.
H. J. H. Gelderman, Oldenzaal.
F. B. s' Jacob, Staverden.
P. Kooij, Ravenswaaij.
S. C. Korteweg, 's-Gravenhage.
G. J. Kroef, Gorinchem.
Mr. W. M. van Lanschot, 's-Hertogenbosch.
F. B. Löhnis, Scheveningen.
Dr. H. J. Lovink, tijdelijk 's-Gravenhage.
A. A. Nengerman, de Bilt.
G. E. H. Tutein Nolthenius, Apeldoorn.
Mr. F. van der Tuuk, Groningen.
F. L. S. F. Baron van Tuyll van Serooskerken van Zuylen, Zuilen.
Mr. M. Tydeman Jr., Breda.
Mr. W. S. J. van Waterschoot van der Gracht, Amsterdam.
Dr. P. Wellenbergh, 's-Gravenhage.
A. Staring, Lochem, *secretaris*.

De Raad van Commissarissen vergaderde in het afgeloopen jaar 5 maal en wel 5 October en 20 December 1915, 9 Februari en 29 April 1916 te Arnhem, en 22 Juli 1916 te Enschede.

Dagelijksch Bestuur.

Het Dagelijksch Bestuur onderging geen verandering. Het bestond ook het afgeloopen jaar uit de heeren:

Jhr. Mr. G. L. M. H. Ruys de Beerenbrouck, Maastricht, *voorz.*
A. W. J. J. Baron van Nagell, Barneveld, *onder-voorzitter*.
F. B. Löhnis, Scheveningen.
G. E. H. Tutein Nolthenius, Apeldoorn.
Dr. H. J. Lovink, tijdelijk 's-Gravenhage.
S. C. Korteweg, 's-Gravenhage.
A. A. Nengerman, de Bilt.
A. Staring, Lochem, *secretaris*.

Het Dagelijksch Bestuur vergaderde in het afgeloopen jaar 12 maal en wel 5 October, 12 October, 22 November en 20 December 1915, 12 Januari, 24 Januari, 9 Februari, 4 April, 29 April en 17 Juni 1916 te Arnhem, 3 November 1915 te 's-Gravenhage en 21 Juli 1916 te Enschede.

Financieele Commissie. De Financieele Commissie, bestaande uit de heeren A. W. J. J. Baron van Nagell, F. B. Löhnis en A. Staring, vergaderde geregeld om de 3 maanden tot het nazien der boeken en bescheiden en voorts eenige malen tot het bespreken van financieele aangelegenheden.

Commissie Redactie Tijdschrift. Deze commissie bestond ook nu uit de heeren F. B. Löhnis, *voorzitter*, A. A. Nengerman, E. D. van Dissel, J. P. van Lonkhuyzen en W. H. Wisselink, *secretaris*; zij wijdde in 1915 weder haar zorg aan het Tijdschrift.

Commissie voor het onderzoek der exotische coniferen. Deze commissie, bestaande uit de heeren Mr. M. Tydeman, *voorzitter*, F. B. Löhnis, E. D. van Dissel, Leonard A. Springer en J. P. van Lonkhuyzen, *secretaris*, zet haar werkzaamheden voort. Over het duingebied werd een uitvoerig verslag uitgebracht, waarvan te zijner tijd de voornaamste bijzonderheden in het Tijdschrift gepubliceerd zullen worden.

Commissie voor onderzoek grieven. Deze commissie bestaat uit de heeren: Dr. H. J. Lovink, *voorzitter*, F. B s' Jacob, *ondervoorzitter*, J. M. W. van Elzelingen, G. Fleumer, Jhr. P. van Foreest, F. L. S. F. Baron van Tuyll van Serooskerken van Zuylen, F. Florschütz, *secretaris*.

Zij is op 6 Mei 1916 door den voorzitter der Maatschappij geïnstalleerd, waarna zij onmiddellijk met haar werkzaamheden is begonnen.

Personeel. In 1915 werd de technische dienst gereorganiseerd. De twee hoofdgroepen, Boschwezen en Bevloeiing & Grondverbetering, zijn samengevoegd tot één afdeeling: Algemeene Technische Dienst.

Afdeeling Algemeene Technische Dienst. Bij deze afdeeling werden benoemd of bevorderd: inspecteur, chef van de afdeeling Bevloeiing en Grondverbetering, T. van Maanen tot inspecteur, hoofd van de afdeeling; hoofdopzichters G. J. Born, K. Dilling en J. Knake en houtvester G. Houtzagers tot inspecteur; opzichters H. Kruitbosch, J. A. van Nes, H. Snijder, A. Verhagen en E. Vogelenzang tot hoofdopzichter; adjunct-opzichters S. H. Frederiks, J. Onrust en J. W. Zomer tot opzichter; adsp. opzichter A. Ganzeman tot adjunct-opzichter; tijdelijk werkbaas A. B. Konings

tot werkbaas; tijdelijk voorwerker W. Kipmulder tot voorwerker. Eervol ontslag werd verleend aan de adjunct-opzichters A. Galenkamp en C. F. Petit dit de la Roche, den boschbaas A. Polman, den werkbaas A. van der Heide en den voorwerker O. Bakkenes.

Afdeeling Bemiddelingsdienst. Bij deze afdeeling werden bevorderd: hoofdopzichter M. van Heel tot hoofd van de afdeeling.

Afdeeling Visscherij. Bij deze afdeeling werden bevorderd: hoofdambtenaar H. Aalders tot hoofd van de afdeeling; voorwerker A. van Heekesen tot vischkweeker.

Afdeeling Bouwkundige Dienst. Eervol ontslag werd verleend aan den teekenaar 1e kl. H. W. van der Meij, de opzichters W. van der Wagt en A. Eijsbroek en den opzichter-teekenaar J. H. M. den Breejen.

Afdeeling Administratie. Bij deze afdeeling werden bevorderd: commies L. van Slooten tot hoofdcommies; adjunct-boekhouder J. Nijenhuis tot boekhouder; adjunct-commiezen B. J. M. Toolenaar en A. J. Vermeulen tot commies; klerk 1e klasse Th. Nauta tot adjunct-boekhouder; klerk 1e klasse L. P. Zoestbergen en klerk 2e klasse M. van Nieuwenhuizen tot adjunct-commies; klerken 2e klasse H. W.J. de Bouter, P. W. van Dam, H. Grootenboer, H. J. de Lange, E. Scholten en S. P. Vlastra tot klerk 1e klasse; tijdelijke klerken H. J. Lichtenberg, H. C. Otte, A. C. de Roos en H. J. Wensink tot klerk 2e klasse.

Het personeel bestaat thans uit:

te Arnhem: 85 ambtenaren en beambten;

elders gestationneerd: 78 ambtenaren, benevens 1 bedrijfsboer, 91 voorwerkers, 16 leerling-voorwerkers, 17 ploegers en 4 leerling-voorwerkers. Hieronder zijn niet begrepen de voorwerkers-snoeiers, die ten getale van 34 gedurende den winter belast waren met het snoeien langs Rijks-, provinciale, gemeente- en particuliere wegen.

Ouderdomspensioen. Ten bate van de ouderdomspensioenverzekering der Maatschappij werd in den loop van het jaar betaald de som van f 12722.85½, waarvan door de Maatschappij f 9603.48½ en door de ambtenaren f 3119.37 werd bijgedragen.

Weduwen- en weezenpensioen. Voor het weduwen- en weezenpensioen werd totaal betaald f 8235.58, waarvan door de Maatschappij f 5845.23½ en door de ambtenaren f 2390.34½ werd bijgedragen.

Bedrijfsongevallen-verzekering. De voorschotpremie voor de bedrijfsongevallenverzekering bedroeg f 7020. Hierop werd f 1461.09 restitutie ontvangen, welk bedrag na aftrek van de onkosten aan de werkgevers werd terugbetaald met dien verstande, dat geen bedragen kleiner dan f 1 werden overgemaakt.

In het jaar 1915 werden 61 ongevallen aangegeven. Blijkens het overzicht, gevoegd bij het verslag over dat jaar van de Centrale Landbouw-Onderlinge zijn deze ongevallen naar hun oorzaken te splitsen als volgt:

Gebruik van voertuigen		8
Omgang met paarden		4
„ „ hoornvee		2
„ „ landbouwmachines		2
Val van het slachtoffer		16
Beknelling		1
Krachtsinspanning		2
Gebruik van snijdende werktuigen		20
Diverse oorzaken	6, t. w.:	
Infectie van wondjes, veroorzaakt door stoppels, doorns, splinters, roestige spijkers, schrammen enz.		3
Infectie van voetwonden, veroorzaakt door trappen in scherpe voorwerpen en doorgeloopen voeten		1
Oogkwetsingen door bijtende stoffen		1
Allerlei oorzaken		1
		61

Leden. Op 15 Juni 1915 telde de Maatschappij 262 begunstigers en 5590 gewone leden; op 15 Juni 1916 bedroegen deze aantallen 259 en 5752. Het aantal begunstigers verminderde derhalve met 3, terwijl het aantal gewone leden vermeerderde met 162.

De Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij telde op 15 Juni 1915 2 leden van verdienste, 6 begunstigers en 3889 gewone leden en op 15 Juni 1916 2 leden van verdienste, 6 begunstigers en 3927 gewone leden, zoodat het aantal gewone leden toenam met 38.

Statistische gegevens. In het jaar 1915 werd uitgezaaid en verstrekt voor een waarde van:

aan zaden van loof- en naaldhoutsoorten . . . . f 25297.56
„ gras- en klaverzaden . . . . „ 43431.57^{5}
„ landbouwzaden . . . . „ 85842.22^{5}
„ plantsoenen . . . . „ 23739.87
„ kunstmeststoffen . . . . „ 405175.48

totaal voor . . . f 583486.71^{5}

Aan arbeidsloonen voor uitgevoerde werken werd uitgegeven . . . f 600433.—

De balans en de verlies- en winstrekening eindigen in debet en credit resp. met f 543332.76 en f 52361.46.

Gras- en klaverzaden. Door bemiddeling van de Maatschappij werd in 1915 aan begunstigers en gewone leden verstrekt 45367 K.G. gras- en klaverzaden.

Kunstmest. Door bemiddeling van de Maatschappij werd in 1915 aan begunstigers en gewone leden verstrekt ongeveer 7.550.000 K.G. of 755 wagons kunstmest.

Adviezen. Het aantal schriftelijke adviezen inclusief taxaties bedroeg totaal 1383 tegen 1269 in 1914.

Lezingen. In 1915 zijn over verschillende onderwerpen de volgende lezingen gehouden:

door den directeur te Lochem;

door den administrateur te Arnhem, Eibergen en Koudekerke;

door den hoofdopzichter, gestationneerd te Assen, te Bedum, Kampen, Norg, Emmen, Buinen, Wijster, Charlois en de Wijk;

door den leeraar, hoofd van den cursus, te Moergestel, Druten, Geldermalsen, Eibergen, Doetinchem en Westervoort.

Voorts werd door den leeraar, hoofd van den cursus, voor militairen van het garnizoen Ede van November 1915 tot April 1916 te Bennekom, en voor militairen van het garnizoen Arnhem van November 1915 tot Mei 1916 te Arnhem een cursus gegeven over onderwerpen op het gebied van landbouw en ontginning.

Aangaande zoetwatervisscherij werden door den hoofdambtenaar bij de afdeeling Zoetwatervisscherij 49, door den ambtenaar bij die afdeeling 38 en door een der leeraren bij de Maatschappij 48 lezingen en besprekingen gehouden. Sommige hadden ten doel de organisatie onder de visschers te bevorderen, andere handelden over coöperatieven aan- en verkoop, de exploitatie van vischwater, de Coöperatieve Spaar- en Voorschotbank, het kweeken van visch, het afstrijken van visch voor de teelt enz.

De lezingen, waaronder eenige met lichtbeelden, waren over het algemeen goed bezocht.

Excursies. Naar werken van de Maatschappij werden in 1915 de volgende excursies gemaakt:

door genoodigden bij de eerste-steenlegging van Cremerhoeve naar het Zeijerveld;
door professoren en studenten der Handelshoogeschool te Rotterdam naar idem;
door den Oranjebond van Orde naar den Lemelerberg, Park '13;
door de afdeeling Doetinchem der G. O. M. v. Landbouw naar de Lutte en ontginningen in Lonneker;
door 2 landbouwcursussen naar Spelderholt;
door de Vereeniging van Oud-leerlingen van den Cursus der Ned. Heidemaatschappij naar Buunderkamp;
door 2 cursussen in veekennis naar Rozephoeve;
door landbouwers uit Linschoten naar idem;
door 8 landbouwcursussen en cursussen in veekennis naar „de Utrecht";
door den Landbouwkundigen Kring te Utrecht naar idem.

Uitgevoerde werken. In het afgeloopen jaar werden door de Maatschappij uitgevoerd:

593 werken voor gewone landbouwers en
563 „ „ grondeigenaren, gemeenten, vereenigingen enz.
In 1914 waren deze getallen respectievelijk 503 en 526.

Schenkingen en legaten. Door bemiddeling van de firma Vlaer & Kol te Utrecht werd wederom van een Hollandsche dame in Zwitserland een bedrag van f 100 ontvangen; voorts werd een legaat ontvangen van f 500.

Werkzaamheden.

De wereldbrand deed ook in het afgeloopen jaar zijn invloed gevoelen op ontginning en boschbouw. De kunstmeststoffen, zonder welke ontginning van eenige beteekenis onmogelijk is, waren duur en niet steeds op tijd beschikbaar. De arbeidskrachten waren ten gevolge van de nog altijd voortdurende mobilisatie zeer schaarsch en daardoor de loonen hoog. Bovendien wenschten sommige bezitters van woeste gronden met het oog op de onzekere toekomst geen geld voor ontginning uit te geven. Dat alles werkte het in cultuur brengen van woesten grond tegen. Maar van de andere zijde moedigden de hooge prijzen, die voor de land- en bosch-

bouwproducten werden gemaakt, zeer aan tot uitbreiding van de bebouwde oppervlakte en zonder gevaar voor tegenspraak kan gezegd worden, dat in Nederland op ontginningsgebied 1915 al zijn voorgangers zeer ver achter zich zou hebben gelaten, indien gebrek aan mest en gebrek aan arbeidskrachten de ontginning niet hadden tegengehouden.

Uit den hierachter opgenomen staat en uit het bedrag aan uitgegeven arbeidsloonen blijkt, dat in het afgeloopen jaar door de Heidemaatschappij minder werk is verricht dan in 1914. Daar niettemin in 1915 een grooter aantal werken is uitgevoerd dan in het daaraan voorafgaande jaar, moet worden aangenomen, dat de oorlog hoofdzakelijk slechts den aanleg van groote ontginningen heeft tegengehouden.

Dat ondanks de bijzondere moeilijkheden, waarmede men thans bij het in cultuur brengen van woesten grond te kampen heeft, in sommige streken heidegronden, die vóór den oorlog f 100 tot f 150 per H.A. deden, nu verkocht worden voor f 300 en meer, wijst er ook wel op, dat in het algemeen de lust tot ontginnen niet is afgenomen.

Verschillende landbouwers, die een gunstig jaar hadden gehad, zetten den ploeg in een perceel heidegrond, dat zij tot heden niet onderhanden durfden nemen. Hieruit blijkt ten duidelijkste, dat niet altijd onwil, maar dikwijls ook onmacht oorzaak is, dat woeste grond ongebruikt blijft liggen. En nu is het wel waar, dat het ook voor den landbouwer geen schande is, wanneer hij voor productieve werken geld gaat leenen, maar het is ook een feit, dat hij daartoe niet zoo gemakkelijk overgaat en dat het in de practijk herhaaldelijk blijkt, dat het verstandig kan zijn te wachten met het uitbreiden der boerderij, tot eigen middelen zulks veroorloven. De ruime inkomsten nu hebben menigen wachtenden landbouwer thans in staat gesteld te doen, wat hij reeds te lang moest uitstellen.

De bosschen gaven eveneens hooge opbrengsten. Op verschillende plaatsen werd daarom hout geveld en de daarvoor gemaakte bedragen gaven aan eigenaars van hoogen, voor landbouw minder geschikten grond aanleiding over te gaan tot het bebosschen daarvan, vooral omdat het plantsoen goedkoop was.

't Is te betreuren, dat wederom vermeld moet worden, dat op enkele plaatsen schadelijk gedierte geheel vernielde, wat met zooveel zorg en zooveel kosten was tot stand gebracht. Vooral uit het zuiden van het land, van de Belgische grenzen, kwamen talrijke en ernstige klachten in over schade, door konijnen aangericht.

Wederom kan melding worden gemaakt van het eenigszins afnemen

van eikenmeeldauw, eveneens van vermindering der emeltenplaag. In streken, waar voor enkele jaren de emelten zeer veel schade deden, was de schade thans van weinig beteekenis.

De droge voorzomer en de late nachtvorsten hadden op verschillende plaatsen ongunstige gevolgen. De hooge prijzen maakten echter alles weer goed, zoodat 1915 voor de ontginners toch een goed jaar was.

Ontginnings- en grondverbeteringswerken en boschbouw.

Het noorden des lands.

In het noorden van het land werden weder tal van ploegwerken uitgevoerd voor landbouwers, die nadat zij de noodige inlichtingen hebben ontvangen, zelf de zorg voor de verdere werkzaamheden op zich nemen. Hieruit blijkt, dat hoe langer zoo meer wordt begrepen, dat voor verschillende gronden een diepe bewerking noodig is.

Aan de oostzijde was op de in 1915 aangelegde ontginningen de stand der gewassen vrij goed te noemen. Door den drogen voorzomer en de late nachtvorsten, waren de opbrengsten aan gras, rogge en haver geringer dan verwacht werd.

De aardappelen hadden niet veel van vorst te lijden. Waar zij wel afvroren, herstelden zij zich spoedig.

Ondanks de droogte sloegen de grassen en klavers goed aan, maar de stand van lupinen en serradella was slecht.

Ook het plantsoen leed van de droogte: op vele plaatsen moest van de dennen 20 — 40% ingeboet worden.

Als opbrengsten worden genoemd voor:

rogge	20 — 35	H.L. per H.A.,
haver	30 50	„ „ „ ,
aardappelen	300 — 450	„ „ „ .

Op de vroeger aangelegde ontginningen hadden ongunstige weersinvloeden minder schadelijke gevolgen.

Van rogge werd hier geoogst	35 — 42	H.L.,
„ haver	45 — 60	„ ,
„ aardappelen	400 — 500	„ .

Opgemerkt kan nog worden, dat bij de oudere ontginningen niet steeds de noodige zorg aan de drooglegging wordt besteed. Vaak worden slooten en greppels niet behoorlijk verzorgd, wat natuurlijk een ongunstigen invloed op den groei der gewassen heeft. Een enkele maal blijkt bij de exploitatie, dat de aanwezige slooten en greppels niet in staat zijn voor een behoorlijke drooglegging te zorgen. Het is dan natuurlijk van het hoogste belang, dat daarin spoedig wordt voorzien.

De groote beteekenis van goed poot- en zaaigoed wordt in het noorden hoe langer hoe meer ingezien, terwijl men blijkbaar ook meer waarde begint te hechten aan het oordeelkundig snoeien van de beplantingen langs wegen en bij boerderijen.

Nieuwe verkeerswegen bevorderen er het ontginnen van woeste gronden. Westerwolde is daarvan een sprekend bewijs, maar ook in Drente en elders ziet men door den aanleg van trams en harde wegen de ontginning in sterke mate toenemen.

Behalve de hiervoor genoemde omstandigheden werken onvoldoende drooglegging van gronden, onvoldoende samenwerking van eigenaren en 't versnipperd grondbezit ontginning tegen. Hiertegenover staan natuurlijk ook bemoedigende feiten. Als zoodanig kan o.m. genoemd worden het opnemen van een complex heidegronden te Ambt-Hardenberg in een waterschap. De ontginning dezer gronden, die te voren niet in cultuur gebracht konden worden, werd daarna met kracht ter hand genomen.

In Westerwolde trad op nieuwe ontginningen met dargachtigen grond de gevreesde haverziekte op, wat een totale mislukking van den oogst ten gevolge had.

Meeldauw deed weer schade aan eikenhakhout, maar gelukkig minder dan voorafgaande jaren. Enkele jonge dennenbosschen hadden nog al van het schot te lijden.

In het midden was de stand der in 1915 aangelegde ontginningen over het algemeen gunstig te noemen, voornamelijk op het zand. De grassen en klavers sloegen er heel goed aan en haver en aardappelen gaven een goede opbrengst.

Op de oudere ontginningen leden de aardappelen eerst van de vorst en later van het natte weer. De laat (December) gezaaide rogge gaf een veel hoogere opbrengst dan de vroeg gezaaide; waarschijnlijk is dit een gevolg van beschadiging door nachtvorst van de vroeggezaaide.

Door gebrek aan arbeidskrachten moest in den winter van 1915/16 nagenoeg overal het loon 25 — 50% verhoogd worden.

Dat van pas ontgonnen gronden hooge opbrengsten kunnen worden verkregen, blijkt wel uit het hieronder volgende staatje, dat betrekking heeft op den Wheepolder onder Steenwijkerwold.

Geoogst werd per H.A.:

70000 K.G. mangelwortels à f 15 per 1000 K.G.,
50000 „ koolrapen à f 16 „ 1000 „ ,
400 H.L. aardappels à f 1.50 per H.L.,
boonen voor f 1400,
35000 K.G. kool voor f 900.

In 1914 aangelegd grasland werd in 1915 verpacht voor ruim f 200 per H.A.

Op een ontginning te Vledder werd haver, die als dekvrucht was gezaaid, op stam verkocht voor f 300 per H.A. Maar in den Workumermeerpolder, waar wegens de tijdsomstandigheden onvoldoende bemest was, hadden ongunstige weersinvloeden zeer nadeelige gevolgen, zoodat de in dezen polder verkregen resultaten onvoldoende moeten worden genoemd.

Waar zoo gunstige uitkomsten verkregen worden als in den Wheepolder, is het dubbel te betreuren, dat tusschen Zwolle en Steenwijk nog duizenden hectaren goede grond nagenoeg geen opbrengst geven. Het zou een zaak zijn van het allerhoogste belang, als hier voor betere afwatering gezorgd werd, waardoor het mogelijk zou zijn van deze gronden ruime opbrengsten te halen. Als dan bovendien verschillende eigendommen doelmatiger werden ingedeeld, zou een niet te schatten voordeel zijn verkregen. Propaganda voor de goede zaak kan hier misschien iets goeds uitwerken. Maar wanneer men denkt aan de mislukking van de ruilverkaveling der Dalfser hooislagen, aan het feit dat een te Staphorst te houden landbouwlezing door geen enkelen landbouwer werd bezocht en verder hieraan, dat men zich daar tevreden stelde met gemiddeld 7 cent voor den liter melk, niettegenstaande bijv. in Hoogeveen in denzelfden tijd 12 cent betaald werd, begint men toch te twijfelen, of zonder sterken drang of zachten dwang in de eerste jaren wel veel is te bereiken. In ieder geval kan in dit vruchtbaar, maar zeer weinig opbrengend gedeelte van ons land de propagadda voor grondverbetering nooit te sterk worden gevoerd.

Plantenziekten veroorzaakten geen noemenswaardige schade. Nachtvorsten en de droogte in Mei hadden wel een ongunstigen invloed en op de ontginning Smilde werd door hagelslag ongeveer 20% van de haver vernield.

Onder Uffelte en op den Bisschopsberg hadden de dennen te lijden van het schot en in den polder de Koekoek werden de stokslaboonen aangetast door Sclerotiana libertana, waardoor de oogst grootendeels verloren ging. De boonen hadden hier bovendien veel van de vorst te lijden; het meerendeel herstelde zich nog spoedig en waar dat niet mogelijk was, is in Juni met uitstekend resultaat opnieuw gepoot.

Vermelding verdient nog, dat de ruilverkaveling der Ballumer mieden op Ameland een voldongen feit is geworden.

Overijsel en Gelderland ten oosten van den IJsel.

In de eerste plaats moet hier genoemd worden het verbeteren van den Wooldvloedgraven en eenige andere slooten en het graven van eenige nieuwe slooten voor een betere drooglegging van het Schanebroek en het Venne, te zamen groot circa 600 H.A. Het gevolg is geweest, dat op den beter drooggelegden grond reeds direct begonnen werd met den aanleg van grasland. Verder werd door verbetering van een waterleiding van de Poggenbelt tot het landgoed Schoonheeten aan ongeveer 450 H.A. een betere drooglegging gegeven, die niet zal nalaten een gunstige werking uit te oefenen. In het algemeen wordt hier veel gedaan voor het verkrijgen van een beteren waterafvoer. De gemeente Raalte wordt in het bijzonder genoemd, als een voorbeeld ter navolging.

Een begin werd gemaakt met het in cultuur brengen van het ongeveer 100 H.A. groote Enterveen in de gemeenten Wierden en Markelo.

In deze streek hebben de in 1915 aangelegde ontginningen het in het algemeen goed gedaan. Enkele tot grasland aangelegde perceelen leden veel van de droogte. Rogge en haver gaven behoudens enkele uitzonderingen een goede opbrengst. Lupinen en serradella deden het eveneens goed. De aardappelen hebben veel van de vorst geleden. Eigenheimer wist er weer bovenop te komen en aan de Roode Star deed de vorst het minst schade.

Vroegere ontginningen gaven gunstige resultaten. De eerste snede van het grasland bracht van f 100 tot f 200 per H.A. op.

In de omgeving van Deventer, waar veel ontgonnen wordt, is mede ten gevolge van de mobilisatie groot gebrek aan arbeidskrachten. Het grondwerk wordt daar meestal publiek aanbesteed en vroeger meldden zich dan gewoonlijk een voldoend aantal arbeiders aan. Thans gebeurt het echter, dat bij een aanbesteding geen enkele liefhebber komt opdagen.

Intusschen is, vooral bij kleinere landbouwers, die de goede resultaten van ontginning zien, de lust tot ontginnen zeer toegenomen. De meesten dragen de werkzaamheden aan de Heidemaatschappij op, terwijl anderen eerst advies inwinnen en dan zelf het werk uitvoeren.

Op enkele lage, zure gronden bleek superphosphaat minder gunstig te werken. Daarom werd op dergelijke terreinen bij gebrek aan slakkenmeel met Algiersch fosfaat bemest.

In de omgeving van Almelo werd opgemerkt, dat beplantingen op goed bewerkten grond zich beter houden dan die op grond,

welke slechts oppervlakkig bewerkt is en tevens, dat ongunstige weersinvloeden het meest schade doen op slecht verzorgden bodem.

In de omgeving van Enschede hebben de gewassen op de ontginningen van de droogte geleden. Dit geldt zoowel voor grassen, klavers, serradella en lupinen als voor het plantsoen.

Op de oudere ontginningen was de hooiopbrengst matig, maar gaven rogge, haver, erwten, boonen, mangelwortels, aardappelen een goeden oogst. Enkele perceelen aardappelen hebben evenwel te veel van de vorst geleden.

In Twente maken vele kleine landbouwers bij het in cultuur brengen van woesten grond gebruik van de hulp van de Heidemaatschappij. De aanleg van harde wegen bevordert daar den aanleg van ontginningen. De gemeente Lonneker gaat nog steeds door met het verharden van zandwegen en ook de provincie Overijsel blijkt overtuigd te zijn van de groote beteekenis, die harde wegen voor de bodemcultuur hebben. Zoo is reeds een aanvang gemaakt met het verharden van den weg Enschede-Hengelo over Usselo en Twekkelo, met een zijtak naar Boekelo en van den weg Ootmarsum-Mander. De weg Enschede-Buurse met een zijtak naar de Duitsche grens, aansluitende aan den harden weg naar Alstätte, zal vermoedelijk in 1916 worden aanbesteed en voorts zijn nog verschillende plannen voor het verharden van wegen in bewerking.

Vermeldenswaardig zijn hier nog de ontginningswerkzaamheden van het Steuncomité te Losser. Dit comité laat Nederlandsche arbeiders uit Losser, Overdinkel enz., welke in de fabrieken van het naburige Gronau geen geregeld werk meer vinden, ontginningswerk verrichten. Landbouwers, die grond willen laten bewerken, kunnen zich tot genoemd comité wenden, dat dan onder leiding van de Ned. Heidemaatschappij werkloozen hiermede belast. Aan de eigenaren wordt 60-80% van de normale kosten in rekening gebracht. In het begin werd duur gewerkt, maar al spoedig bleken verschillende arbeiders meer routine in het voor hen eerst vreemde werk te krijgen.

Onder Holten en Rijssen heeft de Brachyderes 6 tot 10-jarige dennenbeplantingen beschadigd. Op den Holtenberg deed het Junikevertje schade aan berken en Amerikaansche eiken. Geklaagd wordt in deze omgeving ook over eekhorentjes, die door ringvormige ontschorsing de toppen van populieren doen afsterven. In de omgeving van Delden en Ommen deden konijnen veel schade op weiden en in nieuwe aanplantingen.

In den Achterhoek van Gelderland nemen de werkzaamheden van de Maatschappij zeer belangrijk toe. Nog altijd wordt hier

door landbouwers, op daarvoor niet geschikten grond, grasland zoogenaamd „hard" aangelegd. De resultaten zijn dan vooral de eerste jaren allesbehalve gunstig.

Gebrek aan arbeidskrachten houdt er de ontginning tegen en eveneens het feit, dat niet alle bezitters van woeste gronden het groote nut van het in cultuur brengen daarvan schijnen in te zien.

Een gunstig verschijnsel is evenwel het verharden van verschillende zandwegen.

De Veluwe Aan de oostzijde, op het lagere gedeelte, is veel grasland aangelegd; op de hoogere gronden werd ongeveer 250 H.A. met grove dennen beplant. Aanvankelijk leden hier de ontginningswerkzaamheden wel door den hoogen prijs der kunstmeststoffen, maar de prijs der landbouwproducten deed ten slotte velen over alle bezwaren heenstappen. De tot grasland ontgonnen grond gaf bevredigende resultaten en ook de haver leverde een goed gewas. Op de hooge, voor bouwland bestemde gronden waren de opbrengsten over het algemeen slechts zeer matig

Ten zuiden van de spoorlijn Zutfen-Barneveld is in het afgeloopen jaar minder bosch aangelegd dan in andere jaren. Voornamelijk is dit een gevolg van de late grondbewerking in 1914.

Het jonge plantsoen had, vooral op laat bewerkte, nog niet voldoende bezakte gronden veel van de droogte te lijden.

Ook op de hooge Veluwe neemt het werk voor gewone landbouwers toe. De aanvankelijke vrees voor duur werk schijnt te wijken, nu de resultaten van de ontginningen worden gezien en tegenover de uitgaven zeer voordeelige opbrengsten gesteld kunnen worden. De prijs der meststoffen houdt echter nog velen terug van hun voornemen om woesten grond in cultuur te brengen. Ook werkt gebrek aan arbeidskrachten bepaald belemmerend op den voortgang van ontginning.

Zoo zijn voor de omgeving van Loenen, Beekbergen, Ugchelen en Hoenderloo met een 20-tal boschontginningen, die geregeld werk vragen, de fabrieken, welke men te Loenen, Eerbeek en Beekbergen aantreft, inderdaad een ernstig bezwaar.

Ook zijn hier het afgeloopen jaar behalve door de mobilisatie verschillende arbeidskrachten aan haar gewone werk onttrokken voor het bewerken van z.g. papierhout.

De rogge gaf nog reden tot tevredenheid, maar van erwten en koolrapen was de oogst klein. Ook de aardappelen, die op verschillende plaatsen twee maal afvroren, gaven niet, wat er van verwacht werd.

Overigens hadden de landbouwgewassen en ook de bosschen betrekkelijk weinig van ziekten en beschadigingen te lijden. Hier en daar deden fritvlieg, retinia's en het schot schade. Gelukkig was vermindering te constateeren van den eikenmeeldauw, die alle hakhout dreigde te vernielen. Het is te wenschen, dat die vermindering blijft aangehouden.

Utrecht en Gooiland. De werkzaamheden hebben hier zeer zeker geleden ten gevolge van den oorlogstoestand. De hooge prijzen van kunstmeststoffen, gebrek aan arbeidskrachten, de hooge loonen en de onzekere toekomst hebben in 1915 zeer belemmerend gewerkt.

In de Hilversumsche meent is voor de vereeniging Stad en Lande van Gooiland een aanvang gemaakt met de verbetering van een terrein van circa 27 H.A. De grond is reeds geploegd en zal in het voorjaar bezaaid worden.

De voorjaarsdroogte heeft op verschillende plaatsen den groei der haver tegengehouden. Ook had dit gewas van de vorst te lijden, zoodat de opbrengst te wenschen heeft overgelaten.

De meeldauw trad minder hevig op dan te voren.

Duidelijk bleek echter de door deze ziekte aangerichte schade. Slechte groei van het hout, zelfs afsterven van de stompen, en verwildering van den bodem zijn de zeer schadelijke gevolgen van meeldauwwoekeringen.

De Duinstreek. Wat den aanleg van ontginningen betreft, was 1915 voor de duinstreek geen gunstig jaar. Er is in het afgeloopen jaar door particulieren zeer weinig gedaan aan beplanting van duingronden, al zijn er natuurlijk enkele gunstige uitzonderingen.

Hooge grondprijzen, hooge loonen, gebrek aan arbeiders, welk gebrek zich ook in den winter doet gevoelen, en konijnenbeschadiging houden hier het ontginningswerk tegen. Dat intusschen jacht en boschbouw wel kunnen samengaan, ook in de duinen, bewijzen de beplantingen op Duin- en Kruidberg te Santpoort.

Limburg en Noord-Brabant. In het noordelijk deel van Limburg en de daaraan grenzende gedeelten van N.-Brabant en Gelderland kunnen de opbrengsten, rekening houdende met de ten gevolge van de omstandigheden vaak onvoldoende bemesting, goed genoemd worden. Zoo bracht op een ontginning van de gemeente Heumen ter grootte van 12 H.A. de haver per H.A. zelfs f 425 op.

Geen enkele kweeker

hier ter plaatse als WIJ zaaide dit jaar zijne dennen uitsluitend op een onderlingen afstand van 11 cM.

Wij brengen alleen

dennenplanten in den handel, waarvan de herkomst der zaden door de NEDERLANDSCHE HEIDEMAATSCHAPPIJ als zuiver inheemsch gegarandeerd is.

Bij ONS is U dus ten volle verzekerd uitsluitend planten te ontvangen van goede herkomst.

Tevens voorradig allerlei soorten dennen- en plantsoenzaailingen, verkweekte boschplantsoenen, sierheesters, laanboomen, coniferen, rozen, enz. enz. Alles bij groote partijen.

Aanbevelend,

Firma Wed. de Bie van Aalst & Zonen,

Boomkweekerij „De Pijnboom".

ZUNDERT.

Oudste, grootste en meest moderne inrichting in Nederland op 't gebied van dennencultuur.

Machinale zaaierij. Machinale verpakking.

Vraagt PRIJSCOURANT.

MACHINEFABRIEK „JAFFA"

LOUIS SMULDERS & Co. - Utrecht.

TELEGRAM-ADRES: JAFFA UTRECHT - INTERCOMMUNAAL TELEFOON No. 35.

* * *

Stoommachines.
Dieselmotoren.
Centrifugaalpompen.

* * *

Polderbemalingen,
Bevloeiingen, Waterleidingen,
Filterinrichtingen.

VRAAGT PLANNEN EN BEGROOTINGEN.

Brinkmann & Niemeijer

ZUTPHEN :: DORDRECHT
TELEPHOON INTERC. No. 49. TELEPHOON INTERC. No. 622.

LANDBOUWWERKTUIGEN
MOTOREN : WINDMOTOREN
WEEGBRUGGEN ::
IJZERWAREN EN IJZER

IMPORTEURS VAN DE **Lister Motoren.**

Het in het voorjaar uitgezaaide gras- en klaverzaad gaf een goed gewas. Het uitzaaien in den nazomer heeft minder goede resultaten opgeleverd.

Van verschillende vroeger aangelegde ontginningen laat de verzorging te wenschen over. 't Behoeft dan ook geen bevreemding te wekken, dat de opbrengst achteruitgaat en dat in vele graslanden de ploeg wordt gezet. De gronden worden dan een paar jaar als bouwland geëxploiteerd en daarna weder voor grasland bestemd.

In het noordoostelijk deel van Noord-Brabant wordt op vele plaatsen de ontginning belemmerd door den gebrekkigen waterafvoer. Ook schijnt hier in toonaangevende kringen niet overal de groote beteekenis van het in cultuur brengen van woesten grond gevoeld te worden. De landbouwers gaan echter geregeld door met het vergrooten van de oppervlakte cultuurland, door het ontginnen van grootere en kleinere perceelen woesten grond.

Opmerkelijk is het zeker wel, dat in dit gedeelte van ons land wordt gesproken van weinig handel in woeste gronden wegens de tijdsomstandigheden, terwijl elders, ten gevolge van dezelfde tijdsomstandigheden, de grondprijzen zeer opgedreven werden.

Op het landgoed de Utrecht was de stand der gewassen over het algemeen goed: de aardappelen waren zeer goed, de rogge had een hollen stand, maar de korrelopbrengst was goed, de haver was matig. In den voorzomer liet het gras veel te wenschen over.

Ten gevolge van het jachtverbod hadden de beplantingen en ook het gras en de haver veel van de konijnen te lijden.

Drie boerderijen werden verpacht aan Zeeuwsche landbouwers. Uit Zeeland blijft de vraag naar grond aanhouden. In de omgeving wonen nu reeds 15 Zeeuwsche gezinnen, waarvan het enkele zeer goed gaat.

Op de Utrecht gaf de fruitcultuur schitterende resultaten. Ook daar is het bewijs geleverd, dat op zandgrond krachtig groeiende vruchtboomen kunnen worden verkregen, die veel en zeer mooi fruit geven. Dit had het zeer gunstige gevolg, dat de boeren in de omgeving honderden fruitboomen betrokken, dat anderen enkele struiken in hun tuin plantten en enkelen zelfs een kleinen boomgaard aanlegden.

Opmerkelijk is wel, dat de Roode Star, die op de boerderij gezochte en goed betaalde aardappelen voortbrengt, op de voorbouwterreinen aardappelen gaf, die bij het doorsnijden vlekken en zwarte stipjes vertoonden. Voor beide was hetzelfde pootgoed gebruikt.

Ook de kleine landbouwers hebben een goed jaar gehad, wat

o.m. blijkt uit het ontginnen van kleine perceelen heidegrond. Het is daarom des te meer te betreuren, dat langs de Belgische grens de konijnen zooveel schade aanrichtten.

In de omgeving van Tilburg en Oisterwijk wordt de ontginning nog steeds belemmerd door den gebrekkigen waterafvoer, die alleen goed kan worden geregeld door afdoende verbetering van de verschillende beekjes. Vroeger waren voldoende werkkrachten te krijgen, maar thans bestaat ook hier behoefte aan arbeiders.

In de omgeving van Breda heeft men ten gevolge van het gebrek aan chili in het voorjaar op de rogge zwavelzuren ammoniak gebruikt en men is daarover zeer tevreden. Verder blijft men daar groote waarde toekennen aan lupinenvoorbouw, ook voor grasland, als de grond voor lupinen niet bepaald te laag ligt.

De elders opgedane ervaring, dat emelten door kalk bestreden kunnen worden, heeft hier geen bevestiging gevonden. Wel bleek meelkalk een uitstekend middel ter bestrijding van slakken.

Voor den aanleg van grove-dennenbosschen werd van tweejarige dennetjes gebruik gemaakt, omdat deze goedkoop waren. Vooral op voorbouwterreinen, waarop zich dikwijls reeds onkruid ontwikkeld heeft, voldoet het tweejarig plantsoen uitstekend.

Het ontginningswerk heeft hier zeer geleden door den oorlog. Tal van personen hadden, mede ten gevolge van de hooge prijzen, geen voldoende hoeveelheid kunstmest aangekocht, waardoor vanzelf de voortgang van het werk werd belemmerd, terwijl anderen bevreesd bleven, dat wij in den strijd zouden worden betrokken en om deze reden alle niet dringende werkzaamheden uitstelden.

Ruilverkaveling. Met ingenomenheid wordt hier medegedeeld, dat eindelijk, na jaren van voorbereiding, in ons land de eerste groote ruilverkaveling tot stand is gekomen.

De ruilverkaveling van de Ballumer mieden op Ameland is een feit geworden. Een oppervlakte van 200 H.A., verdeeld in ongeveer 4000 perceelen en toebehoorende aan 119 eigenaren, is doelmatig ingedeeld en van wegen en afwateringsslooten voorzien, zoodat een oordeelkundige exploitatie van den grond mogelijk is.

Bevloeiing en drainage. Tot vloeiveld is in het afgeloopen jaar slechts een geringe oppervlakte (2.5 H.A.) aangelegd en ook de gedraineerde oppervlakte is weder achteruitgegaan.

De tijdsomstandigheden zijn aan dit laatste niet vreemd.

Wegbeplanting. In 't afgeloopen jaar zijn niet zooveel wegbeplantingen aangelegd als te voren, aangezien door den Rijkswaterstaat voornamelijk werken zijn uitgevoerd voor werkverschaffing en derhalve minder voor nieuwe beplantingen kon worden uitgegeven.

Door gebrek aan geschikte arbeidskrachten was het moeilijk de opgedragen snoeiwerkzaamheden tijdig uit te voeren.

Griendcultuur. De aanleg van griend was van weinig beteekenis, de groei van het hout zeer bevredigend.

Op enkele plaatsen, o.a. te Wageningen, is het jonge gewas door hagelslag beschadigd. Ook hebben in sommige streken wilgenhaantjes zeer veel schade gedaan.

Op de uiterwaarden en de aanwassen hadden de grienden van het hooge water te lijden. Sommige konden ten gevolge van den hoogen waterstand niet op tijd worden gesneden.

Door de schaarschte aan arbeidskrachten en het stijgen der loonen liet het onderhoud te wenschen over.

Enkele grienden werden in het geheel niet gewied, waardoor het snijden bemoeilijkt werd en hooge kosten eischte.

Ploegen. In 1915 werd geploegd een oppervlakte van 1802 H.A. tegen 2028 H.A. in 1914.

Van de geploegde oppervlakte is:

9 H.A. bewerkt met den stoom- of motorploeg,
898 „ „ „ de ossen en
895 „ „ „ de paarden.

Verder werd nog 966 H.A. bewerkt met de egge of de vleugelegge.

Als dagwerk werden voor de ossen nog in rekening gebracht 1200 dagen tegen 1896 dagen in 1914, en voor de paarden 3230 tegen 4033 in 1914.

Houtsorteeringen.

Algemeen overzicht. De handel in inlandsch hout was in 1915 over het algemeen bijzonder levendig en de prijzen van verschillende soorten bereikten een tot heden niet gekende hoogte. In het bijzonder was dit het geval met de goede kwaliteiten in zware afmetingen, zoowel van loof- als van naaldhout. Voor handelaren, die daarvan eenigen voorraad hadden, alsook voor boscheigenaren, die dergelijk hout ter markt brachten, is 1915 een bijzonder gunstig jaar geweest.

Door het stilliggen van den aanvoer uit de Oostzeehavens, het uitvoerverbod van rondhout uit Zweden en het slechts bij kleine hoeveelheden doorlaten van hout uit Duitschland, was Nederland in hoofdzaak op zichzelf aangewezen, hetgeen in het bijzonder van invloed was op den handel in eiken-, beuken-, populieren- en zwaar dennenhout. Door deze omstandigheden werden groote partijen hier te lande opgeruimd en zijn op vele plaatsen de bosschen zeer sterk aangesproken, zoodat de vrees gewettigd is, dat bij nog lang aanhouden van den bestaanden toestand vele streken zoo goed als geheel van haar oude bosschen en beplantingen zullen worden beroofd. Voor snel groeiend hout, als populieren, is dit nadeel in een betrekkelijk gering aantal jaren te herstellen en voor de tamelijk vlug groeiende dennen is het bezwaar ook minder groot, doch voor soorten als eik en beuk, die slechts zeer langzaam groeien, doet het verlies aan zwaar hout zich buitengewoon lang gevoelen. Hierbij komt, dat verreweg de meeste ontboschte gronden, die voor aanleg tot gras- en bouwland in aanmerking komen — en dit zijn juist meestal gronden, welke oud en goed bosch droegen — niet worden herbeboscht.

Een en ander maakt het aanleggen van nieuwe bosschen en beplantingen op alle daarvoor in aanmerking komende gronden en wegen zeer wenschelijk en rentabel tevens.

Eik. Naar goed eikenhout was het geheele jaar sterke vraag tegen stijgende prijzen. Ook voor de lichtere afmetingen, welke voor gebruik in de Limburgsche mijnen in aanmerking kwamen, was veel vraag en ook daarvoor werden goede prijzen besteed.

Beuk. Naar beukenhout was eveneens bijzonder sterke vraag. Door de abnormaal hooge prijzen van het eikenhout werden nog meer dan anders wellicht het geval zou zijn geweest, tegen bederf bereide beuken dwarsliggers gebruikt.

Iep. De handel in iepenhout, aanvankelijk niet bijzonder vlot, werd later in het jaar wat levendiger, mede door gebrek aan eik, beuk en esch. In het algemeen is deze houtsoort, waarvan hier te lande in den vorm van weg- en laanboomen een zeer groote voorraad wordt aangetroffen, nog het minst in prijs gestegen.

Esch. Naar esschenhout was bijzonder groote vraag, doch daar hier te lande weinig esschenhout

voorkomt, was uit den aard der zaak de omzet daarvan niet groot.

Populier en wilg. De in het laatst van 1914 door het uitblijven van Russisch espenhout ingetreden levendige vraag naar deze houtsoorten nam in 1915 nog toe. Door de lucifersfabrieken en door de in bloeienden toestand verkeerende klompenindustrie werden zeer hooge prijzen besteed.

Noten. Nimmer is deze houtsoort zoo veel gevraagd als in 1915. In verschillende streken, vooral in de omgeving der groote rivieren, is, deels door vrijwilligen verkoop ten gevolge van de abnormaal hooge prijzen, deels door het in beslag nemen van wege het Departement van Oorlog, dat noteboomenhout gebruikt voor het vervaardigen van geweerkolven, onder de noteboomen danig huisgehouden. Daar deze mooie en decoratieve boomen slechts zeer langzaam groeien en veelal juist in boomarme streken voorkomen, is hierdoor veel natuurschoon verloren gegaan. Bij de opvordering is in het algemeen én in verhouding tot den prijs in het vrije verkeer én in verhouding tot de waarde, die aan oude noteboomen door hun jaarlijksche opbrengst aan vruchten moet worden toegekend, de houtwaarde te laag gesteld. Bovendien zijn in vele lanen enkel de volkomen gave boomen in beslag genomen en bleef de rest als een geschonden beplanting achter.

Dennen zaaghout. Voor zwaar dennenhout werden zeer hooge prijzen betaald; deze stegen door het begin November in Zweden in werking getreden uitvoerverbod tot ongekende hoogte. Het gevolg is geweest, dat hier te lande vele oude dennenbosschen zijn en worden opgeruimd.

Mijnhout. Aanvankelijk kocht België nog eenig mijnhout aan, doch door de zeer moeilijke voorwaarden en den lagen koers der francs bleef de omzet zeer gering, tot deze door het uitvoerverbod geheel ophield. De Limburgsche mijnen dekken thans haar behoefte door aankoop binnenslands en betalen daarbij goede prijzen. Een niet te onderschatten nadeel hierbij is echter, dat deze mijnen in hoofdzaak slechts het zwaardere hout gebruiken, waardoor veel afval aan dun hout wordt verkregen.

Papierhout. Het geheele jaar door werd veel dennenhout voor papierfabricage gevraagd. Daar hiervoor ook hout van geringe afmeting in aanmerking

komt, kan veel hout, dat anders als mijnhout naar België gaat, voor deze industrie worden gebruikt.

Doordien bij een geringe lengte alle mogelijke diktematen voor dit doel bruikbaar zijn, werden ook veel jonge en minder goed groeiende, alsmede oudere en voor mijnhout niet recht genoeg zijnde bosschen, door de papierfabrieken aangekocht. De prijzen waren het grootste deel van het jaar tamelijk goed, doch in verband met de groote voorraden licht hout hier te lande, die door het op 't eind van December afgekondigde uitvoerverbod van mijnhout moeilijk meer te plaatsen waren, gingen zij naar beneden en ten slotte waren zij slechts zeer matig te noemen.

Hei- en telegraafpalen. Hierin was de handel zeer levendig en vooral de heipalen werden duur betaald. Telegraafpalen werden nog in tamelijk groote hoeveelheden uit Duitschland aangevoerd, doch de uitvoer wordt steeds moeilijker, zoodat ook binnenslands naar aanvulling moet worden uitgezien. Ook naar paaltjes van lichtere afmeting voor den Rijks- en den Provincialen Waterstaat en voor ander binnenlandsch gebruik was sterke vraag.

Brandhout en takkenbossen. Door de duurte der steenkolen en turf en het gebrek aan arbeidskrachten bleven de prijzen hoog en de vraag groot.

Dunsel. Ook naar dunsel uit de jonge dennenbosschen, dat voor boonenstokken, afrikking enz. kon worden gebruikt, bleef de vraag levendig.

Hakhout. De prijs voor eikenhakhout was in 1915 belangrijk hooger dan in 1914. Doordien aan eiken tal- en bosjeshout en in het bijzonder aan schors groote behoefte bleef bestaan, is het hakhoutbedrijf weer loonend geworden, althans voor die bedrijven, waar de eikenmeeldauw den groei van het hout niet te zeer belemmert. Daar echter algemeen verwacht wordt, dat na den oorlog de oude, lage prijzen weer zullen terugkomen en de meeldauwzwam, zij het ook in eenigszins geringere mate dan in 1914, haar verwoestend werk zal voortzetten, wordt met het rooien der hakhoutbosschen geregeld voortgegaan.

Eikenschors. De aan het einde van 1914 reeds zeer opgeloopen schorsprijzen gingen gedurende 1915 nog verder de hoogte in en waren in het

najaar van 1915 ongeveer 100 % hooger dan vóór den oorlog. De prijs bleef op het eind van 1915 nog stijgen, zoodat prijzen werden bedongen als sinds menschenheugenis niet zijn voorgekomen.

Gemeld kan nog worden, dat door eikenmeeldauw zoowel de kwaliteit als de kwantiteit van de schors afneemt.

Griendhout. De handel in griendhout kenmerkte zich, in tegenstelling met den handel in ander hout, evenals in 1914 door weinig vraag, vooral naar ongeschilde teenen en hoephout. Dit laatste was in sommige streken bijna onverkoopbaar en kon slechts als boonenstokken een matigen prijs opbrengen.

Naar geschilde teenen was iets meer vraag; aanvankelijk ook flauw, was op einde van het jaar de markt zelfs vrij vlug te noemen. In het algemeen is echter 1915 voor den griendhouthandel een zeer ongunstig jaar geweest.

Kerstboomen, sparregroen en Amer. eiketakken. Hierin was iets meer vraag dan in 1914, de prijzen waren matig.

Hout op stam. Door de hooge houtprijzen werden veel opdrachten ontvangen tot taxeeren van hout op stam. Een groot gedeelte daarvan is door bemiddeling der Maatschappij bij inschrijving verkocht, meerendeels met zeer gunstige resultaten, in het bijzonder voor de grootere partijen. Hoewel enkele leden het hiervoor vastgestelde, zeer lage tarief aanvankelijk nog te hoog vonden, gingen verreweg de meeste hiermede ten slotte accoord en zij hebben zich dit niet te beklagen gehad. Door nauwkeurige opname der betreffende perceelen, waarop vele houtverkoopers zich reeds beginnen te verlaten, alsmede door doelmatige indeeling en de wijze van verkoop werden de bemiddelingskosten over het algemeen ruimschoots door de meer-opbrengst gedekt.

Riet. Evenals vorige jaren werd de bemiddeling verleend bij den verkoop van bladriet voor bloembollendek. Door den ongunstigen toestand in het bollenvak waren de prijzen laag en werden hooge eischen gesteld

Ten gevolge van hooge waterstanden en gebrek aan arbeidskrachten konden een tweetal restantjes van grootere bestellingen niet op tijd worden geleverd, waardoor, mede in verband met de zeer onwelwillende houding van een der afnemers en van den rechtskundigen adviseur zijner vereeniging, groote moeilijkheden en niet onbeduidende kosten ontstonden.

Doordien het meermalen is voorgekomen, dat ten gevolge van hooge waterstanden niet tijdig kon worden geleverd, en aan den verkoop van riet, vooral als men te doen heeft met onwelwillende koopers, allerlei bezwaren zijn verbonden, werd besloten door bemiddeling van de Maatschappij geen riet meer te leveren. Deze bemiddeling is sedert 1908 op verzoek van het Hollandsch Bloembollenkweekers Genootschap te Haarlem verleend. Het is aangenaam te kunnen mededeelen, dat van de zijde van dat Genootschap steeds de meest mogelijke medewerking is ontvangen.

Boomzaden. Aan boomzaden werd in 1915 voor een belangrijk hooger bedrag geleverd dan in 1914, wat in hoofdzaak moet toegeschreven worden aan den overvloedigen oogst van eikels en beukenootjes en den hoogen prijs daarvan ten gevolge van de vraag van het buitenland.

Ook de prijzen der andere boomzaden waren voor het meerendeel hoog. Zaden uit Amerika, Frankrijk en Japan waren niet anders dan door bemiddeling der N.O.T. te verkrijgen, waardoor de levering niet zoo gemakkelijk en vlug ging als in gewone omstandigheden, vooral wat betreft de Amerikaansche zaden van Douglasspar, Menziesispar en Banksianaden. Daar de omstandigheden voor den komenden winter waarschijnlijk weer ongeveer dezelfde zullen zijn, is vooral van vreemde boomzaden vroegtijdige bestelling dringend gewenscht.

Door een tweetal leden is geklaagd over het opkomen van het in 1914 verstrekte dennenzaad; een ingesteld onderzoek bij verschillende afnemers, die van dezelfde partij ontvingen, bracht aan het licht, dat bij 6 de opkomst goed tot zeer goed en bij 4 matig tot slecht was. Hoewel uit den aard der zaak ten gevolge van de velerlei factoren, die daarop invloed hebben, de opkomst van het zaad niet kan worden gegarandeerd, werd den leden, bij wie de opkomst slecht bleek, eenige restitutie gegeven, meerendeels door gratis zaad te verstrekken.

De kiemkracht van het in 1914/15 gewonnen dennenzaad was zeer goed. Behoudens een 2-tal kleine partijtjes, te zamen 90 K.G., die waarschijnlijk iets te vroeg werden geplukt en waarvan 70-75 % kiemde, was de kiemkracht van het zaad 77 - 92 - 93 en 94 %, gemiddeld 85 - 90 %.

De hier volgende staat geeft den omzet aan:

HOUTSORTEERINGEN.	OMZET.		TOTAAL.
	1 Jan. - 30 Juni	1 Juli - 31 Dec.	
Bloemstokjes, boonenstokken, rijshout, fuikstokken, zaadstokken	f 7664.22^{5}	f 603.99^{5}	f 8268.22
Takkenbossen	„ 834.89^{5}	„ 1220.50	„ 2055.39^{5}
Brandhout	„ 344.60	„ 1037.65	„ 1382.25
Staken, slieten, boompalen, hekstokken	„ 3816.70^{5}	„ 1324.44^{5}	„ 5141.15
Hei-, steiger- en telegraafpalen, perkoenen, waterstaats-, krib- en heiningpalen	„ 28158.44	„ 15070.74^{5}	„ 43229.18^{6}
Klaverruiters	„ 1823.16^{5}	„ 4075.11^{5}	„ 5898.28
Zaag- en rondhout en turflatjes	„ 3774.11	„ 3172.93^{5}	„ 6947.04^{5}
Berkenrijs	„ 521.19	„ 77.46	„ 598.65
Houtskool	„ 1789.—	„ 1656.05	„ 3445.05
Kerstboomen, sparregroen, en Amerik. eiketakken . . .	„ 44.30	„ 972.45	„ 1016.75
Rustiek hout	„ 58.90	„ 141.07^{5}	„ 199.97^{5}
Hout voor draaierij	„ 2083.49	„ 1879.45	„ 3962.94
Schors	„ — —	„ 416.90	„ 416.90
Diversen	„ 150.89^{5}	„ 46.22	„ 197.11^{5}
Totaal houtsorteeringen	f 51063.91^{5}	f 31694.99	f 82758.90^{5}
Riet	„ —.—	„ 469.88^{5}	„ 469.88^{5}
Boomzaden	„ 7549.71	„ 17710.37^{5}	„ 25260.08^{5}
Houtsorteeringen, riet en boomzaden	f 58613.62^{5}	f 49875.25	f 108488.87^{5}
Hout op stam	„ 28319.—	„ 43755.—	„ 72074.—
Te zamen	f 86932.62^{5}	f 93630.25	f 180562.87

Gebouwen.

Hoewel de tijdsomstandigheden een ongunstigen invloed hadden op de werkzaamheden bij de afdeeling Gebouwen, was in het afgeloopen jaar de toestand daarbij toch beter, dan hij zich eerst liet aanzien. Op verschillende ontginningen, waar bedrijfsgebouwen noodig waren, werd tot den bouw daarvan overgegaan, ondanks den bijzonder hoogen prijs der bouwmaterialen en het stijgen der arbeidsloonen.

De betrekkelijk rustige tijd bij deze afdeeling werd gebruikt voor het gereedmaken van een portefeuille met foto's, teekeningen en een beknopte beschrijving van 10 eenvoudige landbouwgebouwen, die door de Heidemaatschappij zijn gesticht. Deze uitgave zal waarschijnlijk spoedig worden gevolgd door een tweede, waarin eveneens in woord en beeld aan het werk van de afdeeling meerdere bekendheid wordt gegeven.

De werken op het Zeyerveld, eigenaar de heer J. T. Cremer te Santpoort, tot uitvoering waarvan in 1914 opdracht werd ontvangen, zijn in 1915 voltooid.

Deze werken bestonden in:

het bouwen van een varkensstal met graanzolder bij de boerderij „de Keet";

het bouwen van een arbeiderswoning bij de boerderij „de Hoek";

het verbouwen van een stal in de boerderij „de Groote Schuur";

Nieuwe opdrachten werden ontvangen voor:

den bouw van 3 dubbele arbeiderswoningen; deze konden dit jaar nog betrokken worden;

den bouw van de boerderij Cremerhoeve; van dit werk kwam een belangrijk gedeelte gereed;

het maken van een paardenstal bij de boerderij „de Groote Schuur".

Aanbesteed werd de uitbreiding der boerderij van den heer M. H. Hornstra te Oudeschoot, waarvoor in 1914 reeds een plan was vervaardigd. Dit werk kwam zoo goed als gereed.

Voltooid werd de bouw der twee boerderijen op „de Klenke" voor rekening van den heer Th. A. Goddard te Zutphen.

De hooischuur en de bergplaats voor werktuigen onder Schoonheeten, waarvoor in 1914 voor rekening van den heer D. Luyten te Deventer plannen waren opgemaakt, werden voltooid.

Voor rekening van de Levensverzekering Mij. „Utrecht" te Utrecht werden plannen opgemaakt voor den bouw van twee boerderijen; deze boerderijen kwamen zoo goed als gereed. Ook werd

hier nog gebouwd een boerderij, waarvoor in 1914 een plan was opgemaakt.

Beëindigd werd ook de bouw der boerderij op de bezitting „Dennenhorst" onder Driebergen, voor rekening van de erven F. M. Baron van Lijnden te Haarlem.

Overgegaan werd tot den bouw der boerderij op den „Koekenberg", eigenaar de heer G. van Blarcum te Epe. Dit werk kwam zoo goed als gereed.

Voorts werden o.m. de navolgende opdrachten ontvangen.

Voor het bouwen van een boerderij onder Vlagtwedde voor rekening van den heer J. Toxopéus te Beertsterhoogen; deze boerderij was eind 1915 nagenoeg voltooid.

Voor het opmaken van een plan van een te bouwen boerderij op de Brinkgreve voor het St. Elizabeths-Gasthuis te Deventer.

Voor het maken van een plan voor een te bouwen schuur onder Oosterhesselen op de bezitting van den heer D. A. Daamen te 's-Gravenhage.

Voor den bouw van een varkensstal op de bezitting van den heer Mr. J. S. Royaards onder Scherpenzeel.

Voor het beoordeelen van bestek en teekening en het toezicht houden op den bouw van een boerderij onder Heeten van den heer A. M. Scheers te Groesen.

Voor het opmaken van een plan voor de verbouwing en uitbreiding van drie boerderijen onder Woudenberg en Scherpenzeel, toebehoorende aan den heer Jhr. S. van Citters te Arnhem; met de uitvoering dezer werken is begonnen.

Voor het opmaken van een plan voor een nieuwe boerderij op „de Vossenberg" te Gemert, voor rekening der N. V. Erven A Ledeboer te Enschede; met de uitvoering van dit plan is een aanvang gemaakt. Tevens werd de reeds bestaande boerderij op „de Vossenberg" uitgebreid.

Verder werden nog plannen opgemaakt voor een bergplaats voor kunstmeststoffen, voor rekening van den heer E. Lups te Junne en voor een boerderij op het landgoed Zuidbroek, voor rekening van van mej. G. G. ter Kuile te Enschede. Dit laatste plan is in uitvoering.

Zoetwatervisscherij.

Bij de samenstelling van dit verslag is o.a. gebruik gemaakt van de mededeelingen en statistische gegevens, ontvangen van de bij de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij aangesloten visscherijvereenigingen, en van die, verzameld door de ambtenaren der

Maatschappij, terwijl tevens eenige cijfers en gegevens ontleend zijn aan de Mededeelingen over Visscherij, onder redactie van Dr. H. C. Redeke, en aan het jaarverslag der firma Ten Houten & Co., Kralingsche Veer, Rotterdam.

Tevens zij hier vermeld, dat men bij de samenstelling, voorzoover de provincie Noord-Holland betreft, stuitte op leemten in de gegevens, die gewoonlijk voor de samenstelling moeten dienen, wat hieraan moet worden toegeschreven, dat van verschillende afdeelingen, die in het voorjaar van 1916 door den watersnood zijn getroffen, geen jaarverslagen zijn ingekomen en bedoelde gegevens slechts gedeeltelijk op andere wijze waren te verkrijgen.

De vangsten.

Het is moeilijk met enkele woorden te zeggen, hoe de vangsten in het jaar 1915 over het algemeen zijn geweest; daarvoor waren de uitkomsten, die men in de verschillende streken van ons land verkreeg, te uiteenloopend. Toch mag wel worden aangenomen, dat de totale opbrengst der zoetwatervisscherij aan vischvleesch in vergelijking met het vorig jaar niet is gedaald. Evenwel dient men niet uit het oog te verliezen, dat juist van verschillende duurdere vischsoorten de vangsten sedert het vorig jaar terugliepen of nog op hetzelfde lage peil bleven.

Verschillende omstandigheden wijzen er op, zooals bereïds ook in het vorig jaarverslag werd vermeld, dat de wettelijke maatregelen een invloed ten goede op den vischstand uitoefenen. Vooral op de bovenrivieren kon in het verslagjaar worden waargenomen, hoe de beschermende bepalingen voor sommige vischsoorten gunstig hebben gewerkt, terwijl ook door vele binnenvisschers dankbaar wordt erkend, dat de gunstige gevolgen van de wettelijke regeling niet zijn uitgebleven. Intusschen is gebleken, dat eenige wijzigingen in de wettelijke regeling wenschelijk waren. Bij Koninklijk besluit van den 24sten Juni 1915 was bepaald, dat het tot 1 Januari 1916 geoorloofd zou zijn in iedere provincie te visschen met vischtuigen met kleiner maaswijdte dan in art. 8 van het Binnenvisscherijreglement is bepaald, mits zij voldoen aan de vereischten, gesteld in het voor die provincie bij de invoering der Visscherijwet vervallen reglement, ter uitvoering van art. 9 der Jagtwet. Na deze verlenging van het overgangstijdperk voor de maaswijdte met een half jaar, werden bij Koninklijk besluit van 11 November 1915 ingrijpende veranderingen in de regeling van de maaswijdten der vischtuigen aangebracht. Van verschillende vischtuigen werd de maat verkleind.

De tijdsomstandigheden hebben, alhoewel een geringen, toch nog een nadeeligen invloed op de visscherij uitgeoefend. Spoorden in het begin van het jaar de toen nog bijzonder lage prijzen niet tot visschen aan, ook het feit, dat verschillende visschers onder de wapenen bleven of in het verslagjaar werden geroepen, moet van invloed zijn geweest op de totale opbrengst.

Wat de weersgesteldheid betreft, waren vooral de eerste vier maanden van het jaar niet gunstig. De gure, vochtige weersgesteldheid, die slechts weinig zachte voorjaarsdagen bracht, benevens de hooge waterstanden, zoowel op de rivieren als in de binnenwateren, bemoeilijkten in het bijzonder de visscherij met de vischzegen. Toen de maand Maart was aangebroken, hadden nog slechts weinig visschers een spaarzaam gebruik van de vischzegen kunnen maken om hun water af te visschen. Het besluit van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel dd. 26 Februari 1915, waarbij werd bepaald, dat de gesloten tijd voor het visschen met de vischzegen, bedoeld in art. 10 letter c van het Binnenvisscherijreglement, in 1915 zou aanvangen op 15 Maart in plaats van op 1 Maart, mocht echter weinig baten.

Bij ministerieele beschikking van 10 September 1915 werd bepaald, dat in 1915, met afwijking in zoover van het voorgeschrevene in art. 10 letter c van het Binnenvisscherijreglement, de gesloten tijd voor het visschen met de vischzegen in de Linge, het Kanaal van Steenenhoek en de wateren, gelegen in eenige bevloeiingspolders bij 's-Hertogenbosch, zou eindigen op 16 September in plaats van op 30 September. Deze beschikking houdt, voorzoover de beide eerstgenoemde wateren betreft, verband met de verontreiniging dier wateren door beetwortelsuikerfabrieken, die omtreeks 1 October beginnen te werken en dan veel visch doen sterven. Bij opening der visscherij op 16 September hebben de visschers ongeveer 14 dagen tijd, om vóór de vervuiling de visch te vangen. Voor de bevloeiingspolders bij 's-Hertogenbosch bleek vervroegde opening van de zegenvisscherij gewenscht om de visschers eenigen tijd, vóór de Maas buiten haar oevers treedt, in de gelegenheid te stellen met de vischzegen te visschen.

a. De rivieren. Hoewel de uitkomsten van de visscherij op riviertrekvisschen nog geenszins te vergelijken zijn bij de opbrengsten in normale vroegere jaren, zijn er toch enkele teekenen, die eenigszins bemoedigen, althans voor de toekomst hoop geven, dat de pogingen, aangewend ter verbetering, eenig

succes zullen hebben. De visscherij op standvisch gaf op verschillende plaatsen bevredigende resultaten.

Wat de zalmvisscherij betreft, toonde de statistiek weer een achteruitgang. Was de opkomst der kleine zomerzalmen het vorig jaar vrij ruim, in het verslagjaar liep hun aantal sterk terug. De aanvoer te Kralingsche Veer, Gorinchem, Ammerstol, Woudrichem, Hardinxveld en Dordrecht bedroeg in 1915 in totaal 27316 stuks tegen 28252 stuks in 1914, terwijl het aantal kleine zomerzalmen daalde van 18685 stuks tot 12282 stuks. Ook het aantal St. Jacobszalmen verminderde. Aan de vischmarkt te Rotterdam werden 74 zalmen aangevoerd.

Wederom was op alle rivieren de vangst van zalm minder gunstig dan in het vorig jaar. Alleen de Hardinxveldsche visschers hebben met hun drijfwant op de Merwede en den Amer meer bemachtigd. Dat de ongunstige omstandigheden, als hoog water en weersgesteldheid, voor een deel de oorzaak zijn van de lage aanvoercijfers, valt niet te ontkennen. Een geheel onverklaarbare vermindering in de opkomst der zalmen zal echter wel de hoofdoorzaak van de verlaging der aanvoeren zijn.

Dat in het Millingsche vischwater in 1915 slechts 101 zalmen zijn gevangen tegen 324 in 1914 en 490 in 1913, moet hoofdzakelijk worden geweten aan den hinder, dien thans de zalmdrijfwantvisscherij van de scheepvaart ondervindt. Het geheele jaar door en ook thans nog ligt de dreef vol schepen, die hun beurt afwachten om uitgeklaard te worden.

In den Rijn van Pannerden tot Wageningen werden dit jaar 34 zalmen gevangen tegen 22 in 1914.

Een verblijdend verschijnsel is het, dat het aantal schotjes (zeeforellen) wederom is gestegen. Was vóór 1913 de gemiddelde aanvoer van schotjes ongeveer 200 stuks, thans zijn aan de markten te Kralingsche Veer, Gorinchem, Woudrichem en Hardinxveld 2092 stuks aangevoerd. Te Ammerstol en Dordrecht zijn geen schotjes aangebracht.

De regelmatige stijging blijkt uit het volgende overzicht. Aangevoerd werden aan de vier genoemde markten:

in 1912	233	stuks
„ 1913	714	„
„ 1914	1319	„
„ 1915	2092	„

Te Rotterdam werden aan de markt gebracht 1003 stuks.

Meer en meer vormt de vangst van deze vischsoort, die voor een flinken prijs van de hand gaat, een belangrijke bijverdienste

voor den zalmvisscher der benedenrivieren en Zuidhollandsche stroomen, terwijl zij ook in toenemende mate op den Gelderschen IJsel wordt aangetroffen.

Waaraan het toegeschreven moet worden, dat gedurende de laatste jaren de aanvoeren van schotjes aan de genoemde markten zoo sterk zijn toegenomen, is niet met zekerheid te zeggen. Een niet te ontkennen feit is het, dat de laatste jaren de schotjes van den benedenloop van den Gelderschen IJsel geleidelijk meer aan de publieke markten komen. In vroegere jaren werden ze alle aan particulieren verkocht. Nu aan de publieke markten daarvoor hoogere prijzen te maken zijn, gaan de visschers er meer en meer toe over ze elders te veilen. Maar afgescheiden hiervan, is het ook zeer wel mogelijk, dat de vangsten toegenomen zijn ten gevolge van de loslatingen van jonge zalmen hier te lande. Tusschen die jonge zalmen toch bevinden zich schotjes of liever gezegd kruisingen tusschen schotjes en zalmen. Bij het afstrijken worden somtijds, zonder dat men dit opmerkt, schotjes in plaats van zalmen genomen.

Het werd door ons tweemaal waargenomen, dat een vischhandelaar, zonder dat hij het wist, een gekleurd schotje als een St. Jacobszalm aanbood. Het onderzoek van het ploegschaarbeen bewees, dat men te doen had met een schotje.

De elftvangst had nog weinig te beduiden, ofschoon er weer verbetering was waar te nemen. Het volgende staatje geeft een overzicht van den geringen aanvoer aan de zes eerstgenoemde markten:

in 1912	1258	stuks
„ 1913	1156	„
„ 1914	1561	„
„ 1915	7059	„

Te Rotterdam kwamen aan de markt 244 stuks.

De fintvisscherij ging in vergelijking met 1914, hoewel niet zeer belangrijk, toch merkbaar terug. De aanvoer te Hardinxveld, Dordrecht, Woudrichen en Gorinchem bedroeg in totaal 72468 tegen 89581 in 1914, terwijl te Rotterdam werden aangevoerd 1011 manden (van + 90 stuks) tegen 1725 manden in 1914.

Als een uitzondering kan worden vermeld, dat de visschers van Lith meer fint hebben gevangen dan het vorige jaar.

Ongetwijfeld heeft het gure weer in April en Mei nadeelig gewerkt op de vangst der twee laatstgenoemde vischsoorten en als een gunstig omen mag het zeker worden beschouwd, dat op de Zuidhollandsche benedenrivieren weer enorme hoeveelheden jonge elft en fint (plassen geheeten) zijn gevangen. (Het feit op zichzelf

valt te betreuren en 't is te hopen, dat hier van de zijde der Regeering spoedig krachtig wordt ingegrepen). Ook bij Ammerstol heeft men dit jaar weer plassen waargenomen, iets, wat in jaren niet meer was voorgevallen.

Met een enkel woord moge hier de aandacht gevestigd worden op de door onze Maatschappij genomen proeven met de kunstmatige teelt van elft en fint. In het voorjaar van 1915 werd getracht kunstmatig verkregen fintkuit tot ontwikkeling te brengen. De proeven zijn evenwel niet geslaagd. Wat de oorzaak daarvan was, kon niet worden nagegaan. De proefnemingen met de kunstmatige fintteelt zullen echter worden voortgezet en gelukt deze, dan zal de gevonden methode in de eerste plaats worden toegepast op de kunstmatige teelt van elft, omdat deze vischsoort daaraan het meest behoefte heeft.

Te Kralingsche Veer werden dit jaar 16 en te Hardinxveld 6 steuren gemarkt. In 1914 zijn te Hardinxveld 23, te Kralingsche Veer 2 steuren en is te Gorinchem 1 steur aangevoerd. De vangsten bleven dus nog op het lage peil der laatste jaren.

Of de steurvangsten weer tot de vroegere hoogte kunnen worden opgevoerd, valt zeer zeker ernstig te betwijfelen. Het schijnt, dat er te weinig exemplaren aan de natuurlijke voortplanting deelnemen; er kwamen dit jaar althans geen berichten binnen, die op een toename van jonge steurtjes op onze rivieren wijzen. Het valt daarom te betreuren, dat de enkele exemplaren, die nu natuurlijk voorttelen, niet voor de kunstmatige teelt worden gebruikt. Immers, wanneer de kunstmatige teelt slaagt, zal een veel grooter percentage van de eieren bevrucht en tot ontwikkeling gebracht kunnen worden. Misschien zou het dan ook mogelijk blijken om het jonge broed tot eenjarige visschen op te kweeken, zoodat zij dan gedurende het eerste levensjaar niet aan zooveel gevaren zouden blootstaan als in het vrije water. Het zou dan ook aanbeveling verdienen, dat de Regeering onze Maatschappij in de gelegenheid stelde in den gesloten tijd gevangen teeltvisschen voor de kunstmatige teelt te gebruiken.

De visscherij op houting, de najaarstrekvisch, gaf, hoewel nog onbevredigende, toch betere uitkomsten dan in het voorafgaande jaar. Alleen van de visschers der afdeeling Hank, gem. Dussen, kwamen klachten over slechter vangsten binnen.

Mag men de berichten gelooven, dan schijnen op den Gelderschen IJsel uitstekende vangsten van deze vischsoort gemaakt te zijn. Er werden daar veel groote exemplaren (zelfs tot acht pond per stuk) bemachtigd.

Ter tegemoetkoming aan de werkeloosheid is het de moreele plicht van elkeen de **Binnenlandsche Industrie** te helpen bevorderen en de eenmaal voorgenomen werken in den huidigen toestand niet uit te stellen, doch zooveel mogelijk uit te voeren.

Vraagt daarom voor uwe inpolderings- en drooglegginsplannen of watervoorziening inlichtingen bij de

Eerste Nederlandsche Windmotorenfabriek

te

Helpman

bij Groningen.

TELEFOON 1668.

Firma CHARLES VAN GINNEKEN & ZOON,

Koninklijke Boomkweekerijen „Wilhelmina",

ZUNDERT.

Belanghebbenden worden attent gemaakt op onze uitgestrekte kweekerijen van Dennen en Boschplantsoenen, alsmede Coniferen, Rozen, Laan-, Sier-, Woud en Vruchtboomen, Groenblijvende- en Klimplanten, Bloemstruiken enz.

PUIKE WAAR! ZORGVULDIGE VERPAKKING!

ZAAKKUNDIGE BEDIENING!

Telegram-Adres:
Wilhelmina Zundert.

Intercom. Telephoon:
No. 1.

Bezoekt onze Kweekerijen. Bij tevoren kennisgeving kunt U steeds op geleide rekenen.

De stoomtram van Breda naar de Belgische grens stopt op verzoek aan de Kweekerijen. (Halte: W i l h e l m i n a).

Zwavelzure Ammoniak

wordt steeds meer en meer gebruikt voor stikstofbemesting bij GRANEN en HAKVRUCHTEN en vindt meer en meer ingang door zijn bizondere eigenschappen voor

OVERBEMESTINGEN.

Wil men verzekerd zijn * * * * * * * *

sterk en gehard PLANTSOEN te ontvangen,

dan bestelle men bij de

N. V. Kweekerij „DUINBOSCH",

Directeur A. J. PEECK,

te SCHOORL (Tramlijn Alkmaar-Schagen).

Steeds voorradig:

VRUCHTBOOMEN in diverse vormen en leeftijd,

-:- -:- -:- groote verscheidenheid in -:- -:- -:-

Sierheesters, Coniferen, Rozen, ◆ Vaste Planten en Bloembollen.

Soortenechtheid wordt desverlangd gegarandeerd.

Prijscourant wordt op aanvrage toegezonden.

De spieringvisscherij was over 't algemeen niet onbevredigend, zelfs beter dan in het jaar 1914. De leden van de afdeeling „Visschersbelang" te Maassluis klaagden echter over slechte vangsten.

Toen in het voorjaar bleek, dat de spiering op den Gelderschen IJsel weer laat in het seizoen was te vangen, werd bij ministerieele beschikking van 16 April 1915 bepaald, dat met afwijking in zoover van het voorgeschrevene in art. 10 letter h. van het Binnenvisscherijreglement, het verbod om met de spiering- of alverzegen te visschen voor den Gelderschen IJsel in 1915 zou ingaan op 7 Mei, in plaats van op 23 April. Bij het einde van den gesloten tijd werd bij ministerieele beschikking van 16 Aug. 1915 bepaald, met afwijking in zoover van het voorgeschrevene in art. 8 letter c van het Zuidhollandsche-stroomenvisscherijreglement, dat in 1915 de gesloten tijd voor het spieringdrijfnet in de Zuidhollandsche stroomen, met uitzondering van het gedeelte van het Hollandsch Diep, gelegen boven de lijn, gaande van het kustlicht van Willemstad naar den havendam van Numansdorp, zou eindigen op 31 Augustus in plaats van op 14 September.

De opbrengst van de prikkenvisscherij was ongeveer gelijk aan die van het vorig jaar; de vangst bleef dus slecht; op sommige plaatsen werd zij nog slechter, terwijl deze visscherij op verschillende andere plaatsen, waar zij vroeger zeer loonend was, geheel werd gestaakt.

Aan den Neder-Rijn is nu reeds enkele jaren een roosterij van prikken in werking gesteld, zooals die in het noorden van Duitschland algemeen voorkomen. De prikken worden eerst geroosterd en daarna gemarineerd en in blikjes in den handel gebracht. Vooral in Duitschland vindt de prik, op deze wijze bereid, gretig aftrek.

De alvervisscherij had in 1915 weer weinig te beteekenen, vermoedelijk doordat de afzet van deze vischjes en van de schubben door de tijdsomstandigheden belangrijke stagnatie ondervond.

De snoekvangsten toonden weer eenigen vooruitgang vooral daar, waar deze vischsoort niet door een groot aantal personen, die van het snoekhengelen een beroep maken, wordt weggevangen. De betere snoekvangsten der laatste jaren worden door velen toegeschreven aan de bescherming der jonge snoeken door een flinke minimummaat, eerst van 35 c.M., later van 40 c.M. Ook de bij de nieuwe wettelijke regeling ingevoerde gesloten tijd zal zeer zeker den snoekstand ten goede zijn gekomen. Naar de ingekomen gegevens is evenwel op de Maas in Limburg weinig verbetering te bespeuren.

Wederom kwamen over de vangst van baars vrij gunstige be-

richten in. De achteruitgang van de baarsvangsten, dien men den laatsten tijd over het geheele land meende te kunnen merken, is voor de rivieren reeds sedert enkele jaren tot stilstand gekomen, zelfs is hier en daar een toename in de vangsten waar te nemen.

De snoekbaars evenwel verdwijnt meer en meer van onze rivieren, waarin zij door sommigen gaarne, door anderen met leede oogen wordt gezien.

De vangst van karper en zeelt, twee vischsoorten, die weinig op de rivieren voorkomen, bleef ongeveer gelijk. De grondelvangst had weinig te beduiden.

Evenals aan de snoek is op verschillende plaatsen de wettelijke regeling ook aan de brasem ten goede gekomen in 't bijzonder op de bovenrivieren, waar dikwijls ruime vangsten werden gemaakt; toch zijn er nog eenige afdeelingen, vooral aan den benedenloop der rivieren, die over de brasemvangsten minder tevreden zijn.

De vangst van voorn en andere witvisch viel in vergelijking met voorgaande jaren over 't algemeen niet tegen. Naast eenige afdeelingen, die slechte vangsten maakten (Hank, Bommelerwaard, Hardinxveld, Gorinchem, Zwarte Waal), staan verschillende andere, die goed vingen (Woudrichem, Heerewaarden, Limburgsche Visschersvereeniging, Lith, Ammerstol-Bergambacht).

De palingvisscherij gaf over 't algemeen minder goede uitkomsten. Vooral geldt dit voor den Rijn en zijn vertakkingen. De vangsten op de Maas in Limburg en Brabant en ook op den Nieuwen Waterweg gaven minder reden tot klagen.

Er waren slechts enkele gunstige nachten in het geheele jaar. In het najaar deed de lage waterstand zeer veel schade. Begin October was de vangst dan ook reeds zoo goed als geëindigd. Opmerkelijk evenwel is het, dat in November en December, toen er was op de rivieren kwam, gedurende eenige nachten flink werd gevangen. Deze laatste nachten hebben de vangsten in het Millingsche vischwater nog vrij hoog opgevoerd. Met 5 schokkers werd daar in 1915 14288 pond drijfpaling gevangen tegen 15345 pond drijfpaling in 1914. De schokkers op den Neder-Rijn konden gemiddeld slechts 1000 pond bemachtigen, daar hier de late herfst geen verbetering van beteekenis bracht. Boven de Nederlandsche grens werden met de ankerkuilen zeer goede besommingen gemaakt.

b. De binnenwateren. De palingvisscherij in de binnenwateren liet eveneens over 't algemeen veel te wenschen over. Ook hier bracht het verslagjaar slechts enkele gunstige nachten. Vroeg in het najaar was het seizoen reeds geëindigd. Toch

gaven ook, evenals op de rivieren, nog later in den tijd n. l. omstreeks midden November en December eenige onstuimige nachten gunstige vangsten in een tijd, toen de paling hoog in prijs was. Deze enkele nachten konden echter het geheele jaar niet meer goed maken en het behoeft dan ook geen verwondering te wekken, dat in de meeste streken geklaagd wordt over de opbrengst van de palingvisscherij.

Verschillende plaatsen in de noordelijke provincies schijnen echter een gunstige uitzondering te vormen. Daar werd in den zomer en ook in het najaar in vele nachten voldoende gevangen. Voorts zij er hier de aandacht op gevestigd, dat, terwijl de meeste afdeelingen in Noord-Holland slechter hebben gevangen, in Geestmerambacht de vangsten gelijk bleven aan die van het vorig jaar. Dit houdt naar allen schijn verband met het feit, dat door de afdeeling Geestmerambacht reeds jarenlang geregeld belangrijke hoeveelheden pootaal, uit de Zuiderzee afkomstig, zijn uitgezet. Waar in Noord-Holland en allicht ook elders in de laatste jaren zooveel polders meer en meer van het buitenwater zijn afgesloten door het ingebruiknemen van stoomgemalen, daar is het verklaarbaar, dat de palingstand hieronder moet lijden. Immers de jonge paling moet uit zee komen en maatregelen om de jonge aal weer in de polders te krijgen, hetzij door uitzetten, hetzij op andere wijze, verdienen alle aanbeveling. Het zal zeer zeker de visscherij ten goede komen, indien besturen van polders en andere autoriteiten hun medewerking willen verleenen, om de monté's (jonge palingen), die zich dikwijls bij millioenen in de maalkolken hebben verzameld en aan welke door het stoomgemaal wordt belemmerd den polder in te zwemmen, de gelegenheid te geven om naar binnen te trekken.

Klaagde men in het noorden van ons land in 1914 over de slechte zeeltvangsten, in 1915 is men daar over die vangsten over 't algemeen wel tevreden. Ook in Overijsel en Utrecht lieten de vangsten in bijna alle afdeelingen niet veel te wenschen over. In Holland kon men dit jaar niet zoo tevreden zijn.

Vooral in het eerste gedeelte van den paaitijd werd ruim zeelt gevangen. Later namen de vangsten sterk af, zoodat ten slotte op enkele plaatsen de vangst geenszins meeviel.

Ook in dit verslagjaar hield de verbetering der karpervangsten in bijna alle afdeelingen aan. Vooral was evenals vorige jaren die verbetering duidelijk waar te nemen in de afdeelingen, die van het uitzetten van edelkarpers bijzonder werk maken en zich niet uitsluitend bepalen tot het in ontvangst nemen en uitzetten van gratis verstrekte pootvisch. Ook in de provincie Friesland was men dit jaar over 't algemeen wel tevreden.

Door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel werd, met afwijking in zoover van het voorgeschrevene in art. 9 letter c van het Binnenvisscherijreglement, op 14 Juni bepaald, dat de gesloten tijd voor het visschen op karper in het verslagjaar zal eindigen op 17 Juni in plaats van op 30 Juni.

Het is wenschelijk, dat er spoedig een wijziging komt in den gesloten tijd op karper. De gesloten tijd dient te eindigen op 1 Juni in plaats van 1 Juli. In Mei paaien reeds de meeste karpers, althans een voldoend aantal. Daarbij komt, dat juist in en onmiddellijk na den paaitijd deze vischsoort, die zich meestal moeilijk laat bemachtigen, het best is te vangen. Inderdaad kan dan ook niet worden ontkend, dat de te lange gesloten tijd de toch reeds zoo moeilijke karpervisscherij te veel belemmert, zoodat in tal van wateren zeer veel groote karpers voorkomen, die reeds lang uit het water verwijderd moesten zijn. De karpervisscherij in de maand Juni zou zeer zeker een doelmatige exploitatie ten goede komen.

De grondel was wegens het stopzetten van den uitvoer naar Frankrijk onverkoopbaar.

De baarsstand heeft zich in de meeste provincies niet goed gehouden; de vangsten liepen wederom op vele plaatsen terug of bleven op hetzelfde lage peil. Hoopgevend is het echter, dat sedert het jaar 1914 op verschillende plaatsen eenige verbetering in de vangst is te bespeuren en dat ook dit jaar slechts enkele ernstige klachten over het optreden van ziekte onder de baars werden vernomen.

De vangst van snoekbaars of sander, evenals de baars een uitstekende sportvisch, beantwoordde dit jaar niet overal aan de wellicht wat hoog gespannen verwachting. Naast afdeelingen, waar de vangsten flink stegen, waren ook afdeelingen, waar de vangstcijfers daalden, zoowel in de beide Hollanden als in Utrecht. Opmerkelijk is wel, dat in de Zuiderzee langs de kust groote hoeveelheden jonge snoekbaars konden worden gevangen. Door visschers te Harderwijk en Ransdorp is aan den Inspecteur der der Visscherijen in het 2e en 3e district verlof gevraagd om deze ondermaatsche snoekbaarzen te vangen en uit te zetten in het binnenwater. In eerstgenoemde plaats werd van het verkregen verlof gebruik gemaakt.

Ook in de binnenwateren kon men over 't algemeen tevreden zijn over de snoekvangsten. De minst goede berichten komen uit het noordwestelijk deel van Overijsel, waar over 't algemeen geen vooruitgang is waar te nemen. Het laat zich aanzien, dat de krachtige bescherming, die de snoek door de wettelijke bepalingen aan-

gaande de minimummaat (eerst 35 c.M., later 40 c.M.) geniet, op den snoekstand een gunstigen invloed heeft uitgeoefend.

Viel in Noord- en Zuid-Holland op vele plaatsen de brasemvangst nog al tegen, iets gunstiger waren de vangsten in Utrecht, Overijsel, Friesland en Groningen. Vele binnenvisschers, in het bijzonder in Holland, schrijven den door hen waargenomen achteruitgang van den brasemstand toe aan de te kleine minimummaat (20 c.M.), op deze vischsoort gesteld.

Werd de witvischvisscherij in Noord-Holland, Utrecht, Friesland en Groningen in de meeste afdeelingen nog al met eenig succes uitgeoefend, uit de overige provincies kwamen vele klachten over den achteruitgang dezer vischsoort. Ongetwijfeld zullen onvoldoende bescherming van deze vischsoort en de krachtige bescherming van haar vijand, den snoek, hierop van veel invloed geweest zijn. Immers verschillende feiten wijzen er op, dat voor tal van wateren meer bescherming der voornsoorten wel gewenscht is.

Het jaar 1915 was voor den groei der visschen verre van gunstig. Er waren slechts weinig warme zomerdagen, die de meeste onzer zoetwatervisschen om goed te groeien zoo zeer noodig hebben.

De vischprijzen en de afzet van visch. In het vorig jaarverslag moest worden vermeld, dat ten gevolge van het uitbreken van den Europeeschen oorlog en den daarmede verband houdenden oorlogstoestand en de mobilisatie in ons land de vischprijzen in het najaar plotseling waren gedaald. Ook in 1915 bleven de prijzen gedurende het tijdvak Januari-September gedrukt, tot omstreeks October een plotselinge, sterke rijzing was waar te nemen, die tot het einde van het jaar aanhield, zoodat ten slotte over 't algemeen buitengewoon hooge prijzen werden besteed. Voor een deel moet de oorzaak dezer stijging wellicht gezocht worden in het feit, dat in het laatst van het jaar nieuwe afzetgebieden waren gevonden in Oostenrijk en het door de Duitschers bezette Polen. Ook valt het niet te ontkennen, dat in 1915 de verkoop van zoetwatervisch voor de binnenlandsche consumptie is toegenomen, hoewel in veel mindere mate dan die van zeevisch. De stijging van de prijzen der overige levensmiddelen als vleesch, melk, eieren enz. en de propaganda, die voor het gebruik van visch als volksvoedsel is gemaakt, niet het minst van de zijde der Regeering, zullen daartoe ongetwijfeld veel hebben bijgedragen. De prijzen der duurdere vischsoorten als zalm en schotjes gingen niet omhoog. Wegens gebrek aan Engelsche prikken ontstond er weer veel vraag naar Hollandsche prikken voor de beugvisscherij, zoodat de prijzen,

die de visschers ontvingen, stegen van f 8 tot f 15 per tal. De handel in witvisch, die in het laatst van het jaar 1914 door verbreking van de rechtstreeksche verbindingen van ons land met Frankrijk, vooral in zoover het de kleine visch betrof, ernstig was geschokt, herleefde later weer ten gevolge van de stijging der prijzen. Vooral de afdeelingen Oostzaan, Landsmeer en de Ilp, waar de kleine witvisch de voornaamste vischsoort is, was deze prijsstijging van het hoogste belang.

Werd in het vorig jaarverslag vermeld, dat, dank zij de bemoeiingen der organisatie en die van het Kon. Nat. Steun-comité 1914 en de Visscherijinspectie, te Rotterdam weer een afzetgebied voor zoetwatervisch was gevonden, thans moge hier volgen een overzicht van den omzet van zoetwatervisch op de Rotterdamsche markt gedurende het verslagjaar:

382327	pond	spiering,
128	„	baars,
40	„	brasem,
18118	„	bliek,
36245	„	voorn,
18977	„	paling en aal,
30	„	karper,
558	„	snoek,
125	„	zeelt,
1003	stuks	schotjes,
74	„	zalmen,
100	„	harders,
244	„	elften,
1011	manden	fint (1 mand is ± 90 stuks),
6	„	en 20 pond houting.

Het in 1914 door de Regeering opgerichte Centraal Bureau voor den afzet van visscherijproducten te Amsterdam heeft in 1915 krachtig gewerkt, om goedkoope vischsoorten als volksvoedsel in ons land meer ingang te doen vinden. Uit den aard der zaak strekten de werkzaamheden van het Centraal Bureau zich meer uit over den handel in zeevisch, dan wel over den handel in zoetwatervisch, die gewoonlijk hooger in prijs is. Dank zij de bemoeiingen van het Centraal Bureau zijn de spieringprijzen op den Gelderschen IJsel en op de benedenrivieren aanmerkelijk verbeterd. Door de Regeering is in het verslagjaar een commissie benoemd, bestaande uit afgevaardigden van visschersvereenigingen, welke commisie tot taak heeft te onderzoeken of, en zoo ja op welke wijze de werkzaamheden van het Centraal Bureau voor den afzet

van visscherijproducten door en voor rekening van de visschers-organisaties zouden kunnen worden voortgezet, hetzij reeds thans, hetzij na afloop van den oorlogstoestand.

Door den Noordhollandschen Bond van afdeelingen van de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij onzer Maatschappij werd in November 1915 op voorstel der afdeelingen Westerkogge, Ursem en de Rijp, welke herhaaldelijk over dit punt hadden beraadslaagd, een commissie benoemd, die tot taak heeft te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is den afzet van zoetwatervisch, gevangen door de Noordhollandsche visschers, te bevorderen. Deze commissie heeft in 1915 nog niet kunnen vergaderen.

Door de afdeeling Geestmerambacht zijn in 1915 uitstekende resultaten verkregen met den gemeenschappelijken verkoop van visch. Ook verschillende andere afdeelingen trachtten hoogere prijzen te maken door de visch gemeenschappelijk van de hand te doen. De afdeeling Visschersbelang te Maassluis verzond de door haar leden gevangen spiering weer voor een deel voor eigen rekening, terwijl de afdeelingen Belt en Schutsloot en Grafhorst de visch van haar leden voor korte tijdvakken bij inschrijving verkochten. De verkregen resultaten waren zeer gunstig. Ook door andere afdeelingen werden pogingen gedaan om tot gemeenschappelijken afzet te geraken. Deze pogingen mochten voorloopig nog geen succes hebben (Eind van Diep, Nieuwkoop en Noorden, Zwarte Water en Zwolsche Diep).

Welken invloed de gemeenschappelijke verkoop op de prijzen der visch kan hebben, blijkt uit het onderstaande staatje. In het voorjaar 1915 werd te Belt en Schutsloot een openbare inschrijving gehouden voor de door de leden der afdeeling te leveren visch. In het lijstje zijn de prijzen (per pond), die de leden vóór de inschrijving ontvingen en de prijzen, waarvoor is gegund, naast elkaar gezet.

	Prijzen vóór de inschrijving:	Ingeschreven voor:
snoek	18 ct.	23 ct.
karper	18 „	23 „
zeelt	18 „	30 „
baars	9 „	12 „
blei	9 „	12 „
voorn	4 „	$5^1/_2$ „
kwabaal	3 „	4 „
meun	9 „	12 „
paling (dik)	45 „	50 „
paling (dun)	30 „	42 „
roode aal	12 „	23 „

Of deze wijze van verkoop echter op den duur als de meest aanbevelenswaardige zal zijn te beschouwen, is nog een open vraag. Hoewel zij voorloopig meer dan gunstige resultaten afgeworpen heeft, schijnt in deze wijze van verkoop een groot gevaar te schuilen en in de toekomst zal men dan ook tot een andere wijze van afzet van visch moeten overgaan. Waar intusschen de vischafzet een onderwerp van studie uitmaakt bij een door den Noordhollandschen Bond van afdeelingen onzer Hoofdafdeeling ingestelde commissie, daar kan deze zaak hier niet nader worden besproken, vóór het rapport van die commissie is verschenen,

Ten slotte volgt hierbij een een karakteristiek voorbeeld van den loop der prijzen gedurende de jaren 1914 en 1915. Hieruit blijkt duidelijk, hoe in het laatst van 1914 ten gevolge van den oorlog de prijzen belangrijk daalden en hoe zij in het eind van 1915 weer sterk stegen en zelfs een vóór den oorlog ongekende hoogte bereikten.

Te Wartena werden de volgende prijzen (in centen per pond) besteed:

	1914		1915	
	begin	einde	begin	einde.
roode paling	26	13	20	30
schiere paling	28	25	35	45
snoek	33	14	21	40
zeelt	35	15	20	40
baars	13	7	10	28
brasem	13	7	10	28
witvisch	4½	2	3½	12

De pachtprijzen van het vischwater. Ook in 1915 zijn niettegenstaande de eerst zoo ongunstige tijdsomstandigheden de pachtprijzen op vele plaatsen nog gestegen. Voor een belangrijk deel moet deze op vele plaatsen zoo bijzonder groote stijging worden toegeschreven aan de concurrentie, die de hengelaars en handelaars den beroepsvisschers aandoen, waarbij in sommige streken, in 't bijzonder in de provincie Groningen, de watervervuiling nog moet worden gevoegd. Een in dit opzicht gunstige uitzondering maakt de provincie Friesland, waar slechts weinig water wordt verpacht en dit jaar meestal ongeveer dezelfde of lagere prijzen werden besteed dan het vorig jaar. Zoo bracht b.v. het vischwater der gemeente Bolsward dit jaar slechts f 93.25 op tegen het vorig jaar f 128.25. In het noordwesten van Overijsel werd veel water gepacht door beroepsvisschers en hier en daar ook door handelaars. In één afdeeling (Ossenzijl) stegen de prijzen

zelfs 100%. In Utrecht viel ook een belangrijke stijging waar te nemen. De visschers van de afdeeling Tienhoven achtten zich benadeeld, toen de eigenaars van het vischwater „de Breukelerveensche plassen", groot ± 700 H.A., hun water in 't openbaar verpachtten. Door deze eigenaren was een visscherijvereeniging, genaamd „Breukelerveen", gevormd, welker bestuur het water verpachtte voor den tijd van 5 jaar aan een vischhandelaar, die ver buiten de gemeente woont en wel voor den prijs van f 630 per jaar. Te voren waren door de verpachters onderhandelingen gevoerd met de afdeeling Tienhoven, welke meende slechts een pachtprijs van f 120 (hoogstens f 200) per jaar te kunnen geven, wat er de aanleiding toe was, dat de onderhandelingen over de verpachtingen afsprongen en tot publieke verpachting werd overgegaan. Het gevolg van een en ander was, dat de visschers zich nauwer aaneensloten en gezamenlijk het water in den Tienhovenschen polder pachtten. Evenwel zijn zij toch nog aangewezen op de Breukelerveensche plassen, zoodat zij thans voor den vischhandelaar moeten visschen. Het valt zeer zeker ernstig te betreuren, dat een dergelijk lichaam als de visscherijvereeniging Breukelerveen niet eerst deskundig advies heeft in gewonnen over de beste wijze van bevissching der wateren. Zeer zeker zou dat geweest zijn in het belang van de verpachters en visschers. Dan zou allicht voorkomen zijn, dat er misstanden ontstonden, als die, waartoe de thans gevolgde wijze van verpachten aanleiding kan geven, en die zoowel in het nadeel van de verpachters als van de visschers zijn.

Het vischwater der zes Noordhollandsche steden, gelegen in de afdeeling Broek in Waterland, werd op 25 October voor vijf achtereenvolgende jaren verpacht voor ruim f 15 per jaar meer dan bij de vorige verpachting, toen de afdeeling Amsterdam van den Algemeenen Hengelaarsbond voor f 180 per jaar pachtster werd. Thans is dit water aan een beroepsvisscher gegund.

Het Noordhollandsch Kanaal, in pacht bij de afdeeling Amsterdam van den Algemeenen Hengelaarsbond voor f 550, werd in het verslagjaar voor f 1450 verpacht aan een beroepsvisscher.

In de afdeeling Westerkogge werd Zesstedenwater, dat volgens de meening dier afdeeling een pachtwaarde van f 60 bezit, verpacht voor f 126. Dit water is daarmede in handen van de beroepsvisschers overgegaan; tevoren was het verpacht aan een vischkooper voor f 205.

In sommige Noordhollandsche afdeelingen ondergingen de prijzen weinig of geen verandering.

Ook in Zuid-Holland wordt de invloed van de sportvisschers bij

de verpachting meer en meer merkbaar in de stijging der prijzen. Doch ook daar, waar die concurrentie nog niet wordt gevoeld, zijn in het verslagjaar de prijzen aanmerkelijk gestegen.

Op en in de nabijheid van de groote rivieren doet zich het verschijnsel voor, dat handelaars en visschers van Woudrichem wijd en zijd water pachten voor buitengewoon hooge prijzen, die, naar het zich laat aanzien, niet wel uit de opbrengst van de gepachte perceelen kunnen worden bestreden. Niet alleen worden hierdoor op de rivieren de pachten opgedreven, doch ook wordt het aan visschers uit de omgeving van het vischwater, die steeds op dat water hun brood hebben verdiend, moeilijk gemaakt om zich van het noodige vischwater te voorzien.

In de afdeeling Lith werden 2 maal de vroegere prijzen besteed. Ook in de afdeeling Bommelerwaard zijn de prijzen enorm gestegen; op één perceel na is het verpachte water geheel in handen van vischhandelaren gekomen.

In de afdeeling Samenwerking te Hank werd vischwater, dat vroeger f 265 opbracht, verpacht voor f 1115.

Ook op de Bergsche Maas werd door de Woudrichemsche visscherijvereeniging en vischhandelaren tegen hoogere prijzen gehuurd.

In het begin van het jaar werd op verschillende plaatsen door de visschers, zeer zeker met het oog op de tijdsomstandigheden, om vermindering van pacht gevraagd, voor zoover bekend zonder resultaat. Later, toen de vischprijzen omhoog liepen, werd van deze beweging weinig meer vernomen.

Werden reeds gedurende eenige jaren de zalmzegenvisscherijen van den Staat, gelegen op de Nieuwe Merwede op vroon verpacht, in het verslagjaar heeft het domeinbestuur ook voor de zalmzegenvisscherijen Klein Profijt I en II in het riviervak Oude Maas-Botlek-Brielsche Nieuwe Maas met de oude gewoonte (verpachting tegen een vaste pachtsom) gebroken. Ook deze visscherijen zijn verpacht tegen een veranderlijke pacht, d.w.z. tegen een pachtsom, waarvan de grootte wisselt naar gelang van de opbrengst van het bedrijf. Dit stelsel van veranderlijke pacht biedt, in vergelijking met het verpachten tegen een vaste som, veel voordeelen.

Daar de zalmzegenvisscherij zoo wisselvallig is, kan de pachter niet vooruit nagaan, welke opbrengsten de volgende jaren zullen brengen. Daarvoor is geen enkele maatstaf aan te leggen en men moet dus alleen reeds uit een oogpunt van billijkheid de voorkeur geven aan de nieuw gevolgde wijze van verpachting. Evenals de pachter van de Nieuwe Merwede is de pachter hier geen vroon verschuldigd, wanneer de opbrengst beneden een bepaalde som

blijft (n.l. f 66000 voor de Oude Maas) en, zooals aangenomen is, de bedrijfskosten niet dekt. Wel moet de pachter steeds f 4000 per jaar aan het domein betalen als rente en afschrijving van het kapitaal, dat de Staat heeft uitgegeven voor den aanleg van voor de visscherijen benoodigde werken.

Ongetwijfeld zal deze regeling er ook toe bijdragen, dat de zalmzegenvisscherijen niet in handen komen van pachters, die het visscherijbedrijf niet kennen, en alleen uit een soort speculatiezucht bij de verpachting hebben ingeschreven. Dit komt zeer zeker een gezonde ontwikkeling van het visscherijbedrijf ten goede.

De exploitatie van het vischwater. Evenals voorgaande jaren werd er ook in 1915 weer veel werk van gemaakt, om de opbrengsten der visscherij door het uitzetten van pootvisch te verhoogen.

Voor zoover bekend werden uitgezet edelkarper, snoekbaars, Masurische zeelt, snoek, baars, brasem (de Rijp) en aal (Geestmerambacht, Westerkogge, Ursem, Eendracht maakt Macht te Westzaan). De afdeeling Westerkogge trachtte jonge paling uit de Zuiderzee in haar vischwater te verkrijgen door na het malen van het stoomgemaal het kolkwater binnen te laten.

Ook de Noordhollandsche Bond van Afdeelingen der Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij onzer Maatschappij stelde weer pogingen in het werk om op groote schaal pootaal uit de Zuiderzee te betrekken. Deze pogingen mislukten echter, doordat op den gewenschten tijd de aanvoer uit de Zuiderzee niet voldoende en daardoor de prijs te hoog was.

De pogingen van eenige afdeelingen, gesteund door vischhandelaars, om te Westgraftdijk een broedvijver te exploiteeren, in het bijzonder voor de teelt van karper, hadden in 1915 geen gunstige resultaten. De in de vijvers uitgezette karpers hebben niet gepaaid. Waar men in 1914 wel eenig succes had, daar zullen thans de proeven met kracht worden voortgezet.

De afdeeling Nieuwkoop en Noorden had in 1915 met de exploitatie van haar kweekvijver meer succes dan in 1914. De teelt van jonge snoek, die later als broed in het vrije water werd uitgezet, mocht haar gelukken, die van edelkarper evenwel niet.

De door de vijvercommissie van de afdeelingen Sneek genomen proeven met de teelt van snoek zijn in het verslagjaar naar het schijnt niet wel geslaagd.

De afdeeling Westbroek wees een beschermde paaiplaats aan voor de teelt van edelkarper. In bedoeld water werd door de af-

deeling het visschen verboden.

Met het gemeenschappelijk pachten en exploiteeren van vischwater hadden ook in 1915 de afdeelingen, die daartoe reeds vroeger waren overgegaan, weer veel succes.

De afdeeling Belt en Schutsloot, die het vorig jaar de Belter-, Beulaker- en Schutslooter Wijden van den Staat had gepacht, wenschte dit jaar de pacht niet te vernieuwen voor de gevraagde som. Thans worden voor genoemde wateren vergunningen uitgegeven door den Rijksontvanger te Steenwijk en het laat zich aanzien, dat de opbrengst dezer vergunningen hooger zal zijn dan de gevraagde pacht.

Kon in het vorig jaarverslag nog worden medegedeeld, dat tegen het einde van 1914 de te Hardinxveld bestaande pachtersvereeniging „de Hoop" pogingen in het werk stelde om tot meerdere samenwerking te geraken met de aldaar gevestigde afdeeling Samenwerking der Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij, thans kan worden vermeld, dat van de verkregen voorloopige samenwerking (tusschen de visschers en de pachters) de eerstgenoemden in het verslagjaar de eerste vruchten hebben geplukt. Inzonderheid bij de fintvangst hebben, naar werd medegedeeld, de visschers van de nieuwe regeling partij getrokken.

Voor het vischwater, dat door de afdeeling Giessendam van de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij in den polder Hardinxveld is gepacht, worden door anderen dan de eigenaars (n.l. door pachters van den grond) vergunningen tot visschen gegeven, terwijl ook tal van stroopers misbruik maken van de ongeregelde toestanden, die uit de verwikkelingen voortvloeien. Het spreekt vanzelf, dat de vischstand er ernstig door lijdt.

Het fonds Onze Toekomst tot aankoop van pootvisch, opgericht door de afdeeling Aarlanderveen en omstreken, heeft weer met bevredigend resultaat gewerkt (water pachten en pootvisch uitzetten).

Verschillende visschers van de afdeeling Zuid-Limburgsch Belang konden hun bedrijf niet of slechts ten deele uitoefenen, daar door de militaire autoriteiten het visschen op de Maas, voorzoover deze de grensscheiding met België vormt, was verboden. Dat het Millingsche vischwater dit jaar voor de zalmvisscherij minder geschikt was ten gevolge van het vele ankeren der schepen, is hiervoor reeds vermeld.

Zooals in dit verslag bereids op verschillende plaatsen is medegedeeld, ondergingen de wettelijke bepalingen betreffende de visscherij in het verslagjaar verschillende wijzigingen, welke voor

en na noodig waren gebleken. Belangrijk met het oog op de exploitatie zijn zeer zeker de wijzigingen in het laatst van het jaar aangebracht in de regeling der maaswijdten van het want en de bekwijdte der hoeken. Door velen wordt thans nog uitgezien naar wijziging van de bepalingen betreffende den gesloten tijd, ofschoon de nuttige werking van vele der bestaande bepalingen geenszins wordt ontkend.

Bij besluit van 20 Aug. 1915 werd door den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel wederom bepaald, dat het visschen met de vischzegen in de wateren, gelegen binnen het ambacht van West-Friesland, genaamd De Vier Noorden Koggen met uitzondering van die binnen den polder De Lagehoek onder Hoogwoud en Opmeer en den Koogpolder onder Spanbroek, was verboden van 1 October 1915 tot en met 25 Februari 1916.

De beperkende bepalingen omtrent het gebruik van verschillende vischtuigen, die in vorige jaren in eenige afdeelingen bestonden, bleven, voorzoover bekend, ook dit jaar van kracht. In de afdeeling Westzaan werd het visschen met gaand want op Zondag verboden.

Toen het bekend werd, dat door Gedeputeerde Staten van Friesland aan de gemeentebesturen van genoemd gewest een rondschrijven was gezonden inzake het beperken van het aantal dichtvisscherijen in de vaarwateren met het oog op den hinder, dien deze vischtuigen zouden toebrengen aan de scheepvaart en de afstrooming, terwijl tevens van het plaatsen van dichtzetvisscherijen verondieping van het water het gevolg zou zijn, werd aanstonds in samenwerking met de afdeelingen in Friesland vanwege de Visscherijinspectie en de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij een onderzoek ingesteld. De resultaten van dit onderzoek zijn nog niet gepubliceerd.

Inzake het recht van de visschers om de oevers en aanwassen te betreden, verscheen een arrest van den Hoogen Raad, waarbij werd beslist, dat een visscher geen gebruik mag maken van een jaag- of voetpad voor de visscherij. Hierdoor is een onhoudbare toestand geschapen. Het Bestuur besloot hierop de aandacht te vestigen van den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel en dezen te verzoeken zoodanige maatregelen te willen treffen, waardoor de visscher zijn bedrijf ongehinderd kan uitoefenen.

Evenals in vorige jaren werd weer van verschillende waterschappen, polders en gemeenten de meeste steun genoten. Te betreuren is het alleen, dat de zoo nuttige samenwerking tusschen de eigenaars van het vischwater en de visschers nog niet overal tot stand is gekomen. De verpachting van de Breukelveensche plassen is weer een droevige illustratie van die gebrekkige samenwerking in

het belang van het visscherijbedrijf.

Strooperij. In het vorig jaarverslag kon nog worde vermeld, dat de Hoofdafdeeling Zoetwatervis scherij onzer Maatschappij bij het einde van het jaar 1914 in d tijdelijke opleving van de strooperij aanleiding vond om de Minis ters van Justitie en Landbouw, Nijverheid en Handel op dit euve een gevolg van de mobilisatie, te wijzen en aan de Regeering o maatregelen ter bestrijding van dit kwaad te verzoeken. Op dez verzoekschriften werd een gunstig antwoord ontvangen en bij he begin van het jaar trad inderdaad een merkbare verbetering i Later begon echter de strooperij weer zoodanig het hoofd op t steken, dat het scheen, alsof de schrik voor de strenge bepalinge der Visscherijwet geheel was te loor gegaan. Ook in dit opzich bleek dus weer, dat de uitvoerende macht niet over een vo doend aantal ambtenaren beschikt, die met het toezicht op d visscherij zijn belast. Algemeen wordt er over geklaagd, dat d Rijks- en gemeenteveldwachters zich niet in die mate met het toe zicht op de visscherijen kunnen afgeven, als wel noodig is.

Van wege de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij werd voort tot de Regeering het verzoek gericht om te bevorderen, dat i beslag genomen en verbeurd verklaarde vischtuigen niet wee voor geringen prijs komen in handen van de stroopers. Op ee dergelijk adres werd vooral door eenige afdeelingen uit Noord Holland aangedrongen, omdat de beroepsstroopers de verbeurd verklaring van hun vischwant niet meer als een straf beschouwe die hen kan doen afschrikken.

Evenals in vorige jaren loofden verschillende afdeelingen premië uit voor het bekeuren van stroopers.

Wederom moet hier melding worden gemaakt van de klachte over het optreden van sommige hengelaars in de nabijheid va groote steden. Het politietoezicht, dat dit jaar door de tijdsomstan digheden nog minder uitgebreid was dan anders, was niet b machte, aan de euveldaden een einde te maken.

Waterverontreiniging. Door 27 afdeelingen in Groningen, Frieslanc Overijsel, Gelderland, Utrecht, Noord-Hollanc Zuid-Holland, Noord-Brabant en Limburg werd van vervuilin gewag gemaakt.

Volgens ingekomen berichten werd die vervuiling veroorzaak door:

beetwortelsuikerfabrieken,

aardappelmeel- en stroopfabrieken,
papierfabrieken,
stroocartonfabrieken,
jamfabrieken,
gasbronnen,
waschinrichtingen,
zuivelfabrieken,
textiel- en andere fabrieken,
leerlooierijen,
rioolwater en vuilnis van steden,
afval van land- en tuinbouwproducten,
het roten van vlas (zeer gering),
water uit de steenkolendistricten in Limburg,
fabrieken en groote steden in Duitschland enz.

Hoewel de graad van vervuiling over 't algemeen niet bijzonder groot was (de zomer bracht geen langdurige perioden van droogte), werd ook in 1915 weer een onberekenbare schade aan den vischstand toegebracht. De omvang van de vervuiling wordt steeds grooter en er gaan voortdurend meer wateren voor de visscherij verloren.

Kon het vorig jaar worden vermeld, dat de gemeente Tilburg wegens overtreding van art. 676 van het Burgerlijk Wetboek werd veroordeeld, daar zij den Voorsten Stroom vervuilde met het afvalwater van haar fabrieken enz., thans worden klachten vernomen over het vervuilen van het kanaal 's-Hertogenbosch-Drongelen door Tilburgsche fabrieken. Hoewel dan, naar men medegedeelt, te Drongelen versch water in het kanaal wordt gelaten, kan men toch vischsterfte niet altijd voorkomen. Dat de vischstand er onder lijdt, ook al wordt de visch niet gedood, behoeft geen nader betoog.

In de provincie Groningen was de vervuiling als naar gewoonte weer bijzonder erg. Met eenig succes heeft de heer H. Aalderink, de ijverige secretaris der afdeeling Groningen, in het verslagjaar tegen de vervuiling gestreden. Het beroep van genoemde afdeeling bij H.M. de Koningin tegen de door de gemeentebesturen van Hoogkerk en Leek verleende vergunningen tot oprichting van een papierfabriek en een aardappelmeelfabriek had het gevolg, dat door de Regeering nieuwe en betere voorwaarden aan de vergunningen werden verbonden.

Ook de afdeeling Dedemsvaart heeft in haar strijd tegen de verontreiniging door stroocarton- en aardappelmeelfabrieken te Coevorden en de Krim eenig succes gehad. Op verzoek der afdeeling

heeft het Bestuur der Hoofdafdeeling een onderhoud gehad met de Directies der betrokken fabrieken, die toegezegd hebben er voor te zullen zorg dragen, dat het afvalwater, vóór het geloosd wordt, steeds goed is gereinigd. Echter zal het, mede met het oog op andere fabrieken, wel noodig zijn, dat ook deze afdeeling voortdurend op haar hoede blijft.

De afdeeling Veenendaal richtte een verzoekschrift aan het polderbestuur om maatregelen te treffen tegen het loozen van vergiftigd water van de leerlooierij te Wageningen in den polder.

Als een gunstig teeken mag zeer zeker worden beschouwd, dat de Koninklijke papierfabriek De Eendracht te Wormer krachtige pogingen doet, om vervuiling van het water door haar afvalproducten tegen te gaan. In het verslagjaar werd door genoemde fabriek een proef genomen met een nieuwe zuiveringsinstallatie. In hoeverre deze proef zal slagen is nog niet bekend.

In de Linge en het kanaal van Steenenhoek, die vóór 1914 telken jare gedurende het najaar in erge mate werden vervuild door de beetwortelsuikerfabrieken, was ook in 1915 van die verontreiniging weinig te bespeuren, omdat na herhaald aandringen van de zijde der visscherijorganisaties de Regeering er voor zorgde, dat in het najaar door het in werking stellen van het inundatiekanaal bij Tiel een strooming in de Linge werd onderhouden. Vischsterfte werd niet meer waargenomen; de strooming was evenwel vaak zoo sterk, dat zij het visschen met de zegen bemoeilijkte.

Door de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij onzer Maatschappij is in vereeniging met de Nederlandsche vereeniging tegen Water-, Bodem- en Luchtverontreiniging, de Schippersvereeniging „Schuttevaer" en den Algemeenen Hengelaarsbond ook in 1915 weer per adres bij de Regeering aangedrongen op spoedige invoering van een wet tegen de waterverontreiniging, terwijl daarna in audientie bij den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel hierom nogmaals werd verzocht. Het is inderdaad meer dan tijd, dat de wetgever spoedig ingrijpt, op welke wijze dan ook.

Ziekte der visschen.

Het jaar 1915 was evenals de voorafgaande jaren vrij gunstig voor den gezondheidstoestand der visschen. Slechts enkele afdeelingen zonden berichten in over waargenomen ziekten.

In de provincies Groningen, Overijsel en elders was veel sterfte ten gevolge van vervuiling door fabrieken.

De afdeeling Lemsterland deed mededeeling van het voorkomen van een rotziekte bij brasem. Zieke, magere snoek werd waarge-

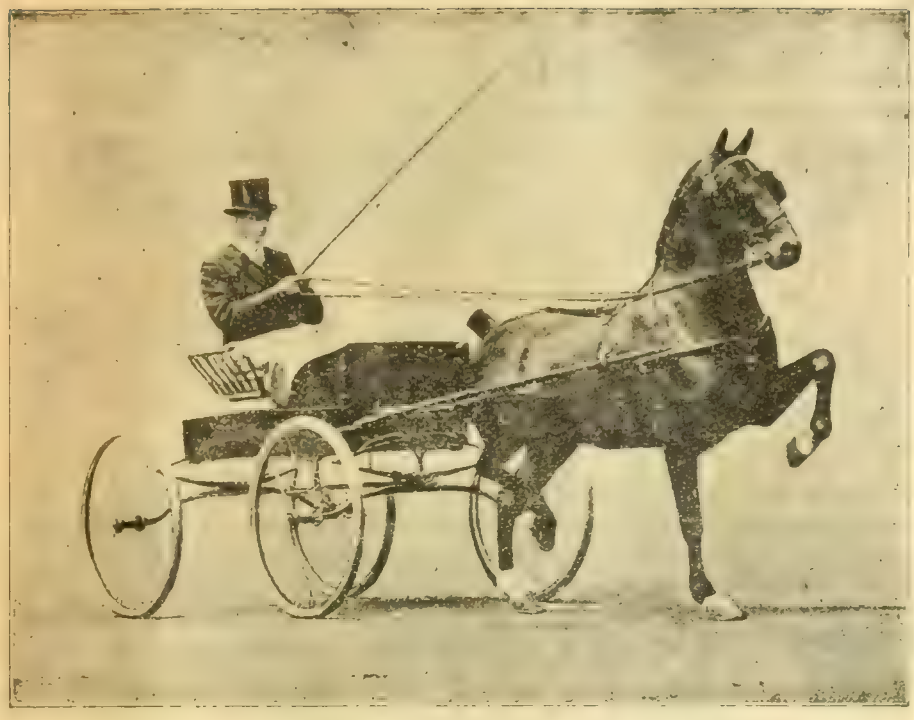

Foto Rouch, Londen.

Illustratie van hackney uit het laatst verschenen nummer van

„Riemer's Magazijn".

Het nieuwe tijdschrift voor de paardenwereld.

Hoe het er uit ziet: Elk nummer is een compleet **„boek over paarden"**, bevattende 80—100 bladzijden, het is een prachtuitgave, geheel gedrukt op kunstpapier, rijk afgewerkt en vol mooie foto's en illustraties. De afleveringen kunnen later ingebonden worden en vormen dan „boekdeelen", waarop ieder paardeneigenaar prijs zal stellen ze te bezitten.

Wat er in staat: Een groot aantal kundige medewerkers schrijven in „Riemer's Magazijn" over alles wat met paarden in verband staat; bekende inrichtingen op hippisch gebied, fourages, dressuur, behandeling, bouw, fokkerij, stoeterijen, paardensport, bespanningen en rassen uit alle landen der wereld worden er in besproken, geregeld is er een populair artikel over veeartsenijkunde, enz. enz. Schitterende illustiaties, geleverd door de beste illustratiebureaux der wereld, verduidelijken den tekst, elk nummer geeft eene origineele humoristische penteekening met betrekking tot den paardenhandel, enz., enz.

Wat het kost: Voor **slechts f 1.— per jaar** abonneert men zich op „Riemer's Magazijn". Door dezen lagen prijs maken wij het mogelijk, dat vrijwel elk paardenliefhebber en eigenaar zich dit driemaandelijks periodiek verschaft. Vul achterstaande coupon in en U ontvangt per keerende post het bijzonder mooie **laatst verschenen nummer met schitterende illustraties en een hoogst interessanten inhoud.**

Bestelbiljet staat hierachter afgedrukt.

☛ UITKNIPPEN.

Bestelbiljet.

Als drukwerk los in eene enveloppe met 1 cents postzegel gefrankeerd te verzenden aan de administratie van

„Riemer's Magazijn", 166 Koningin Emmakade, Den Haag.

De ondergeteekende wenscht zich tot wederopzeggingstoe te abonneeren op **„Riemer's Magazijn" à f 1,— per jaar.**

Naam : ....

Adres : ....

(S.v.p. duidelijk invullen).

Vul de coupon *nu* in, eer ge dit blad omslaat!

Hub. Janssen van Son,

Roermond.

Telefoon 37. - Telegramadres: Vanson, Roermond.

Levering van alle bestaande

Kunstmeststoffen

onder A. H. V.

Vertegenwoordiger van Thomasphosphäatfabrieken Berlin en Kalisyndikaat Berlin.

Veel wild, weinig wildschade.

Dit verkrijgt men door aanleg van wildakkers. De eenigste kweekerij hier te lande, die zich uitsluitend toelegt op het kweeken van gewassen hiervoor en reeds gedurende jaren proeven op dit gebied heeft genomen, is:

Kweekerij Boschlust te Rhenen.

ADVIEZEN WORDEN GAARNE GEGEVEN.

nomen in de afdeeling Oud-Maarseveen. In Noord-Holland trad evenals in voorgaande jaren bij den grondel weer een schimmelziekte op. Deze ziekte schijnt, hoewel niet omvangrijk, toch van hardnekkigen aard te zijn, waarom door onze Maatschappij besloten is een onderzoek in te stellen, zoodra de gelegenheid gunstig is en zieke visschen in voldoend aantal kunnen worden bemachtigd.

In de afdeeling Aarlanderveen en O. werd brasem aangetroffen, die door lintworm was aangetast, terwijl in dezelfde afdeeling benevens in Woerden, Nieuwerbrug en Landsmeer zieke baars nog al veelvuldig voorkwam.

In het zuiden van Limburg heerschte onder de barbeel de bekende builenziekte. Middelen ter genezing bestaan er niet. De zieke en doode exemplaren dient men te vernietigen (verbranden, begraven). Daarbij is het verkeerd, de zich gevormd hebbende puisten uit te knijpen en in de rivier uit te spoelen, immers daardoor juist ontstaan nieuwe bronnen van besmetting.

Op den Rijn en zijn vertakkingen werden wederom eenige doode zalmen gevonden. De oorzaak is waarschijnlijk de furunculose. Deze ziekte treedt de laatste jaren meer en meer op, vooral onder de zalmachtige visschen. Zij is zeer gevaarlijk en vordert jaarlijks veel slachtoffers.

In April en Mei trad in de afdeeling Samenwerking te Axel een ziekte onder de visschen op, die vooral de karpers aantastte.

Schadelijke dieren en planten.

De strijd tegen de vischvijanden werd door verschillende afdeelingen op den gewonen voet voortgezet.

De afdeeling Groningen keerde 338 premiën uit voor het dooden van reigers en 3 voor het dooden van otters.

Ook door de afdeelingen Utingeradeel, Eernewoude, Loosdrecht, Tienhoven (Utr.), Veenendaal, de Rijp, Westzaan en Reeuwijk werden voor de visscherij schadelijke dieren n.l. otters, reigers en aalscholvers bestreden. Laatstgenoemde afdeeling loofde een prijs van f 0.25 uit op het dooden van aalscholvers.

Het laat zich aanzien, dat het aantal otters gedurende de laatste jaren weer eenigszins is toegenomen. En de veronderstelling is niet gewaagd, dat dit verschijnsel moet worden toegeschreven aan het ontbreken van strenge winters. Wanneer het water der slooten en plassen in den winter geen voldoend dikke ijskorst draagt, is het voor de otterjagers niet wel doenlijk om de otters te vangen. Door minder gestoorde voortplanting is dus het aantal toegenomen.

Jaar op jaar neemt de omvang van het kwaad, dat door het roode kroos (Azolla) wordt veroorzaakt, schrikwekkend toe en in een groot deel van ons land, in 't bijzonder in Holland en Utrecht, doch ook reeds in het noorden van ons land, verneemt men klachten over het kwijnen van den vischstand, die onder de dikke, door den wind bijeengedreven lagen van dit watervarentje geen luchthoudend, zuiver water vindt. Voor bemestingsdoeleinden schijnt dit roode kroos, dat nog maar een luttel aantal jaren in ons land inheemsch is, minder waarde te bezitten dan het eendenkroos (per bok wordt in Zuid-Holland hier en daar ± f 3.50 betaald), zoodat het niet altijd de moeite loont, het voor dat doel te verzamelen.

Het roode kroos wordt in de polderslooten, kanalen en plassen gemakkelijk tot dikke lagen op elkaar gedreven, begint te rotten en bederft dan tijdelijk het water. Zoowel de visscher als de schipper en landbouwer ondervinden er schade van.

De Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen schreef in het verslagjaar een prijsvraag uit om te geraken tot de beste voor mensch en dier onschadelijke wijze van bestrijding der Azollaplaag, waarop geen antwoord is ingekomen. En waar de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel aan de Eerste Kamer der Staten-Generaal als zijn meening heeft te kennen gegeven, dat de bestrijding dezer plant in de eerste plaats door de belanghebbenden zelf moet worden ter hand genomen, daar zal het zeer zeker van belang zijn, dat gemeente- en polderbesturen de inwoners verplichten op bepaalde dagen (liefst zoo vroeg mogelijk in den zomer) het roode kroos uit de slooten enz. te scheppen (kroosdagen). Dit werk dient minstens 2 keer met tusschenpoozen van eenige weken te geschieden.

Organisatie der beroepsvisschers.

Waar over 't algemeen de visscherij in 't begin van het jaar nog een moeilijk tijdperk doorleefde, had dit in vele afdeelingen het gunstige gevolg, dat de leden zich nauwer aaneensloten om door krachtige samenwerking des te beter aan de gevaren, die het bedrijf bedreigden, het hoofd te kunnen bieden. In vele afdeelingen was dan ook een opgewekt leven waar te nemen. Vooral de gemeenschappelijke afzet van visch en aankoop van benoodigdheden werd ter hand genomen.

Naar het voorbeeld van den Noordhollandschen Bond van afdeelingen der Hoofdafdeeling werd ook in Zuid-Holland en westelijk Utrecht een dergelijke gewestelijke Bond opgericht, die de behartiging van de streekbelangen beoogde. Ook in andere deelen

van ons land was in het verslagjaar een beweging te ontwaren, om daar de banden, die de afdeelingen onderling verbinden, nauwer aan te halen.

Behalve de afdeelingen belastte ook de Noordhollandsche Bond van afdeelingen zich met den coöperatieven aankoop van visscherijbenoodigdheden. In 1915 werd door genoemden Bond totaal 2500 pond cachou voor rekening der leden aangekocht voor een bedrag van f 600.60½, gedeeltelijk door tusschenkomst van de Directie onzer Maatschappij. De aankoop werd zeer bemoeilijkt door het gebrek aan cachou, dat wegens het stopzetten van den invoer ontstond. In gewone omstandigheden zou zeer zeker de omzet meer dan het dubbele hebben bedragen.

De Directie der Heidemaatschappij bood ook haar bemiddeling aan bij het aankoopen van schors.

Door vele leden werd dus een dankbaar gebruik gemaakt van de hulp, die de organisatie hun bood bij den aankoop en over 't algemeen waren zij over de verkregen waar, in verband met den prijs, zeer tevreden.

Ook de Zuidhollandsche Bond van Binnenvisschers deed reeds zijn eerste stappen op den weg der coöperatie.

Wat de werkzaamheden van het Visscherijproefstation betreft, kan hier worden verwezen naar de Verslagen en Mededeelingen van de Visscherijinspectie, waarin het jaarverslag van de vereeniging „Het Nederlandsche Visscherij-Proefstation" verschijnt. Alleen zij hier vermeld, dat door de organisatie herhaaldelijk het advies van het proefstation werd gevraagd bij den aankoop van cachou, schors enz. en dat van de verstrekte gegevens een nuttig gebruik kon worden gemaakt. Voor het nemen van proeven met op verschillende wijzen getaand want enz. werd de hulp der organisatie ingeroepen.

De Coöperatieve Spaar- en Voorschotbank voor de Zoetwatervisscherij zette haar werkzaamheden voort en begint zich langzaam te ontwikkelen. Een snelle ontwikkeling zou met het oog op de tijdsomstandigheden geenszins zijn aan te bevelen. Behalve verschillende gewone leden traden 3 afdeelingen der Hoofdafdeeling als lid toe. Het aantal agentschappen steeg van 3 tot 9 bij het eind van het jaar, n.l. in de afdeelingen: Giethoorn, Haastrecht, Hardinxveld, Heerewaarden, Millingen, Nieuwkoop en Noorden, Ursem, Westzaan en Wormer en Jisp. Het bestuur der Bank heeft in studie genomen, in hoeverre het gewenscht is de werkzaamheden der bank ook uit te strekken over de Zuiderzeevisscherij.

Algemeene en gewestelijke vergaderingen. De 11[de] Algemeene Vergadering van de Hoofdafdeeling Zoetwatervisscherij werd op Zaterdag 18 December te Amsterdam gehouden.

In deze vergadering werd onder anderen het volgende medegedeeld.

1. De Commissie, welke tot taak had het op 2 Mei '08 aan den Minister verzonden adres inzake de zalmvisscherij nog eens aan een nauwgezet onderzoek te onderwerpen, heeft haar twee rapporten over de Maas en over den Rijn, zijn vertakkingen en uitmondingen, uitgebracht Deze zijn aan de betrokken autoriteiten (Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel en Staatscommissie voor het Zalmvraagstuk) verzonden en daarna gepubliceerd in ons orgaan.
2. De Commissie Plan-Aalderink ging met haar werkzaamheden voort, hoewel de tijdsomstandigheden ook in dezen nog zeer haar invloed hebben doen gelden.

Het aftredende bestuurslid, de heer H. Aalderink, werd herkozen.

De door het Bestuur voorgestelde reglementswijziging, die ten doel heeft:

a. erkenning der gewestelijke bonden,
b. vereenvoudiging der werkwijze der algemeene vergaderingen en ontlasting van de agenda dier bijeenkomsten,
c. uitbreiding van het Bestuur met 2 leden, zoodat voortaan elk der acht bonden (streken) in het bestuur is vertegenwoordigd en uitbreiding van het Dagelijksch Bestuur met twee leden,

werd met geringe wijzigingen aangenomen.

Voorts werd o.m. besloten:

1. inzake een gesloten tijd voor de voornsoorten de voorstellen der Visscherijinspectie af te wachten (Ursem),
2. aan den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel en aan de Visscherijinspectie mede te deelen, hoe de vergadering zich heeft uitgesproken over een verhooging van de maat op brasem tot 30 c.M. (Geestmerambacht, Ursem);
   11 afdeelingen (55 stemmen) zijn voor een maat van 30 c.M.;
   13 afdeelingen (66 stemmen) zijn voor een maat van 25 c.M.;
   6 afdeelingen (16 stemmen) zijn voor een maat van 20 c.M.;
3. bij den Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel en dien van Justitie benevens bij de Visscherijinspectie er op aan te dringen om aan personen, met het toezicht belast, op te dragen, dat zij bij het meten der visschen rekening houden met den toestand, waarin deze verkeeren (Wormer en Jisp);

Grand Hôtel COOMANS

Rotterdam - Hoofdsteeg 12[a–b].

Het grootste Hôtel van Rotterdam

ELECTRISCHE LIFTEN, CENTRALE VERWARMING.

Kamer met ontbijt, licht en bediening

f 2.--, f 2.25, f 2.50, f 2.75 en f 3.--.

ONZE TUINVAZEN

en beelden van waterdichten zandsteen zijn »een blijvend sieraad voor tuin en park.«

Zij kunnen niet stukvriezen of verweêren. - - Zeer lage prijzen!

Foto's met prijscourant gratis op aanvraag.

Firma VAN BALGOOIJ,

NIJMEGEN.

-: Fabriek tot Houtbereiding :- tegen Bederf,

C. MIRANDOLLE, Rotterdam

Telegram-Adres: Houtbereiding Feijenoord. Telefoon: No. 3332.

- Houthandel: -

Dwarsliggers, Palen, Bezaagd Hout.

CREOSOTEEREN

volgens de gewone voorschriften.

CREOSOTEEREN

volgens het Rüping-systeem.

Gedeeltelijk Creosoteeren van Palen.

KIJANISEEREN

van Palen en Bezaagd Hout.

Er zijn **meer Mc. Cormick-Zelfbinders** in **gebruik** dan binders van welk ander merk ook.

EN DAT MET REDEN!

De **Mc. CORMICK ZELFBINDER** heeft een **nooit falend KNOOP-APPARAAT.**

ELEVATOREN veerend op **alle vier hoeken.**

Gemakkelijker en **beter controle**

over de **Haspelbeweging**

dan bij eenig **ander Systeem.**

VRAAGT GRATIS TOEZENDING

PRIJSCOURANT No. 4

VAN ALLE **LANDBOUWWERKTUIGEN.**

Boeke & Huidekoper

GRONINGEN — HAARLEM — LEEUWARDEN

KAMPEN — SCHAGEN

BERGEN OP ZOOM — VRIESCHELOO.

4. een onderzoek in te stellen naar de meest geschikte maaswijdte voor het kruisnet (Hardinxveld);
5. aan de Regeering te verzoeken de maat op zeeltpuiten terug te brengen op 45 m.M. (Geestmerambacht);
6. een onderzoek in te stellen naar de visscherij met de alver- en spieringzegen op de Maas ('s-Hertogenbosch en O.);
7. aan de Regeering te verzoeken om de Rijkspolitie en de jachtopzieners te voorzien van de noodige hulpmiddelen om bekeuringen op visscherijgebied te doen (Amsterdam-Ransdorp).

De Noordhollandsche Bond van afdeelingen der Hoofdafdeeling vergaderde op 27 November te Amsterdam.

Op deze vergadering werden verschillende belangrijke punten van de agenda der algemeene vergadering van de Hoofdafdeeling behandeld, de huishoudelijke zaken werden afgedaan en o.m. gesproken over den gemeenschappelijken aankoop, terwijl door den heer C. Jongewaard Czn. te Bobeldijk een inleiding werd gehouden over den coöperatieven vischafzet, wat tot gevolg had, dat door de vergadering het bestuur werd gemachtigd een commissie te benoemen, die deze zaak zal onderzoeken.

Op 11 December vergaderde de Zuidhollandsche Bond van Binnenvisschers.

Op deze eerste vergadering van den Bond werd o.a. beraadslaagd over het hengelen met levend aas, tijdige publicatie van wijzigingen in de voorschriften omtrent de maaswijdte, bestrijding van Azolla en over den beschrijvingsbrief van de algemeene vergadering der Hoofdafdeeling. De heer P. de Graaf te Nieuwkoop hield een lezing over den coöperatieven aankoop.

Orgaan en andere geschriften.

Het orgaan „Onze Zoetwatervisscherij" verscheen in 1915 in een oplaag van 4450 exemplaren.

Wederom werd door verschillende personen van het orgaan gebruik gemaakt om hun meening omtrent bepaalde visscherijzaken mede te deelen. Voor de Visscherijinspectie, de Spaar- en Voorschotbank en Het Nederlandsche Visscherij-Proefstation, de gewestelijke bonden, afdeelingen enz. werd gaarne een plaats ingeruimd voor het doen van mededeelingen en anderszins.

Overigens zijn in het verslagjaar vanwege de hoofdafdeeling geen geschriften in druk uitgegeven.

Het poten van visch.

In het jaar 1915 werden in de openbare wateren gratis uitgezet 11449 tweejarige karpers,

1750 tweejarige Masurische zeelten, 500 baarzen en 200000 stuks houtingbroed.

De resultaten van het poten van visch. Evenals van andere vischsoorten liet in het verslagjaar ook de groei van edelkarper, Masurische zeelt enz. wel wat te wenschen over, als gevolg van de minder gunstige weersgesteldheid.

Ook in 1915 heeft de edelkarper hier en daar in het vrije water gepaaid, n.l. in Groningen, Eind van Diep en de Rijp. Althans in genoemde afdeelingen werden in het vrije water kleine edelkarpers aangetroffen, welke aldaar niet waren uitgezet.

De snoekbaars of sander verspreidt zich meer en meer in de binnenwateren van Noord-Holland, Zuid-Holland en Utrecht. In sommige streken worden buitengewoon goede vangsten verkregen, terwijl op andere plaatsen de verspreiding plotseling is opgehouden. Soms is daar, waar het voor eenige jaren nog zeer goed was, een plotselinge achteruitgang waar te nemen. Ook op de rivieren, vooral op de bovengedeelten, is de vangst zeer sterk afgenomen.

De uitkomsten verkregen met het uitzetten van Masurische zeelt, pootaal, snoek enz. zijn over 't algemeen zeer gunstig. Met het uitzetten van baars in de rivieren is dit jaar een eerste proef genomen en wel in de Maas.

Wat de vangst van pootvisch, edelkarper, Masurische zeelt en snoekbaars, betreft, kunnen de volgende gegevens openbaar worden gemaakt. De waarde aan deze cijfers te hechten is, zooals in vroegere jaren reeds herhaaldelijk is gezegd, zeer gering.

Door 121 leden werd in 1915 totaal tenminste 4654 pond edel karper teruggevangen, d. i. ruim 38 pond per lid.

Door 11 leden werd in 1915 totaal tenminste 392 pond Masurische zeelt teruggevangen, d. i. ruim 35 pond per lid.

Door 14 leden-binnenvisschers werd in 1915 totaal tenminste 680 pond snoekbaars teruggevangen, d. i. ruim 48 pond per lid.

14 handelaars verhandelden in 1915 totaal tenminste 16315 pond edelkarpers en 10 handelaars verhandelden in dat jaar tenminste 10889 pond snoekbaars.

Hieronder volgt een overzicht van door eenige visschers teruggevangen en door eenige handelaren verhandelde pootvisschen, volgens door hen verstrekte opgaven over de jaren 1912-1915.

Jaar	Totaal gewicht in ponden:			Gevangen door (aantal visschers):			Gem. aantal ponden per visscher:		
	edelk.	Mas. z.	snoekb	edelk.	Mas. z.	snoekb.*	edelk.	Mas. z.	snoekb
1912	16076	353	439	444	20	50	36	18	9
1913	20615	293	1227	584	39	44	35	7	28
1914	8610	576	2650	184	12	35	16	48	75
1915	4654	392	680	121	11	14	38	35	48

* Uitsluitend binnenvisschers.

Jaar	Totaal gewicht in ponden:			Verhandeld door (aantal handelaars):			Gem. aantal ponden per handelaar:		
	edelk.	Mas. z.	snoekb	edelk.	Mas. z.	snoekb.	edelk.	Mas. z.	snoekb
1912	4544*		5079	7*		4	649		1269
1913	17416	90	8485	17	2	11	1024	45	771
1914	13968		11994	19		13	735		922
1915	16315		10889	14		10	1165		1088

* Bovendien 1 andere handelaar in Sept.-Dec. 1000 pond.

Adviezen. Gedurende het jaar 1915 werden door de Nederlandsche Heidemaatschappij op het gebied der zoetwatervisscherij 173 schriftelijke adviezen uitgebracht. Bovendien werden een groot aantal mondelinge verstrekt.

Van de schriftelijke adviezen hadden er betrekking:

23 op het poten van visch;
38 op de exploitatie van vischwater en de inrichting van het bedrijf;
8 op het inrichten van broedvijvers en het kweeken van visch;
11 op het afvisschen van vischwater;
6 op de Visscherijwet;
8 op de organisatie;
5 op de waterverontreiniging en -zuivering;
5 op vischziekten;
8 op vischvoedsel en het verstrekken van bijvoeder;
5 op pachten en verpachten van vischwater;
19 op vischafzet, vischhandel en vischverzending;
2 op bereiding van visch voor consumptie;
3 op den aankoop van visscherijbenoodigdheden;
3 op schadelijke dieren;
3 op sportvisscherij;
26 op verschillende onderwerpen, niet behoorende tot bovengenoemde.

Aan het uitbrengen dezer adviezen ging in vele gevallen een onderzoek ter plaatse vooraf.

Vischkweekerijen en Aquarium.

a. Vischkweekerij te Vaassen.

Kon 1914 tot de goede kweekjaren worden gerekend, 1915 deed ons in vele opzichten weer denken aan het ongunstige kweekjaar 1913.

Het periodiek droogleggen en bewerken van enkele vijvers, gevolgd door de teelt van haver en klaver, vond ook in 1915 weer plaats. De stand van het havergewas was den geheelen zomer buitengewoon goed en toen in Augustus droog weer den oogst begunstigde, kon een goede prijs bedongen worden. Ook de bij wijze van proef in een vijver geteelde voederbieten gaven een ruim beschot en vonden tegen flinken prijs gretig aftrek.

Door de mobilisatie werden nog voortdurend krachten aan het bedrijf onttrokken, wat ten gevolge heeft gehad, dat vaak een andere werkwijze moest worden gevolgd en sommige werkzaamheden aanmerkelijk vertraagd werden. De dure tijden hebben tevens een verhooging van het uurloon der vaste en tijdelijke werkkrachten ten gevolge gehad.

In den toestand der kweekerijen kwam weinig of geen verandering.

Ziekten. Van ziekten had de visch in 1915 minder te lijden dan in vorige jaren. Alleen onder de zalmachtige vischsoorten kwamen nog al vrij wat verliezen voor, die aan allerhande ziekten moeten worden toegeschreven. Van parasieten als karperluizen e. d. werd weinig last ondervonden.

Vischvijanden. Verschillende vischvijanden bezorgden weer heel wat last en schade. Het waren voornamelijk reigers, waterhoentjes en duikers, die tot waakzaamheid aanspoorden.

Karper. Hoofdzakelijk is de slechte teelt der karperachtige vischsoorten te wijten geweest aan het zeer ongunstige weer gedurende den zomer.

Wel is waar zette Mei goed in met mooie, zonnige dagen, doch reeds op 't laatst van die maand kwam er kentering in de weersgesteldheid, zoodat het paaien der visch werd gestoord. Omstreeks 10 Juni kwam er weer verbetering in het weer, zoodat opnieuw een drietal broedvijvers met teeltkarpers bevolkt werden. Dezen keer

verliep de teelt heel gunstig, en toen op 12 Juni in een tweetal vijvers de klaver het veld geruimd had, konden deze direct worden aangestuwd en spoedig daarop met karperbroed bevolkt. In den aanvang groeide dit broed voortreffelijk, doch weldra trad wederom temperatuursverlaging in en richtten nachtvorsten groote schade aan.

Met bezorgdheid werden dagelijks de broedgroeivijvers gadegeslagen, doch het was niet te beletten, dat dezelfde koude nachten, die zoovele boonenakkers en aardappelvelden teisterden, het jonge broed ten slotte ten gronde richtten.

Begin Juli was er bijna geen broed meer te bespeuren. Wel werd toen direct weer bevolkt met ander broed, doch ook de Julimaand was verre van gunstig. Het koude, schrale weer gaf weinig hoop op een normalen, goeden oogst, die dan ook niet werd verkregen.

In den herfst moesten bij de verzending van pootvisch aan de afdeelingen alle aanvragen om éénjarige karpers onuitgevoerd blijven. In plaats van deze werden tweejarige karpers en tweejarige Masurische zeelten uitgezet, waarvan het aantal, door de voorspoedige teelt in 1914, gelukkig toereikend was. Toch heeft de weinig gunstige zomer ook op den groei der tweejarige karpers zijn nadeeligen invloed doen gelden. Het gewicht viel n.l. bijzonder tegen, terwijl ook 't verliespercentage in vergelijking met andere jaren vrij groot was.

Het gewicht der tweejarige karpers varieerde van 1/3-1 2 pond en zou nog lager geweest zijn, indien de slechte groei niet noodzaakte om ondanks de schaarschte en hooge prijzen van de voederartikelen in enkele vijvers bij te voeren.

Daar het gekweekte aantal eenjarige karpers zelfs niet toereikend was voor bezetting der eigen groeivijvers, werden in het voorjaar van 1916 eenige duizenden uit 't buitenland aangekocht, om aan de vele aanvragen te kunnen voldoen.

Zeelt. De koude Junimaand, die zoo noodlottig is geweest voor de karperteelt, heeft ook de teelt van Masurische zeelt voor een groot gedeelte doen mislukken. Er werden slechts eenige duizenden stuks verkregen, die oudergewoonte tot tweejarige vischjes zullen worden opgekweekt.

Het aantal tweejarige zeelten (van de teelt 1914) was niet bijzonder groot en niet toereikend voor uitvoering van de ingekomen bestellingen.

Goudwinde. De teelt van goudwinden, die in Mei onder begunstiging van eenige zeer warme voorjaars-

dagen plaats vond, zoodat het jonge broed minder van de later intredende koude te lijden heeft gehad, had een vrij gunstig verloop.

De goudwinden bereikten een lengte van 10 - 12 c.M. Zij vonden gretig aftrek voor de bevolking van parkvijvers.

Snoekbaars. Voor de teelt van snoekbaars is mede ten gevolge van de groote moeilijkheid om van deze vischsoort in 't voorjaar ongeschonden teeltvisschen te verkrijgen, in het verslagjaar niet gezorgd. Het resultaat van eenige achtereenvolgende jaren was weinig gunstig, zoodat de onkosten dikwijls bij lange na niet gedekt konden worden door de teelt zelf. Zelden was het aantal gekweekte eenjarige vischjes hooger dan eenige honderden stuks.

Door opheffing van de kweekerij op den Oosterhof bij Vaassen voor eenige jaren ging tevens een der voor dit doel het meest geschikte teeltvijvers verloren.

Bovendien zijn de benoodigde teeltvisschen in de laatste jaren moeilijk te verkrijgen, daar, althans volgens verklaringen van de visschers, snoekbaars in den Gelderschen IJsel steeds minder voorkomt. Voor enkele jaren was deze vischsoort daar nog vrij algemeen, thans worden er slechts zelden eenige gevangen.

Forel. Ten aanzien van de teelt van forellen kan opgemerkt worden, dat deze, in tegenstelling met de teelt van karper en zeelt, een vrij gunstig verloop had.

Afgezien van de vele ziekten, waaronder deze vischsoort gewoonlijk te lijden heeft, en die niet altijd met evenveel vrucht kunnen worden bestreden, baarde de voederkwestie in het verslagjaar evenwel de grootste zorgen. Het steeds schaarscher en duurder worden van het vleeschafval en het totale gemis van vischmeel was er de oorzaak van, dat de groei der forellen beneden het middelmatige bleef.

De uitbreiding van de teelt van forellen is meer en meer noodzakelijk geworden, eensdeels om zooveel mogelijk profijt te trekken van het beschikbaar water en de aanwezige vijvers, anderdeels om de aangenomen werkkrachten het geheele jaar in dienst te kunnen houden en steeds de beschikking te hebben over goed onderlegd personeel. In vroegere jaren moest in minder drukke tijden een gedeelte van het personeel elders werk zoeken. Door de uitbreiding der industrie is het steeds moeilijker geworden personeel te verkrijgen. Daarom moest het bedrijf zoo worden ingericht, dat het personeel het geheele jaar door werk op onze vischkweekerijen vindt.

Zalm. Evenals in vorige jaren werden ook nu weer de proeven met het kweeken van jonge zalm voor rekening van de Staatscommissie voor het Zalmvraagstuk op de gewone wijze voortgezet.

b. Vischkweekerij te Gulpen.

De zalm- en forelkweekerij te Gulpen werd op dezelfde wijze geëxploiteerd als het vorig jaar. Zij gaf uitstekende resultaten. Het water bleek voor den groei der visschen zeer geschikt. Aangezien er over een groote hoeveelheid water beschikt kan worden, is deze kweekerij gemakkelijk uit te breiden. Enkele nieuwe vijvers werden dan ook aangelegd.

c. Vischkweekerij te Arnhem.

De toestand der kweekerijterreinen onderging in het verslagjaar geen verandering.

Ziekten. Van vischziekten, vooral onder het jeugdige broed, had de kweekerij veel te lijden. Op verschillende tijdstippen werden cyclochaetiasis, chilodoniasis, ichthyophthiriasis en furunculosis waargenomen. De karperachtige visschen hadden te lijden van de z.g. roodziekte, die telken jare onder de Zuiderzeeaal zulke groote verwoestingen aanricht. Door tijdig in te grijpen werd veel onheil voorkomen. Tegen sommige ziekten is echter nog geen kruid gewassen en herhaaldelijk gingen vele visschen in korten tijd ten gronde.

Vischvijanden. Ook deze kweekerij bleef niet verschoond van vischvijanden. Voornamelijk brachten de ratten veel schade toe. Er werd dan ook ijverig jacht op gemaakt; een groot aantal werd gedood. De zoo fraaie ijsvogeltjes brachten meermalen een bezoek aan de kweekerij. Zij haalden de jonge zalmen uit de vijvers, ja zelfs uit de opkweekbakken. Een reiger was zoo brutaal om zelfs overdag bezoeken op onze kweekerij, die als het ware in de stad ligt, af te leggen. Menige forel werd zijn prooi.

Zalm. Het broedhuis te Arnhem werd evenals de vorige jaren nagenoeg geheel in beslag genomen door de proeven met de kunstmatige zalmteelt ten behoeve der Staatscommissie voor het Zalmvraagstuk.

Forel en schotje. Enkele bakken werden gebezigd voor de kunstmatige teelt van regenboogforel, beek-

forel, schotje en beekridder. De teelt van schotje, beekforel en beekridder liet veel te wenschen over. Deze vischsoorten zijn zeer gevoelig voor ziekten, vooral voor furunculose. Het regenboogforellenbroed ontwikkelde zich aanvankelijk goed. Later werden ernstige verliezen geleden ten gevolge van vischziekten. De overjarige forellen, alsmede de teeltforellen ontwikkelden zich goed. Een klein gedeelte ging aan furunculosis ten gronde.

Snoek. Evenals het vorig jaar werd wederom snoekbroed geteeld. De snoek was vroeg rijp. Reeds voor het einde van de vervoerdagen werden groote hoeveelheden snoekeieren gewonnen. Door het aanwenden van een nieuwe methode bij het uitbroeden gingen echter veel eieren verloren. Dank zij de welwillende medewerking der Visscherijinspectie konden na afloop der vervoerdagen nog snoekeieren verkregen worden, waarvan goed broed verkregen is, dat grootendeels aan particulieren verkocht werd. Een gedeelte is in een vijver geplaatst, waarvan later snoekjes van 5 tot 10 c.M. lengte verkregen werden. Deze vischjes hadden zich in den vijver goed ontwikkeld. Het bleek echter, dat de snoek ook in de jeugd zeer vraatzuchtig is en zijn soortgenooten niet versmaadt. De exemplaren, die een voorsprong hadden in groei, verslonden de kleinere.

De jonge snoekjes, die in de beek werden losgelaten en die ontkomen waren, ontwikkelden zich uitstekend. In een jaar tijds groeiden zij op tot visschen van 31 à 33 c.M. Deze voortreffelijke groei moet zeer zeker worden toegeschreven aan de groote hoeveelheid aanwezig aas, n.l. jonge blankvoorn.

Baars. Het kweeken van baarsbroed en eenjarige baars gaf bevredigende uitkomsten. Het verkregen broed en de eenjarige baarsjes werden ten deele aan particulieren verkocht en ten deele losgelaten in openbare wateren. De teeltvisschen zijn grootendeels afkomstig uit de rivieren en van snelgroeiend ras met mooie vormen (hooge, breede rug). De groei der eenjarige visch was dan ook uitstekend.

Houting. Er werd een groote hoeveelheid houtingbroed gekweekt, n.l. ruim 200.000 stuks, welke in den Rijn bij Arnhem is losgelaten. Een gedeelte van het broed werd in een vijver ten behoeve van het aquarium tot eenjarige visch opgekweekt. Ongeveer 1000 eenjarige houtingen werden verkregen van 8—15 c.M. lengte.

Electro-Technisch Bureau.

Mühlhaus en v. d. Heide v/h H. en J. v. d. Wall Bake,

Prinsengracht 411, Amsterdam. = Telef. Int. 5593.

- Leveren en installeeren electrische geleidingen -

voor Gemeenten, Fabrieken, Landhuizen enz.

Vraagt plannen en begrooting, die gratis worden verstrekt.
Vraagt kostelooze toezending onzer weekberichten.

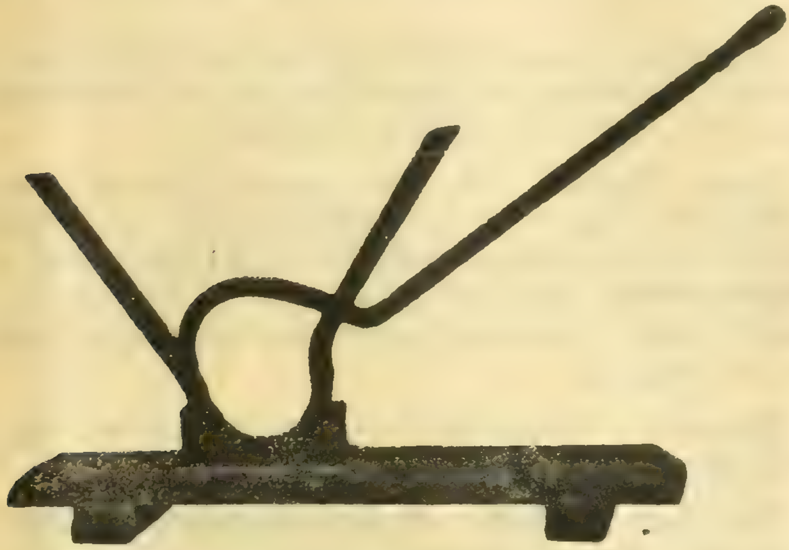

Onmisbaar in den boschbouw zijn:

Pootwiggen. Takkenbos-Machines. Snoeigereedschappen.

Deze artikelen zijn in prima kwaliteit verkrijgbaar bij:

De Bilt-Station. De Firma Jean Heijbroek.

Onderlinge Bosschen-Verzekering-Maatschappij.

A°. 1894. — Gevestigd te ZUTPHEN.

Verzekerd bedrag op 31 Dec. 1915 f 2.473.574.67½.
Reserve-kas „ „ „ „ „ 19.363.99.

Commissarissen: Mr. Ch. M. H. C. Baron DE BIEBERSTEIN ROGALLA ZAWADSKY te Sittard.
Dr. J. Th. OUDEMANS te Putten.
G. E. H. TUTEIN NOLTHENIUS te Apeldoorn.
LEONARD SYRIER te Tegelen bij Venlo.
Jhr. J. HORA SICCAMA VAN DE HARKSTEDE te Hilversum.
D. H. DE VRIES te Amsterdam.
Mr. P. WILDERVANCK DE BLÉCOURT te Warnsveld.

Directeur: Mr. M. ROM COLTHOFF te Zutphen.

Agenten in alle streken van het land.

Canadian Pacific

De grootste Spoorweg-Organisatie
-:- der wereld. -:-

Exploiteert eene SPOORBAAN van circa 18.000 E. Mijlen in CANADA en de VEREENIGDE STATEN VAN AMERIKA, alsmede:

Eene VLOOT van de meest moderne STOOMSCHEPEN op den ATLANTISCHEN en STILLEN OCEAAN, waardoor RECHTSTREEKSCHE VERBINDINGEN van CANADA met EUROPA, U. S. A., AZIE, NEW-ZEALAND, AUSTRALIE, CHINA, JAPAN en MANILLA.

(Managers en Agents voor de CANADIAN PACIFIC OCEAN SERVICES LTD).

SNELLE **PASSAGE- en VRACHTGOEDERENDIENST** van Europa naar genoemde landen en GOEDKOOPE DOORBILLETTEN.

GEREEDE BOERDERIJEN en LANDERIJEN in West-Canada en Brit. Col. tegen **zeer billijke prijzen.**

Vraagt gratis onze Brochures
-:- en Prijsopgaven. -:-

C. P. R. Hoofdkantoor:

20 Wagenstraat 20 — 's Gravenhage,

of bij onze locale Vertegenwoordigers.

Groote maräne. De uit Duitschland aangevoerde eieren van groote maräne kwamen goed tot ontwikkeling. Het broed werd in een vijver geplaatst, maar eenjarige visschen zijn er niet van verkregen. Waarschijnlijk was de vijver niet diep genoeg voor deze vischjes.

Vlagzalm. De in Beieren bestelde eieren van vlagzalm konden niet meer worden verzonden, omdat in het voorjaar plotseling warm weder optrad, zoodat de vischjes vroeger uitkwamen dan verwacht werd. Het lag in de bedoeling met deze vischsoort, die vroeger inheemsch was in de beken van Zuid-Limburg en daar bekend stond als een uitstekende sportvisch, proeven te nemen om ze daar opnieuw te verspreiden.

Snoekbaars. Snoekbaarseieren werden niet verkregen, daar de voor de teelt bestemde eieren vóór den paaitijd verloren gingen. Deze teeltvisschen hadden langen tijd honger geleden en namen plotseling te veel voedsel op, wat den dood ten gevolge had.

d. Aquarium.

Het aquarium bleef veel bezoekers trekken, zeer zeker omdat er voor zoover bekend geen aquarium is, waar de zoetwatervisschen zoo volledig vertegenwoordigd zijn. In verband met het geringe bezoek in den winter, loonde het de moeite niet het aquarium gedurende dat jaargetijde voor het publiek open te stellen.

Er werden proeven genomen met het reinigen van het beekwater. Door het heerschend gebrek aan chemicaliën moesten de proeven worden gestaakt. Dit is wel jammer, omdat het beekwater beter geschikt is voor de visch en tevens goedkooper in het gebruik dan het leidingwater, dat tot nu toe gebezigd wordt. Sommige vischsoorten als houting zijn voor leidingwater zeer gevoelig. Laatstgenoemde vischsoort ging in korten tijd in dit water ten gronde.

Bedrijfsboekhouding.

Gedurende 1915 werd de bedrijfsboekhouding gevoerd voor:

13 land- en boschbouwbedrijven	met totaal 4339	H.A. cultuurland,
11 landbouwbedrijven	„ „ 1145	„ „ ,
11 boschbedrijven	„ „ 1963	„ „ ,

dus te zamen voor 7447 H.A. cultuurland. Bij deze bezittingen behoort bovendien nog 2686 H.A. woest liggende gronden.

Uitgebracht werd een aantal adviezen inzake landbouwboekhou-

den, balansopmaken, winstberekening enz., terwijl voor verscheidene bedrijven, waarvan de boekhouding niet door de Heidemaatschappij werd bijgehouden, de balans en winstrekening werd opgemaakt en de boeken werden afgesloten.

Bovendien werd nog voor verschillende leden de boekhouding ingericht of controle daarop uitgeoefend. De aanvragen om boeken en staten waren talrijker dan in 1914.

Cursus.

Toelating. Na afgelegd examen op 7-8 en 12-13 April 1915 werden toegelaten 41 leerlingen en wel
tot afdeeling A 23 leerlingen,
„ „ B 18 „ .

Later werd wegens bijzondere omstandigheden bij elk der afdeelingen nog één leerling aangenomen, terwijl een der leerlingen van A bedankte.

Van de leerlingen van afd. A
waren 5 in het bezit van het diploma Rijkslandbouwschool,
hadden 17 een landbouwwintercursus en
2 geen inrichtingen van landbouwonderwijs bezocht.

Van de 19 leerlingen van B
waren 16 in het bezit van het diploma Rijkslandbouwwinterschool,
was 1 in het bezit van het diploma Tuinbouwschool Frederiksoord
en hadden 2 zich op andere wijze bekwaamd.

Practijk. Voor zoover de leerlingen niet in militairen dienst waren, werden zij na de toelating zoo spoedig mogelijk buiten werkzaam gesteld.

Theoretische lessen. De theoretische lessen begonnen op Woensdag, 6 October 1915 en eindigden op 29 Februari 1916. Een leerling, die het eerste jaar van den cursus 1913/1915 had gevolgd, werd weer in afd. A aangenomen, zoodat de klasse toen uit 24 leerlingen bestond. Hiervan waren bij de toelating in militairen dienst 7 leerlingen,
gingen voor de opening van den theoretischen cursus in dienst 2 leerlingen,
verlieten den cursus wegens dienstplicht 1 leerling,
„ huiselijke omstandigheden 2 leerlingen.
totaal 12 leerlingen,
zoodat de lessen eindigden met 12 leerlingen.

Van de leerlingen van afd. B waren er bij het toelatingsexamen

4 in dienst en werden er in den loop van het jaar nog 3 opgeroepen, zoodat de lessen in afd. B gevolgd werden door 12 leerlingen.

Bijzondere lessen. Evenals andere jaren werd buiten de gewone lesuren één keer per week les gegeven in de Duitsche taal aan die leerlingen, welke daarin geen of nog slechts zeer weinig onderwijs hadden ontvangen.

Verzuimen. Een der leerlingen van afd. B verzuimde wegens ongesteldheid verschillende lessen. Overigens waren de verzuimen weder zeer gering.

Debatavonden. In den afgeloopen winter zijn 2 debatavonden gehouden, waarop door leerlingen de volgende onderwerpen werden ingeleid:

1. Landbouwwerktuigen,
2. Inpoldering.

Verder werd aan de leerlingen toegang verleend tot eenige voor hen belangrijke lezingen, die te Arnhem zijn gehouden.

Excursies. Excursies werden gehouden naar:

1. Sonsbeek,
2. de omgeving van Arnhem (bosschen en ontginningen),
3. Buunderkamp,
4. Valkenswaard (vloeiweiden en vischvijvers),
5. Dieren (bosschen en ontginningen).

Enkele lessen in plantkunde werden buiten gegeven en tevens werden de leerlingen weder herhaaldelijk geoefend in het landmeten en waterpassen.

Personeel. In het personeel kwam geen verandering.

Vergaderingen. Aan het eind van den theoretischen cursus werd een leeraarsvergadering gehouden ter bespreking van de vorderingen der leerlingen.

Sluiting. De lessen te Arnhem eindigden den 29 Februari 1916 met 24 leerlingen, 12 van afd. A en 12 van afd. B.

Deze leerlingen werden weder buiten werkzaam gesteld.

Museum en Bibliotheek.

Het Museum is het afgeloopen jaar bezocht door 1500 betalende en ongeveer 900 niet-betalende bezoekers.

Bovendien werd vrije toegang verleend aan:

37 onderwijsinrichtingen (lagere scholen, landbouwcursussen, normaal- en kweekscholen).

De verzameling wordt voortdurend uitgebreid.

Voor de bibliotheek werden weder verschillende boeken ten geschenke ontvangen, terwijl ook door aankoop het aantal werken werd uitgebreid.

Vergelijkend overzicht der in de jaren 1914 en 1915 door de Nederlandsche Heidemaatschappij uitgevoerde werken.

	1914.		1915.	
Geploegd	2028	H.A.	1802	H.A.
waarvan met de ossen . . . 1263 H.A.			898	H.A.
„ „ paarden . . . 484 „			895	„
„ „den stoom- of motorpl. 281 „			9	„
Bewerkt met de egge of de vleugelegge	593	„	966	„
„ „ „ schop	400	„	288	„
Geëgaliseerd	706	„	724	„
Stuifzand vastgelegd	62	„	38	„
Wegen aangelegd of verbeterd	196	K.M.	325	K.M.
Beken genormaliseerd	7	„	1,5	„
Waterleidingen gegraven	49	„	31	„
„ verbeterd	113	„	113	„
Drooggelegd voor bosch	55	H.A.	38	H.A.
Bezaaid of beplant met naaidhout	405	„	470	„
„ „ „ „ loofhout	22	„	27	„
„ „ „ „ loof en naaldh.	101	„	74	„
Onderzaaid of onderplant	57	„	15	„
Aangelegd tot hakhout	0,2	„	—	„
„ „ griend	2	„	1,5	„
Wegbeplanting aangelegd of verbeterd.	169	K.M.	77	K.M.
Hakhout hervormd in opgaand hout	45	H.A.	42	H.A.
Bosch ingeboet	601	„	399	„
Bosch verbeterd	142	„	44	„
Gesnoeid of gedund	782	„	856	„
Wegbeplanting gesnoeid	616	K.M.	716	K.M.
Opgaand hout geveld	76	H.A.	46	H.A.
Hakhout gekapt	34	„	60	„
Aangelegd tot boomkweekerij	5	„	1,5	„
Bezaaid met lupinen	354	„	181	„
Voor de 1e maal bezaaid met landbouwgewassen	985	„	599	„
Reeds ontgonnen bouwland bezaaid met id.	1086	„	873	„
Bezaaid met gras- en klaverzaden, gedeeltelijk met haver	510	„	625	„
Landbouwgewassen geoogst	932	„	1067	„
Grasland verbeterd	309	„	491	„
Aangelegd tot vloeiweide	85	„	2,5	„
Gedraineerd	162	„	118	„
Afgerasterd	257	„	491	„
Getaxeerd	6607	„	6407	„
Opgenomen	5540	„	5199	„
en	11	K.M.	en 166	K.M.
Gewaterpast	2346	H.A.	766	H.A.
en	18	K.M.	en 40	K.M.
Plannen opgemaakt voor	3118	H.A.	4363	H.A.
en	13	K.M.	en 73	K.M.
In kaart gebracht	2445	H.A.	3841	H.A.
			en 15	K.M.
Beheerd	23260	„	19900	H.A.

H. COPIJN & ZOON

GROENEKAN
BIJ UTRECHT.

TUINARCHITECTUUR
BOOMKWEEKERIJEN.

ONZE CATALOGUS WORDT OP AANVRAGE FRANCO TOEGEZONDEN.

UNION AARDAPPELROOIERS,

Amazone Wanmolens

met roertoestel en snelheid-regulateur,

munten uit door soliede constructie en leveren onverbeterlijk werk.

ECKERT-, UNION- en SCHWARTZ :-

Een- en Tweescharige Ploegen

voor lichte en zware gronden

Levering van alle soorten LANDBOUWMACHINES.

Alle werktuigen worden op proef van goede werking en tegen scherp concurreerende prijzen geleverd.

Frits HARMSEN, UTRECHT, DOMPLEIN 8.

N. V. MACHINEFABRIEK
v.h. Firma POT & TER BORG,

Singelweg, GRONINGEN. Telephoon No. 899.

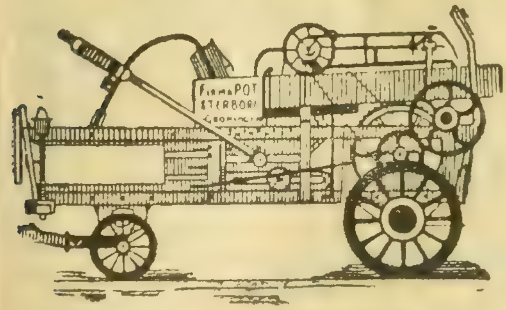

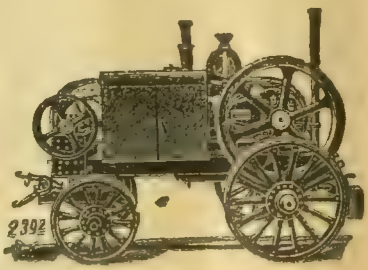

-: MACHINEFABRIKANTEN. :-

GROF- EN KUNSTSMEDERIJ.

Steeds in voorraad: STOOMDORSCHMACHINES, LOCOMOBILES — — en STOOMSTROOPERSEN, LANDBOUWWERKTUIGEN.

Specialiteit Gasmotoren.

Alle andere Machineriën.

PHYTOPHILINE

ter verdelging van Bladluis, Thrips, Schildluis, Bloedluis en Rupsen.

-VITIPHILINE-

tegen het Wit en andere zwammen op Rozen enz., tegen Roode Spin (Spint) en Wolluis.

De eenige beslist afdoende, ongevaarlijke en, zelfs voor de zwakste planten, **onschadelijke middelen.**

Met water te verdunnen, tegen: Bladluis 150-voudig, het Wit 70-voudig, Thrips 60-voudig, Schildluis 50-voudig, Bloedluis, Roode Spin en Wolluis 40-voudig, Rupsen 50- tot 150-voudig.

Prijzen: 1/8 K.G. f 0.60, 1/4 K.G. f 0.95, 1/2 K.G. f 1.50, 1 K.G. f 2.75, 5 K.G. f 12.50, tijdelijk met 15% verhooging.

Ook Sproeiwerktuigen billijk verkrijgbaar,

bij: Maatschappij „PHYTOBIE",
MOLENSTRAAT 15, DEN HAAG
en haar wederverkoopers (bloemisten, zaadh., drogisten, enz.) in de voorn. plaatsen.

Brochures en monsters gratis.

F. Merkelbach & Co., Lieshout.

Oudste en grootste Fabriek van Oud-Hollandsche en Oud-Brabantsche Stoelen.

Specialiteit in Vogelbroednesten.

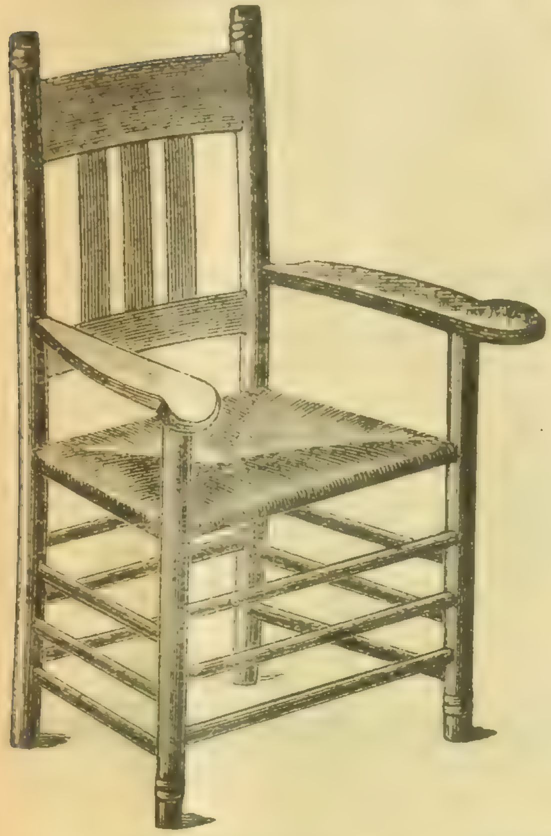

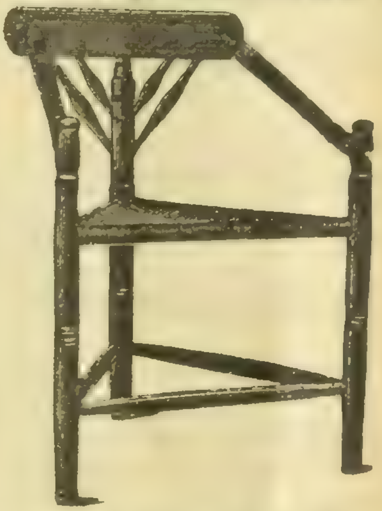

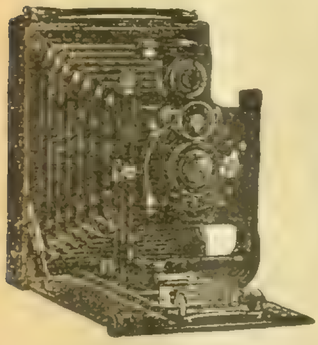

W. H. J. BRUSCHWILER,

Oudkerkhof 20 - Utrecht.

Telefoon Intercommunaal 1682.

Fotografie- en Projectie-Artikelen.

LEVERANCIER DER NEDERLANDSCHE HEIDEMAATSCHAPPIJ.

„GELRIA“

Boomkweekerijen en Tuinarchitectuur.

Sier-, Bosch- en Laanplantsoen.

Vruchtboomen in alle vormen.

S. C. HIJINK - Winterswijk.

COHEN & Co. ARNHEM.

VOORDEELIG ADRES VOOR

Serre- en Broeikastbedekkingen, Rolluiken, Markiezen, Zonneschermen, Jalouzieën, Dekkleeden, Oliegoederen

Fabriek: Rijnkade 12.

Kantoor en Magazijn: Nieuwe Kraan 1.

Asbestcement platen

voor

Plafonds, Muren & Wandbekleedingen.

Asbestcement leien

voor

Dakbedekking (licht, sterk onverwoestbaar).

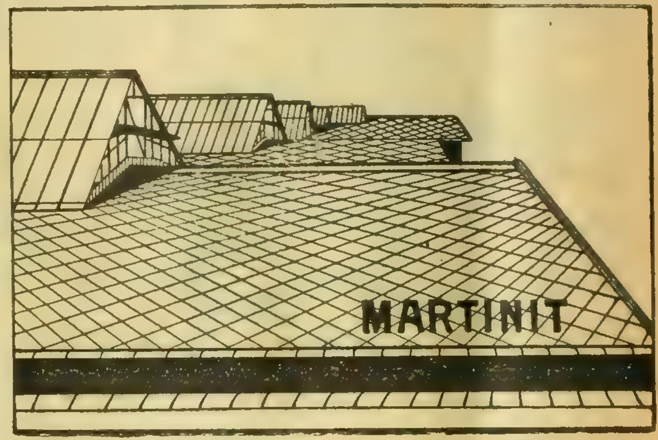

Asbestcement golfplaten.

Isoleerend, roestvrij, schilderen overbodig, goedkooper en practischer in gebruik dan ijzeren platen.

Ons materiaal is brandvrij, vochtwerend, isoleerend, lichter en goedkooper dan hout en ijzer, scheurt en krimpt niet.

Eerste Nederl. Fabriek van Asbestcementplaten „Martinit"

Telefoon 7710. AMSTERDAM - Cruquiusweg.

Vraagt prijsopgave van

Verlichting en Watervoorziening van Landhuizen

bij Firma J. KOOL,

Amersfoort. - Telefoon 195.

Amsterdamsche
humusvormende Compost.

De Hoofdopzichter,
belast met den Beltdienst.

KANTOOR:
Centralebelt, Amsterdam.

RHODODENDRON
HYBRIDE.

in diverse maten,
prachtwaar. Goede
voorraad extra
zware exemplaren.

Firma K. van Nes & Zonen.
APELDOORN.

Bedrijfs-Contrôle

De Nederlandsche Heidemaatschappij

heeft een speciale afdeeling, welke zich belast met het inrichten, bijhouden, afsluiten en contrôleeren van boekhoudingen voor Landbouw- en Boschbedrijven tegen billijke voorwaarden.

Men kan zich abonneeren voor een eenvoudige boekhouding voor boerderijen tegen een bedrag per jaar van:

f 15.—	voor bedrijven van	25	H.A.	en minder.
f 20.—	„ „ „	25—50	„	
f 25.—	„ „ „	50	„	en meer.

Inlichtingen worden gaarne verstrekt door de Directie te Arnhem.

Typisch Oud-Hollandsche

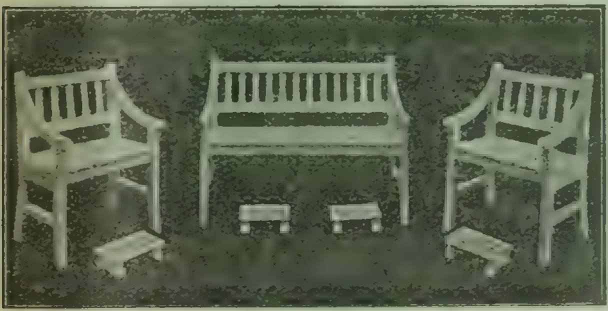

bank, 2 armstoelen, 2 stoelen, 1 tafel,
2 voetenbankjes f 77,22½

Holl. en Eng.
Tuinmeubelen
J. v. Stijgeren,
's Graveland (Gooi).
Bekend
solied adres.

Sesamschilfers

bezitten het hoogste gehalte aan eiwit en vet (de laatste analysen gaven een uitkomst van ruim 52 %) en een verteerbaarheid van 96 % daarvan.

Daarbij is de prijs veel lager dan lijnkoeken, soyameel, grondnotenmeel of welk goed krachtvoer dan ook.

Zoo U nog geen afnemer is, vraagt dan direct offerte per 10.000 KG. of kleiner quantum aan de Vertegenwoordigers voor Oostelijk N.-Brabant

F. v. d. Bergh & Co.

Veghel.

DAAR HEB JE DE OORZAAK VAN MIJN TEGENWOORDIGE WELVAART. PROBEERT ZE OOK!

Adverteert in
dit Tijdschrift.

Advertentiën te zenden aan de
Directie der Maatschappij,
Apeldoornsche weg 212,
Arnhem.

Coniferen.

Prachtige Thuya's voor heggen, bonte en groene Hulst, Cerasus laura-cerasus, Azalea's in prima soorten, Cotoneasters in soorten, Berberis in soorten.

Firma K. van Nes & Zn.
APELDOORN.

„AMAZONE" Wanmolens;
„Standaard" Motordorschmachines
Glad- en Breeddorschmachines
Rosmolens: „Harder" Aardappelrooiers,

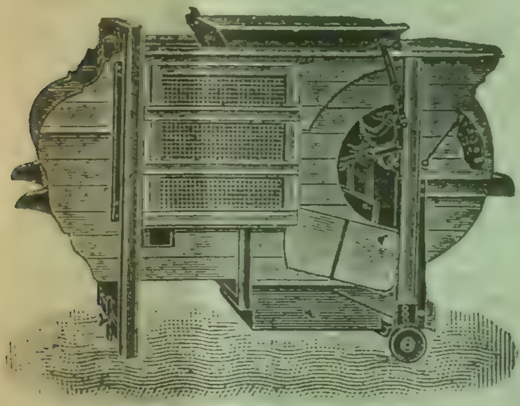

ingericht voor
alle
grondsoorten.

Ploegen, Eggen,
Cultivatoren enz. enz.

O. DE LEEUW, ZWOLLE.
Landbouwwerktuigen, Motoren, IJzerhandel.

Bestelt uw rozen aan de
Rozenkweekerij „MUSCOSA",
Utrechtsche Weg 212, Arnhem.
Hoogste onderscheidingen op alle tentoonstellingen.

W. Lourens.

ROTTERDAM, Rijnhaven N.Z. 17a.

Telegram-Adres: ‹SCHEUER› } Rotterdam
Telefoon Nos. 8113, 8114, 8133 } Rotterdam

Ook gevestigd te:
AMSTERDAM - ZAANDAM - HARLINGEN
en LONDEN.

Specialiteit:
Vervoer van alle Kunstmeststoffen,
Superphosphaat, Salpeter,
Zwavelzure Ammoniak, enz. enz.
:-: Landbouwwerktuigen. :-:

Expeditie
naar alle Werelddeelen

Gebroeders SCHEUER, Rotterdam.

MALAKKA BOOMBAND.
MALAKKA BINDGAREN.
Sterk - Duurzaam.
Goedkoop - Rot niet.
De band bij uitnemendheid.
N. J. Lankhorst & Zn.
Sneek.

ALLE SOORTEN
Laan- en Sierboomen
Duizenden bloemheesters
in de meest gezochte verscheidenheden ::
Firma K. van Nes & Zonen,
APELDOORN.

SPOEDIGE AFLEVERING. BILLIJKE PRIJZEN.

H.H. Landbouwers

worden beleefd uitgenoodigd prijsopgave te vragen voor ALLE mogelijke KUNSTMESTSTOFFEN en worden speciaal attent gemaakt op de opgeloste PERU-GUANO, Merk „ALBATROS", bereid uit RUWE-GUANO, rechtstreeks van de eilanden ingevoerd.

= Internationale =
Guano- & Superphosphaatwerken,
ZWIJNDRECHT.

Automatische voederbakken voor varkens
worden gefabriceerd door
W. van Wagensveld te Ede,
die gaarne offerten maakt.

D. HOGENBIRK & Zn., Bloemendaal.

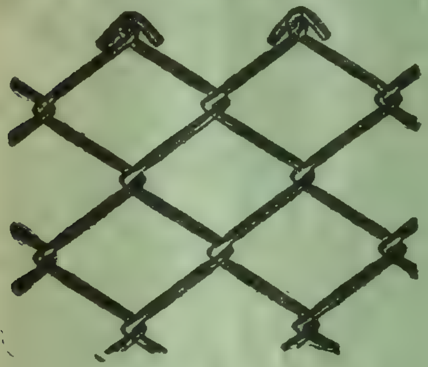

Eerste Electrische Draadvlechterij.

Speciale inrichting voor het compleet leveren en plaatsen van Draadafscheidingen, Lawn-Tennisveld-afscheidingen, Hekwerken, enz. :—: :—: :—:

Opnamen van terreinen, adviezen en — prijsopgaven kosteloos. —

Telephoon (interc. Haarlem) 927.

G. A. VAN ROSSEM
NAARDEN.

15 H. A. Speciale Vruchtboomen- en Rozencultuur.

SPECIALE VOORRADEN voor AANLEG VAN FRUITPLANTAGES.

BESCHRIJVENDE PRIJSCOURANT GRATIS EN FRANCO OP AANVRAGE.

VAN OMMEREN & C^O.
PAUWSTRAAT - ARNHEM.

Geëtst Glas.

Groothandel Spiegelglas.
Groothandel Vensterglas
Groothandel Verfwaren.
Electrische Verfmalerij.
Electrische Glasslijperij.
Fabriek van prima Japanlakken.

Glas in lood en koper.

Adverteert

in DIT Tijdschrift.

Advertenties te zenden aan de Directie der Maatschappij,

Apeldoornsche Weg 212.
ARNHEM.

Blauwsparren.

Picea pungens Kosteriana. | Abies nobilis gluca.

Groote voorraad. Prachtwaar. | In alle maten tot 4 Meter hoog.

Firma K. v. Nes & Zn.
APELDOORN.

APELDOORNSCHE MACHINEFABRIEK,
v.h. LOOG LANDAAL, APELDOORN.

ZUIGGAS-MOTOREN

met WATERMANTEL-GENERATORS

voor de goedkoope Hollandsche Anthraciet.

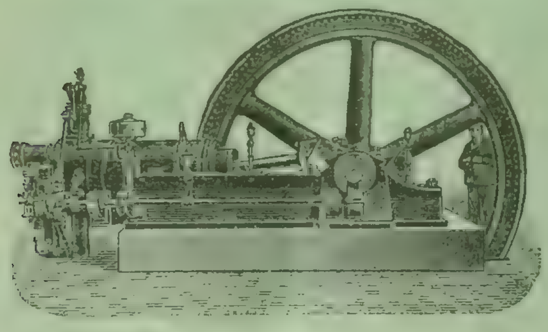

IJS- en KOELMACHINES.

Boomkweekerij „de Werkhorst"

Veenoord bij N.-Amsterdam (prov. Drenthe.)

TELEFOON INTERC. No. 8.

Biedt aan: Laan- en Sierboomen, Bosch- en Haagplantsoen, Vruchtboomen en struiken, Bloem- en Sierheesters met vaste kluit, Coniferen in diverse soorten en grootten, Dennen in soorten met vaste kluit, Stam-, Struik- en Klimrozen. Alles in goede kwaliteit, concurreerende prijzen. Prijscourant franco en gratis

Brandvrije Rieten Daken.

Iedere rietdekker kan zijn dekriet BRANDVRIJ maken.

Kosten gering - Uitwerking gegarandeerd - Eenvoudige toepassing.

Inlichtingen bij de Industrieele Maatschappij
„PROTECTOR", Noordeinde 43, Den Haag.
AGENTEN GEZOCHT OP VOORDEELIGE VOORWAARDEN.

L. A. MOLL, NIJMEGEN.

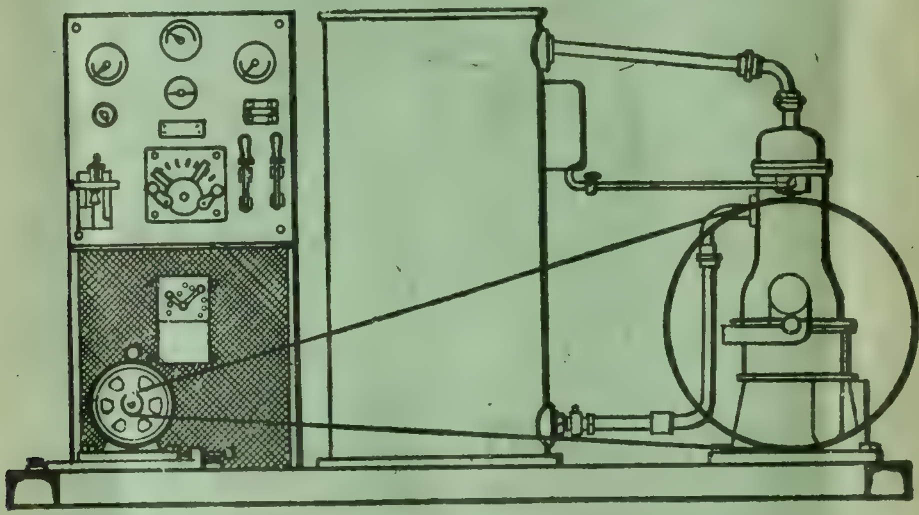

ELECTRISCHE VERLICHTING.

Installatie-Bureau voor de Siemens Schuckert Werke.

REPARATIE-INRICHTING.

I. CLETON Fzn.

Weenaplein 12 - Rotterdam,

LEVERT TOT DE MEEST CONCURREERENDE PRIJZEN:

- Prima Bruine Teer.
- Hout-, Taan- en Boom-Carbolineum.
- Koolteer, Creoline, Creosote, Ruwe Carbol.

Importeurs van alle soorten Machinale-cylinderoliën en vetten.

Adverteert in dit Tijdschrift.

Advertentiën te zenden aan de Directie der Maatschappij: APELDOORNSCHE WEG 212 ARNHEM.

EXTRA ZWARE
regelmatig verplante
Vruchtboomen.
Risico bij verplanting niet grooter dan bij jonge boomen. :-:
Directe opbrengst.
Firma K. v. Nes & Zn.
APELDOORN.

N. V. INDUSTRIEELE MAATSCHAPPIJ
VAN
F. J. STULEMEIJER & Co.
Constructeurs van Werken in
Gewapend Beton.

BREDA, Telefoon 214.

AMSTERDAM,
Sophiaplein 2.
TELEFOON 6515.

BRUSSEL,
Boulevard de la Senne 115.
TELEFOON 12007.

Gewapend Beton is het aangewezen materiaal voor den bouw van fabrieken, pakhuizen, silo's, magazijnen, enz.

ONTWERPEN EN KOSTEN-BEGROOTINGEN WORDEN OP AANVRAGE GRATIS VERSTREKT.

Eibergsche Cementsteenfabriek.

Specialiteit in GEWAPEND BETON, PUTTEN en BUIZEN; VLOEIDUIKERS, bij de Heide-
:-: maatschappij in gebruik :-:

Cementtegels voor binnen en buiten gebruik.

Gewapend Beton Platen en Palen voor Schuttingen, Broeibakken enz.

Maatschappij van Weldadigheid te Frederiksoord.

HANDWERK en SERREMEUBELEN.

FOKVARKENS van het DUITSCHE landras, gefokt onder contrôle van het Drentsch Genootschap van Landbouw.

PETKUSER ZAAIROGGE.

Boschplantsoen, speciaal Beuken- en Eikenheesters.

Adres: G. VAN LEUSEN, Directeur.

PRIJS DER ADVERTENTIES.

De prijs der advertenties voor dit Tijdschrift bedraagt voor eenmaal plaatsing als volgt:

per geheele bladzijde	*f* 11.—	met een korting van 10 %
„ halve „	- 6.50	bij zesmaal en van 20 %
„ vierde „	- 4.—	bij twaalfmaal plaatsing.

Voor het plaatsen van een kleine advertentie, niet meer dan een achtste bladzijde beslaande, wordt *f* 2.25 berekend, terwijl de prijs eener advertentie in de rubriek „**Te koop aangeboden en te koop gevraagd**", hoogstens een achtste pagina groot, *f* 2.— bedraagt, zonder korting voor herhaalde plaatsing.

Opname in de adreslijst van adverteerders per plaatsing *f* 0.90, per halfjaar *f* 1.50; per jaar *f* 2.50.

Voor advertenties op de eerste bladzijde der advertentie-rubriek een der bladzijden van den omslag of tusschen den tekst wordt op aanvrage prijsopgave verstrekt.

Legt geen **boomgaarden** of **fruittuinen** aan, alvorens advies gevraagd te hebben bij de

Nederlandsche Pomologische Vereeniging,

Bureau: Rijnkade 8, Utrecht.

Schriftelijke adviezen voor leden gratis.

Rails en Dwarsliggers, Draagbaar Spoor en Kipwagons

en alles op het gebied van

Spoorwegmaterieel.

Levering in KOOP en in HUUR van den voorraad

M. Wiersum,

- Groningen. -

Int. Telefoon 2122.

EENIGST ADRES voor levering van:

Origineele Svalöfs Zege-, Goudenregen-, Grootmogol- en Kroonhaver.

Origineele Svalöfs Goudgerst, Prinsesse- en Zwanen-halsgerst.

Origineele Svalöfs Wintertarwe's: Extra Squarehead III en de nieuwe Panser- en Fylgiatarwe.

Origineele Svalöfs VEREDELDE Voederbietvar.: ALFA & RUBRA.

Origineele Svalöfs VEREDELDE Mangels: ECKEND., Halfl. en Ovale BARRES.

Origineele Svalöfs VEREDELDE Koolraapvar., Turnips, etc.

Origineele Svalöfs VEREDELDE Grassen: Kropaar, Timothee.

ORIGINEELE Diekhuis Wintertarwe No. I.

ORIGINEELE Veerkamp's CERES-Aardappel.

Diverse partijen op stam en monster goedgekeurde

Haver-, Tarwe-, Gerst- en Erwtenvar.,

v./d. Gron. Zaaizaadvereen. „De Wadpolders"
e./d. Zaaizaadvereen. „Z.A.P." Annapaulowna.

Verder voor Particulieren en Coöp. Comm. eveneens EENIGST ADRES voor levering van:

Alle Voederbiet-, Mangel-, Gras-, Klaver-
en andere voorkomende
Groenvoeder- en Tuinbouwzaden
v.d. N. V. ZWAAN & DE WILJES' Zaadhandel te Scheemda.

Bovendien levering van ORIGINEELE
Von Lochows PETKUSERROGGE,
vanwege de Z. M. v. L. GOEDGEKEURDE
Zeeuwsche Zaaierwten, enz. enz.

Beschr.-Prijscourant verschijnt telkens in Januari en Augustus.

Waar werkkrachten ontbreken voor den oogst geeft de

MASSEY-HARRIS ZELFBINDER

Uitkomst.

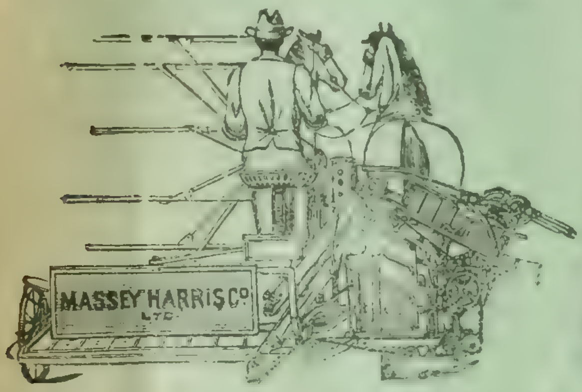

Deze machine is **groot en sterk** en daardoor **bij uitnemendheid geschikt voor ons land**, waar het stroo dikwijls lang en zwaar is; daarbij trekt de machine lichter dan kleinere Binders van ander fabrikaat. Algemeen geldt dan ook de **Massey-Harris Zelfbinder als de beste.**

Zeer veel van deze machines zijn in Nederland geleverd en wordt het Attesten-Boekje op aanvraag gaarne toegezonden, evenals de Prijscourant.

De levering geschiedt uit voorraad, ook van:

PLÖTHER's Beroemde Auvergne Ploegen, zoowel enkel als dubbel model. — Universaal Ploegen R.V. — Balans Ploegen. — Tweescharige Normaal Ploegen met Correct-Stelling. — Tweehuizige Stoppelploegen — PLÖTHER's Viertand-Cultivators met 5, 7. 9 en 11 tanden. — MARTIN's Cultivators bestand tegen het zwaarste werk op den zwaarsten Kleigrond.

Inlichtingen verstrekken gaarne de Importeurs dezer Werktuigen .... **Firma Wed. J. C. Massee & Zoon, te Goes.**

N.V. G. J. KROL & Co's Kunstmesthandel,

ZWOLLE,

leveren op de Algemeene Handelsvoorwaarden:

Kalizout 20 % en Patentkali.

Beendermeel, Kalkmergel 80 %.

Villemeststoffen voor den Tuinbouw.

Voederkalk.

Accijnsvrij Landbouwzout.

SPRENKELAARS (Pulvérisateurs)

Systeem VERMOREL.

Adviezen, Brochures en Prijscouranten kosteloos.

Aanbieding van jong plantgoed.

	p. 100	p. 1000
Biota orientalis 2 jar.	f 1,50	f 10,—
Picea excelsa 2 jar.	- 0,75	- 5,—
Pinus montana mughus 2 jar.	- 1,25	- 10,—
Aucuba Japonica 2 jar.	- 4,50	- 35,—
„ „ 3 jar.	- 5,50	- 45,—
Rhododendron ponticum 2 jar.	- 3,—	- 25,—
Laurus Rotundifolia 2 jar.	- 4,—	- 35,—

Zending franco Gouda of Alfen. Emballage kostenden prijs.
Betaling 1 Juli 1916.

VAN DEN BROEK & RAMP,
Telef. Interc. 8. Kweekers en Handelaars, BOSKOOP Z.-H.

Bovenstaande
en
andere soorten

DAKPANNEN

volgens den eisch gefabriceerd en gebakken van klei, gegraven langs den Ouden Rijn, verschaffen een zoodanige solide dakbedekking, welke minstens een eeuw langer duurt dan eenige andere dakbedekking.

VRAAGT PRIJS EN MONSTER.

OOSTHOEK & ZOON - fabrikanten - Alphen a.d. Rijn.

Vraagt prijzen van

Pluimvee- en Vogelvoeder

aan

A. C. VAN BEEK,
Woerden.

TE KOOP of TE HUUR aangeboden landgoederen, boerderijen, woeste gronden, enz.

TE KOOP.

Groningen.

Een perceel WOESTEN GROND in de gemeente Vlagtwedde, ter grootte van ± 200 H.A.; voor een deel made grond, voor het grootste deel laagveen.

Drente.

Een complex DALGROND in de omgeving van Coevorden, ter grootte van ± 300 H.A., bestaande uit 6 boerderijen, 2 winkelhuizen en 14 arbeiderswoningen.

Overijsel.

Een BOERDERIJ in de omgeving van Hardenberg, ter grootte van ± 195 H.A., bouw- en grasland en woesten grond, ged. op Hollandsch en ged. op Duitsch gebied.

Gelderland.

Een complex GRONDEN in de omgeving van Heelsum, ter grootte van 86 H.A., bestaande uit een boerderij, annex woonhuis, schuren, bouwland, grasland, tuin en heide.

Twee perceelen HEIDE, gelegen in de omgeving van Stroe, ter grootte van ± $9^1/_2$ H.A.

Een perceel HEIDE in de omgeving van Garderen, groot 10 H.A.

Een BOERDERIJ in de omgeving van Barneveld met nieuw woonhuis, groot 52.46 H.A.

Een COMPLEX heide en zand, waarop eenige H.A. bosch, ter grootte van ± 30 H.A. in de omgeving van Kamp van Milligen.

Een BOERDERIJ in de omgeving van Apeldoorn, groot 8 H.A., bouw- en grasland en tuin.

Een BOERDERIJTJE in de omgeving van Beekbergen, groot ± 5 50 H.A. bouwland, grasland en opgaand bosch.

Een complex HEIDEGROND ter grootte van 6.85.80 H.A. in de omgeving van Stroe.

Noord-Brabant.

Een LANDGOED, in de omgeving van Helmond, groot 147.50 H.A., bouw- en grasland, broekgrond, hakhout, opgaand hout en woesten grond, benevens 3 boerderijen.

Een complex GRONDEN in de omgeving van Diessen, groot 220 H.A. met drie kapitale boerderijen.

Een LANDGOED in de omgeving van Boxtel, groot ± 100 H.A., bestaande uit boerderij, stallen, loodsen, bouwland, grasland, tuin en erf, opgaand bosch, woesten grond en water.

Een BOERDERIJ gelegen in de omgeving van Chaam, ter grootte van 15 H.A., woonhuis, stal, schuur, karhuis, bouwland, grasland, tuin en erf, hakhout en woeste grond.

TE HUUR.

Noord-Brabant.

Een BOERDERIJ, gelegen in de omgeving van Zundert, groot 17 H.A.

Inlichtingen verstrekt de Directie der

Nederlandsche Heidemaatschappij,

Apeldoornsche weg te Arnhem, Postbus 33

Cocoskoeken,

Gedroogde Bostel,

Palmpitmeel en Bostelmelasse

levert tot de billijkste dagprijzen

Iman J. v. d. Have,

ROTTERDAM.

Te koop

een perceel GRASLAND,

ter grootte van ruim 8 H.A., gelegen aan den grintweg in den Horstermeerpolder nabij 's-Graveland. Zeer geschikt voor een melkerij- of tuinbouwbedrijf.

Te bevragen bij de Directie der Nederlandsche Heidemaatschappij te Arnhem..

Echter en Heinsberger Boomkweekerijen
van
Frans Coenders te Echt (Limb.)
offreert 12,000 hoogst. Vruchtboomen, 10,000 Struikvorm, 20,000 Canadas, Lijsterbessen, Iepen, Linden, Amerik Eiken, Beuken en andere Laanboomen. Enorme voorraad Bosch- en Haagplantsoenen, enz.
PRIJSCOURANT GRATIS.

Kooibliksemafleiders

worden geplaatst door de

Nederlandsche Instrumenten- en Electrische Apparaten-Fabriek,

Wolvenstraat, Utrecht.

Verscheidene honderden geplaatst op RIJKS- en GEMEENTEGEBOUWEN, Landhuizen, Villa's, Kasteelen, Scholen, Torens en Kerken, o. a. ook op het ADMINISTRATIEGEBOUW der NEDERLANDSCHE HEIDEMAATSCHAPPIJ te Arnhem.

Prima Referentiën. — Kostenopgave gratis.
Verkort briefadres: N I E A F, Wolvenstraat, Utrecht.
Telegramadres: N I E A F, Utrecht.

Gevraagd op een buiten nabij Utrecht

gehuwd persoon (N. H. G.)

als jachtopziener, tevens belast met het onderhoud van wandelpaden. Kennis van boschcultuur en snoeien strekt tot aanbeveling.

Brieven franco letters B. O. Boekhandel Firma H. ten Hoet. Nijmegen.

Gevraagd op een landgoed te Hoenderloo een

goed onderlegd Boschbaas.

Sollicitatiën onder lett. P. P. aan de Directie der Nederlandsche Heidemaatschappij te Arnhem.

Uit de hand te koop:

Een prachtig aaneengelegen complex vruchtbare Bouw- en Graslanden, een weinig heide en dennenbosch,

met daarop gestichte ruime gebouwen, te zamen groot p.m. 37 H.A., staande en gelegen aan verharden weg, nabij het vaarwater, in een snel vooruitgaande streek in het zuidoosten van Friesland.

60 procent van de koopsom kan desverkiezend als eerste hypotheek op het goed gevestigd blijven.

Nadere inlichtingen te bekomen ten kantore van

C. J. LOOPSTRA,
adm. Beesterzwaag.

F. W. Servaas, Amersfoort.

Speciale Inrichting voor

Grondboringen en Waterleidingen.

Automatische veedrinkinrichtingen.

Motoren, Pompen, enz.

ADRESLIJST.

Tegen extra-vergoeding worden in deze lijst adverteerders in dit Tijdschrift opgenomen. De prijs voor opname bedraagt p. rubriek bij eenmaal plaatsing f 0.90; per halfjaar f 1.50 en per jaar f 2.50.

Afrasteringen en Hekwerken.

D. Hogenbirk en Zn. — Bloemendaal.

Boomkweekers.

Wed. de Bie van Aalst & Zn. — Zundert.
Boomkweekerij „de Werkhorst" — Veenoord bij N.-Amsterdam.
Charles van Ginneken & Zn. — Zundert.
S. C. Hijink — Winterswijk.
N.V. Boomkweekerijen vh. Jac. Jurrissen en Zn. — Naarden.
A. J. Peeck — Schoorl bij Alkmaar.

Cementsteenfabrikanten.

Eibergsche Cementsteenfabriek — Eibergen.

Centrifugaalpompen

Louis Smulders & Co. — Utrecht.
Gebr. Stork & Co. — Hengelo (O.).

Dekkleeden.

Cohen & Co. — Arnhem.

Dennenkweekers.

Wed. de Bie van Aalst & Zn. — Zundert.
Charles van Ginneken & Zn. — „
A. J. Peeck — Schoorl bij Alkmaar.

Dieselmotoren.

Louis Smulders & Co. — Utrecht.

Expediteurs.

Gebroeders Scheuer — Rotterdam.

Gewapend Beton.

F. J. Stulemeijer & Co. — Breda.

Gewassen voor Wildakkers.

Kweekerij „Boschlust" — Rhenen.

Kunstmeststoffen.

Fabrikanten en Handelaren.

Arnhemsche Kunstmesthandel — Arnhem.
Internationale Guano- en Superphosphaatwerken — Zwijndrecht.
H. Janssen van Son — Roermond.
G. J. Krol & Co's Kunstmesthandel — Zwolle.
N.V. Kunstmesthandel voorheen L. ten Cate — Lochem.

Kunstmeststoffen.

Inlichtingsbureaux

Land- en Tuinbouwbureau der „Duitsche Ver. voor Zw. Ammoniakverkoop" — Utrecht.

Landbouwwerktuigen.

O. de Leeuw — Zwolle.
Wed. J. C. Massee en Zn. — Goes.

Motoren, IJs- en Koelmachines.

Apeld. Machinefabriek vh. Loog Landaal	Apeldoorn.
O. de Leeuw	Zwolle.
N. V. Crossley Motoren	's-Gravenhage

Polderbemalingen.

Louis Smulders & Co.	Utrecht.
Gebr. Stork & Co.	Hengelo (O.).

Rollend Materiaal.

J. C. Goudriaan	Delft.
N.V. Constructie Werkplaatsen voorheen Du Croo en Brauns	Amsterdam

Rozenkweekers.

Koninkl. Rozenkweekerij Gebr. Gratama & Co.	Hoogeveen

Stoommachines.

Louis Smulders & Co.	Utrecht.
Gebr. Stork & Co.	Hengelo (O.).

Voederartikelen.

A. C. van Beek	Woerden.

Waterpompen.

Gebr. Stork & Co.	Hengelo (O.).

Watervoorziening voor bedrijf of drinkwater.

Louis Smulders & Co	Utrecht.
Gebr. Stork & Co.	Hengelo (O.).

Windmotoren.

De Eerste Nederl. Windmotorenfabriek	Helpman-Groningen.

L. J. HELLEMONS,
Oudenbosch.

SPECIAAL-CULTUUR VAN

Hoogstam Aal- en Kruisbessen.

CATALOGUS MET PRIJZEN OP AANVRAAG.

Adverteert in dit Tijdschrift.

Advertentiën te zenden aan de Directie der Maatschappij, Apeldoornsche weg 212, Arnhem.

GEBR. STORK & Co.

HENGELO (O.).

MACHINE FABRIEK.

Horizontale en Verticale Stoommachines.

Stork-Stumpf Gelijkstroom Stoommachines.

(de zuinigste en eenvoudigste).

Centrifugaal-pompen.

(Hoog nuttig effect, elke grootte).

KETELMAKERIJ.

GIETERIJ. DRIJFWERK.

Coppens A.B. 515.

Zwolsche Paarden- en Veeverzekering-Mij.

Verzekering van Paarden en Runderen van hooge waarde.

Gevestigd te Zwolle, Weezenland 2 en 3.

Telefoon Intercommunaal 450. Tel.-Adr.: TERVOERT, ZWOLLE.

Vaste Premiën.

MAATSCHAPPELIJK KAPITAAL f **100.000.00**

RAAD VAN COMMISSARISSEN:

E. W. Baron VAN HEECKEREN VAN MOLECATEN, Grondeigenaar, te Hattem. Mr. W. GRENFELL, Landbouwer, oud-Secretaris van de Afdeeling Gelderland van het Nederlandsch Rundveestamboek, te Hattem. Mr. J. A. Willinge GRATAMA, Advocaat en Procureur, te Zwolle. Mr. J. T. LINTHORST HOMAN, Advocaat en Procureur, Grondeigenaar, Lid der Provinciale Staten van Drenthe, te Assen; Voorzitter van het Nederlandsch Landbouwcomité, te 's-Gravenhage. P. EBBINGE, Fabrikant en Grondeigenaar, te Enschedé. J. WARNER, Assuradeur, te Zwolle. H. S. GRATAMA Bzn., lid der Firma BUISMAN, GRATAMA en Co., Bankier, te Zwolle.

Vétérinair Adviseur: Dr. C. J. RAB, Rijksveearts, Oosterbeek bij Arnhem.

Adjunct-Directeur: S. J. ROORDA.

Directeur: G. H. J. TERVOERT, Rijksveearts.

De Maatschappij geniet de hooge eer de paarden van H. M. de Koningin-Moeder verzekerd te hebben. — — — — — —

Grondnotenkoeken en -Meel merk DELFIA.

Deze koeken worden koud uit rechtstreeks aangevoerde noten geperst.

GARANTIE: minstens 48 % EIWIT (verteerbaar 45,9 %).
7 % VET (verteerbaar 6,9 %).

Volledige zuiverheid. **Zeer hooge verteerbaarheid.**

CIJFERS DIE SPREKEN.

Van de ruim 600 monsters, welke in de laatste jaren aan de Rijkslandbouwproefstations werden onderzocht, waren nagenoeg alle analyses BOVEN de garantie van 48 % EIWIT
verder alle „ BOVEN „ „ „ 7 % VET.
alle „ ONDER het door de Rijkslandbouwproefstations toegelaten VOCHTGEHALTE van 14 %.

GARANTIE:	48.- % EIWIT, 7.- % VET, 14.- % VOCHT,
Gemiddeld gevonden aan de Rijkslandbouwproefstations	48.8 % EIWIT, 9.7 % VET, 11.6 % VOCHT.

Oliefabrieken CALVE-DELFT

Op aanvraag gratis brochure. te DELFT